

2349

ȚERI SCANDINAVE:
SUEDIA ȘI
NORVEGIA

NOTE DE DRUM
ȘI CONFERINȚE

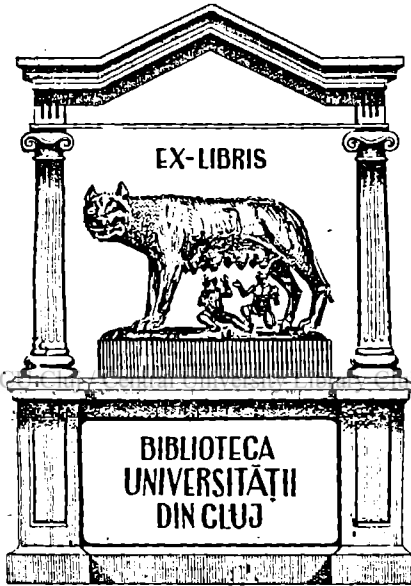
BCU Cluj / Central University Library Cluj

N. IORGA

BUCUREȘTI
Edítura Casei Școalelor
1929

2349

BIBL. UNIV. CLUJ-SIBIU
Nr. 3199-1941

I.

In drum. Germania de după războiu.

Am străbătut o Polonie pe care ar trebui s'o cunoaştem mai bine. Pe aurul grânelor care acopăr fiecare colţ al fecunde Galişii o populaţie întregă stă aplecată, cu bucuria libertăţii câştigate; nicio haină murdară în toiul lucrului; nicio atitudine le-neşă; nicio privire nemulţămită. E ca mobilisare paşnică a unui popor agricol. Spre găurile înflorite de muşcate se îndreaptă carele cu snopii grei.

Pădurile s'au păstrat. Ele dau farmecul varietăţii celei mai pline de neaşteptat fondurilor întunecate, adânci care încunjură acest spectacol de idilă plugărească.

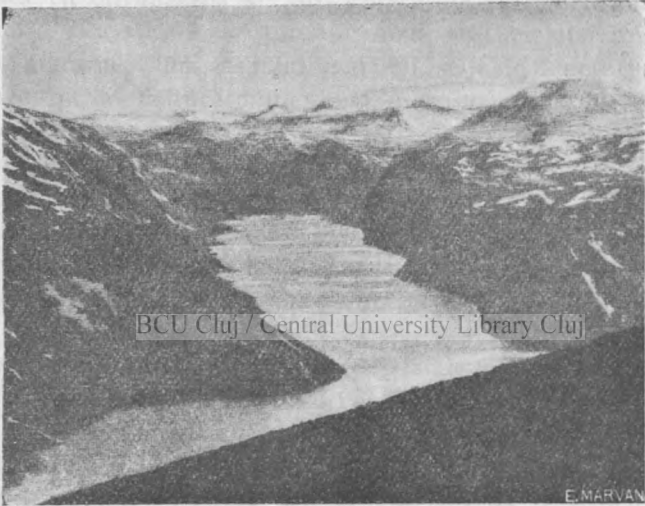
Apoi, când nisipul se întinde peste tot, întrăm în iadul de muncă al mînelor cu sulele de coşuri răsărind de-asupra înaltelor ziduri, al căror roşu de cărămidă liberă e îngeri de fumul tuturilor sforţărilor dureroase ale unei omeniri care suferă în această viaţă de iad, dar nu se lasă.

Lângă Katowitz siluetele înalte, masive ale paznicilor frontierei germane. În cuvinte de comandă se face revisia călătorilor şi a bagajelor.

Un Berlin înoit, chiar faţă de acela, în plină transformare, spre democraţie şi petrecere, d'înaintea războiului. Un Berlin de sălbatecă muncă perfect organizată, în urletul miilor de maşini supuse în-

flexibilelor regulamente proclamate prin luminile multicolore ale semnalelor, în alergarea pripită a meschinilor velocipede, în valurile de mulime care intră și iese din fabrici și din magazine, Capitala potrivită a unei țeri care și-a refăcut moneda — o „marcă” patruzeci de lei —, care și-a popularizat baza economică, atrăgând pe muncitori la opera „industriei grele”, care a anulat acțiunea comuniștilor cu toate succesele lor electorale (peste patruzeci de deputați) și procesiunile 500.000 în April trecut la Berlin). Se poate refusa admirație acestor imense succese, acestei uriașe dezvoltări a tuturor puterilor omenești și, nu mai puțin, precisiunii de ceasornic, liniștii de laboratoriu, în care se petrec toate aceste lucruri, așa de mari?

Alături însă, pentru cine nu caută numai bilanțul economic și nivelul de „bună stare”, scăderi, triste și iremediabile scăderi. Tot ce era prestigiu, tendința de „a împune” — *imponieren* — s'a dus. Pajurea prusiană pe care răposatul pictor Lecomte du Noüy ni-a dăruit-o, de dragul regelui Carol, la Curtea-de-Argeș, mai figurează pe frontonul clădirilor publice, pe căsuțele galbene ale Poștii; Germania e încă un Reich. Dar foarte rar se vede armata și gesturile pe care le mai încearcă aduc zimbete și un sentiment de pronunțată antipatie. Până și coiful cu țep a dispărut de pe stradă, înlocuit la sergenții de stradă printr'un ciacou de formă austriacă. Nu mai trece ca odată garda cu tuful de coadă de cal pe care sunau clopoțcii. Cei cari se gândesc la trecut și vibrează la semnele lui, există și sânt mulți, dar nu se văd decât la anume demonstrații. Pe fostul ofițer îl simți doar, în mulțimea care-l coplește — pe *dânsul!* —, după căutătura ascuțită, poruncitoare, în care e și o umbră de melancolie.

Vale în munții Suediei.

Lucrul se face bine și la timp, dar nu cu mîgala pedantă de odinioară. La restaurantul gării unde ne coborîm parchetul nu e curățit din vremuri imemorabile, chelnerii poartă haine care par culese din gunoiu, lumea care se adună se îmbracă peștiș și adesea cu oarecare neîngrijire. De și represintănd o muncă atît de bine răsplătită, ei par săraci și, cu toate că înfrîngerea li-a fost ușoară, nu au figuri mulțămite. Pe stradă, la aproape nouă ceasuri, aici mai în margine, stau răspândite hârlii, coji de fructe pe care nu le mătură nimeni. O mare pancartă arată unde se pot adresa doritorii de muncă. Se cerșește în treacăt, cu cărți poștale ilustrate și fără.

Ura contra Francesilor pare a fi dispărut. Foile republicane înseamnă recunoscătoare buna primire a coloniei de copii trimasă în Franța și pe care o va primi la Hôtel de Ville din Paris însuși d. Herriot; se dau scrisori care vorbesc cald de oaspeții de dincolo de Rin; se arată satisfacție pentru sosirea a câtorva copii de acolo cu colegii germani întorși.

Democrația nivelează. Nu mai poți oschi pe burghes de lucrător, afară numai când acesta vine, cum e dese ori cazul, din vre-un colț de provincie, cu vechea lui haină ponosită, aducându-și și nevasta bătrână cu pălărie arhaică în cap. Incolo aceiași ținută de oameni ocupați, foarte ocupați. Rar câte o păreche de *Pumphosen* pretențioși, ca și cum aici ar fi în programul zilei o suire pe munți; priviri chiorășe urmăresc orice sforțare de eleganță. Griji politice agită acum pe cei cari odată se lăsau în sama Impăratului și oamenilor lui cari, până la ultimul funcționar, „știu ce fac”. Pe ziduri se celesc inscripții cu creta: contra marxismului, contra extremei drepte, pentru acest republicanism, care se enervează de orice atac mai ales din partea oamenilor

tradiției; un ziar atacă pe istoricul Delbrück, a cărui carte, o adunătură de articole, răsând de răposatul președinte Ebert, s'a împărțit la premii.

Ceia ce lovește desagreabil în aceste minunății ale tehnicii celei mai înaintate e lipsa de originalitate. Genunche femeiești goale mai mult decât la Paris, pălării-ore-cutiute pe capetele tunse, eleganță de împrumut, blocuri de piatră cu puține și sumbre ornamente de-a lungul dreptelor străzi fără farmec. Berlinul acesta însă a împrumutat totdeauna, cu o sânguință inimitabilă. Supt Frederic al II-lea modelul era Franța lui Ludovic al XV-lea, supt Wilhelm I-iu aceea a lui Napoleon al III-lea; acum America, adevărata învingătoare a tuturor, stă înaintea ochilor cu farmecul bogăției și puterii sale. O firmă se chiamă Hermares: această împărechere între zeul Comerțului și al Războiului, această strămutare a militarismului necruțător în domeniul producției economice caracterizează momentul. De ce ar avea o literatură și o artă, de ce și-ar păstra rangul vechi știință ideologică?

Zăbavă de o zi pentru plecarea în Scandinavia: Trenul de Sassnitz are un singur vagon pentru Oslo, cuprinzând trei locuri de clasa I și cinci de a II-a, care se dau și de două ori. De unde îmbulzeală, ceartă. Locurile acestea abia cuprind un om și e vorba de un drum care ține vre-o douăzeci de ceasuri. N'avem deci numai noi privilegiul acestor neajunsuri. Ele sânt aici așa de mari încât trebuie să dai jos din tren bagajele și să aștepti un moment mai prielnic. Conducătorul surăde „democratic” în acest haos: așa sânt vremurile!

Cercetez din nou — după aproape jumătate de

veac — o parte din Muzeul de antichități. Lovește neplăcut încercarea de a da un cadru contemporan pentru expunerea obiectelor. Greoaiele coloane roșii, zugrăvelile de de-asupra distrag atenția. Și e păcat, căci astăzi colecțiile cuprind rezultatul bogatelor săpături din Milet, din Cipru și din toată această regiune în care arhaismul are și un pronunțat caracter asiatic. Între obiectele romane splendide figuri alegorice decorative din Forul lui Traian, scene de naturalism grațios ca tânărul sclav cu gluga trasă peste capul lui de copil, și, între figurile imperiale, superbul cap al lui August, puternic și delicat deslăcut din concavitatea cadrului său. Egiptul, unde, iarăși, albăstriturile de contrafacere de pe pereți distrează ca și bizarele scări aurite, pe mai multe rânduri. Ramses al II-lea și Sesostris sânt uriașii gardieni. Dar lucruri cu totul nouă se adaugă mai ales pentru epoca elenistică. Vechile chipuri fără expresie de la capul mumiilor se transformă. E acum o pictură naturalistă, care notează diformările vrăstei ca și osebiriile trăsăturilor. Pictura creștină din catacombe a plecat, în mare parte, de aici. Relieful se adaugă și une ori întreg trupul se presintă cu îmbrăcămintea îngrijit redată. Se merge până la prefacerea sicriului într-o statuie de lemn cuprinzând trupul. O bogată culegere de papirusuri cu contracte și scrisori în demotică, apoi în grecește, până la exerciții de școală, urmează.

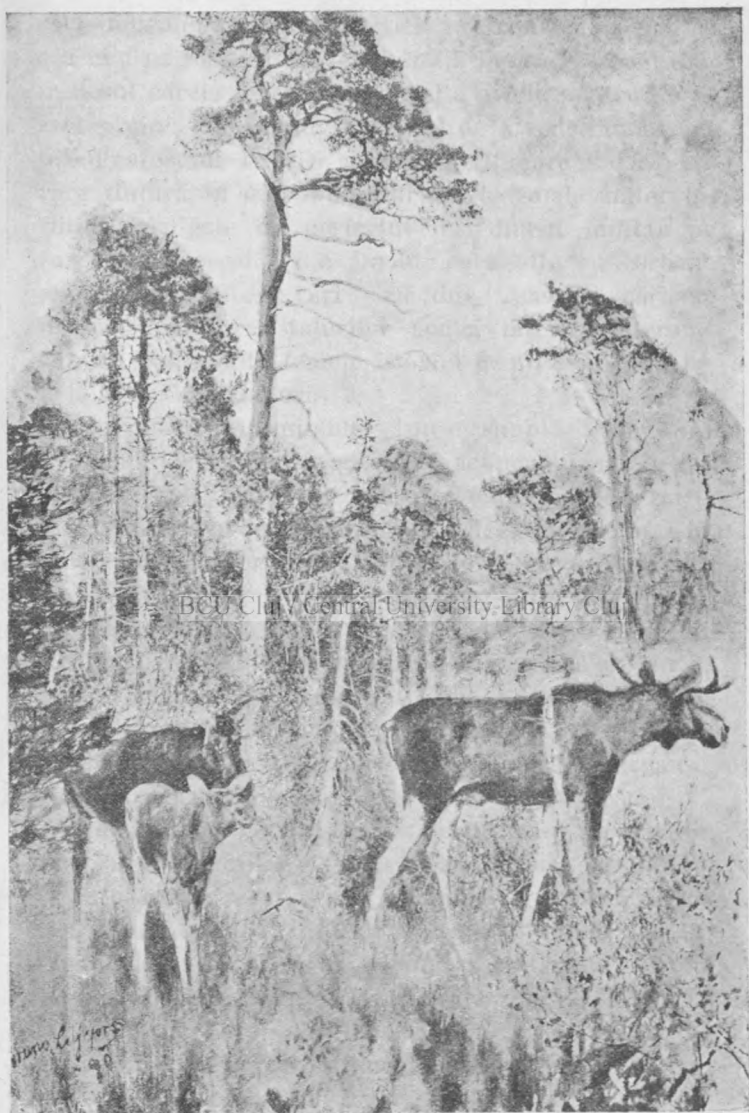
Vechiul student ce erăm eu acum nu mai puțin de vre-o patruzeci de ani n'a cunoscut nimic decât drumul la Universitate, drumul la Bibliotecă și drumul la Arhive, de unde am adus corespondența consulilor Prusiei la Iași și la București, pe lângă atâtea revelații din trecutul nostru. Acum abia ajung a vedea

acele împrejurimi ale Berlinului, în care munca ome-
nească a izbutit a face din pustia dună de nisip cu
sălbatece lacuri pierdute frumoșea unei Elveții nor-
dice prin oglinzile de ape pline de lunturi cu pânzele
albe în mijlocul făcliilor roșii ale trunchiurilor de
molifiți. Și abia acum colțul de Franță pe care Fre-
deric al II-lea l-a creat în această margene, la
Potsdam, îmi vine înaintea ochilor.

Ca să ajungi la această încântătoare oază de ver-
deață încunjurând cu o pioasă iubire castelele unei
vieți de eleganță dispărută, de „bune maniere”, de
franțuzească voltairiană și de concerte cu flautul,
străbați ce poate fi mai urât în ce a dat modernis-
mul beat de tehnică banalei Capitale prusiene. Imita-
ție a turnului Eiffel, Funkturmul, pe care joacă
noaptea luminile electrice, șoseaua lui Stinnes pentru
cursele de automobile, cu valurile unei decadente
răpezi, defileul cicliștilor cu șapci și a ciclistelor
voinice cu trupul plin cuprins în flanele roșii și în
plutoare învelișuri de stambă multicoloră, alergarea
grăbită pe aceleași roți a muncitorilor cari se uită
cu o francă antipatie la trăsurile de lux. Fotografi
ambulanți ne chiamă vânturându-și operele și în-
vârtindu-și spre ispitire mașinele. Rar ici și colo
se mai păstrează căsuța joasă cu greoiul acoperiș
mâncat de mușchiu ca în bătrânele cetăți săsești ale
Ardealului. Pretutindeși s'a înfipt masiva clădire
de vilă din timpurile noastre.

Ești în aceeași împărăție a vulgarității utile și în-
aintea bisericilor. Potsdamului, puternica Sf. Nicolae,
biserica garnisonii, înaltă zidire fără stil, tăiată în
lung de ferestile mari. Și totuși în aceasta din urmă
este mormântul cuiva care a fost mai mult decât toți
purtătorii de coroană ai vremii sale. Frederic-cel-
Mare.

BCU Clu Central University Library Clu

Bruno Liljefors ; Elan.

O indicație pe zidul bisericii le trinețe, ca pentru cea mai ne'rbnică din curioșități, la ușa în reparație. În dosul căreia o bătrână plictisită vinde pentru douăzeci și cinci de pfennigi dreptul de a vedea mormântul creatorului Prusiei moderne. O mare hală peste care flutură în mai multe șiruri steagurile atâtor biruințe câștigate de perfectul instrument militar pe care el l-a creat. Loje aurite, peceluite cu coroane pentru stăpânitori cari s'au dus. Aceleași coroane înfipite de-asupra stalurilor goalei biserici luterane. Într'un colț o altă femeie istovită geme explicația repetată de mii de ori.

Acolo sânt mormintele. Într'o simplă adâncitură a zidului de cărămizi pe care-l acopere rapănul galben al văpselilor ce se cojesc se odihnesc de-o parte asprul „sergent” care a fost Frederic Wilhelm I-ii, părintele crucător al oștirii pe care așa de larg era să cheltuiască fiul său. Mormânt gol, sec, aspru cum a fost și cel de desupt; te miri de aurul cusut în steagul care se pleacă asupra celui care n'a vrut să știe de cheltuielile zădărnice. Nimeni nu i-a dat coroane de flori și panglici. De partea cealaltă, coplesit de ofrandele amatorilor de victorii și revanșă, simplul sicriu de metal al eroului.

Atâta pentru cel înai mare om pe care l-a dat din propriile ei mijloace Prusia armatelor. Și gândul se întoarce la recunoștința solemnă a gentileței de suflet latine pentru Impăratul care, o clipă, s'a închinat aici în fața rămășițelor înaintașului: domul larg desfășurat asupra sarcofagului de porfir al lui Napoleon.

Și totuși afară, drept înaintea bisericii mari și cărpănoase, un monument celor căzuți pentru „Imperiu și Impărat, Regat și Rege” în marele războiu. Parecă era pe aici o republică... O și simți când la o co-

li'ură de drum numele străzii Impăratului Wilhelm e ciocârțit de un ciocan democratic la titlul desființat de revoluție. E aici, îmi spune pătrunzătorul meu tovarăș, o ciudată antinomie: pentru Imperiul ce ar Imperiul, care, sprijinit pe arme, a fost. Dar, de altfel, nu respectă un popor orice, îndată ce i-a dat fi azi sprijinit pe arme, groază, însă mărire, pentru sufletul și carnea sa însăși?

Mai mult decât în această umedă hrubă Frederic e în creațiunea lui, aceea prin care acest meșter căști-găter de biruințe a vrut să se veșnicească mai presuș și decât prin isprăvile lui militare. Acolo unde tatăl său trăise, spre desșperarea nevestei hanovriene cu rude în Anglia regală, celitoare de literatură francesă, în vechile chichinațe afumate de tabac pe care le moștenise, Frederic și-a afirmat gustul, atât de deosebit, prin grațioasele nimicuri de cochetă ornamentație francesă, de la Sans-Souci, în fața morii legendare care-și desfășură încă aripile negre, de la Orangerie, prin scările și grottele, basenurile și țisnirile de apă ale grădinilor nesfârșite. Și nu departe de acolo, același gust frances, al unei epoci de solemnă înțepeneală a dat frontoanele cu statui pseudo-clasice de-asupra fereștilor de Versailles și cupolele de aramă, imensele căldări răsturnate, de la Palatul Nou.

Până mai ieri aici își petrecea verile urmașul căruia Frederic îi lăsase numai ambiția, patima de a domina, nu romantismul ne'nrânat capabil de a-l duce în prăpăstii, venindu-i de aiurea. Acuma porțile de fier care duc la pașiștile îmbălsămate în jurul trunchiurilor uriașe sânt deschise orișicui. Părechi se înfundă prin aleile în care începe a răsări câte un colț de iarbă. De-o parte tineri la braț cari simt nevoia de a-și ascunde dragostea în acest colț de poezie naturală neasămănată, de alta bătrâni ale că-

ror femei târăse cu tristeță moda din alie timpuri. Cu ei se strecoară melancolic o epoeă detronată și umilită. Și iată, că o femeie în vrăstă apare, înfășurată în zăbranicul negru ce atârână de pe pălăria demodată pusă pe o pieptănătură din alte timpuri, o rochișe neagră de pe atunci se lasă până la pământ. Singură, dreaptă și severă ea trece înainte fără a privi pe nimeni. E o nobleță deosebită în pasul ei care samănă să lungece pe parchetul unei săli de bal la curte. Ajunge în fața terasei în care încep a crește puieți de ulm și de frasin pe cari, leu toată îngrijirea admirabilă, nu-i smulge nimeni. Se oprește, cuprinde cu o privire fațada oarbă, mută, și apoi, smulgându-se cu un gest, pierce în ușoara ceață a serii răcoroase care coboară.

„Ziua Constituției” e la 11 August. Se ieau măsuri pentru împodobirea orașului: primarul din Berlin cere populației, învederându-i folosul „organizației celei mai democratice”, să scoată steagurile; se dau premii școlilor (cartea lui Delbrück s'a retras). Dar la München se refusă de către Consiliul comunal orice serbare. Serbarea nu are un caracter oficial: nu vor fi steaguri.

În același timp însă, moartea fostului Mare Duce de Baden, Frederic al II-lea, un bun bătrân cu ochelari, de șaptezeci și unul de ani, de douăzeci de ani bolnav de inimă, trece ca un simplu incident, măcar aici, de și se recunoaște cât bine a făcut acela a cărui mamă era mult iubita fiică a lui Wilhelm I-ii, Luisa. Mai mult loc se acordă altui dispărut, criticul de artă de la unul din ziarele berlineșe.

Cunoșteam pe vremuri un singur Berlin: acela care de la aleele umbroase ale Thiergartenului, pe supt

poarta intrării triumfale de la 1871, cu victoria de aur zbatându-și aripile de-asupra coloanei, ducea prin solemna primblare a „Teilor” la Universitatea cu un așa de sever fronton, la Biblioteca arcuindu-și stâlpii clasici, la Palate: al Împărătesei Frederic cu stâlpii restaurației antice, al Împăratului cu fațada-i din secolul al XVII-lea, la biserica Domului, care se dăruia atunci ca să facă loc unei zidiri mai mari după planurile tânărului despot imperial, care era întretinut în credința că se pricepe la toate mai bine decât cei cari trebuie să se priceapă, la Primăria de înfocată cărămidă roșie, și undeva pe acolo prin fund la Archive. Friedrichstrasse lăina acest complex de distinse clădiri solemne și grele. Abia începea să se zbuciume de o nouă viață, astăzi atât de învălmășită, Leipzigerstrasse. În acest cuprins istoric se purta întreaga viață a Capitalei încununată de victorie; pe aici trecea fulgerător, cu vânătorul împănat pe capră, palidul Suveran alături de grăsuța, zimbitoarea lui Împărăteasă, pe aici se purtau în alaiu trăsurile Curții când se aducea câte un mare oaspete străin, invisibil după geamurile întunecate ale cupelei, ca Nicolae al Rusiei, pe aici paradă vechea gardă cu ciacouri înalte fredericiene ori cu coiful de argint sprijinind mândra acvilă imperială.

Acum e liniște și o oarecare discretă tristețe. Câte o barbă sură aplecată gânditor spre pământul care nu se mai cutremură de trufașe cavalcade. Tot ce supraviețuiește acestui romantism trece nebăgat în samă: prinții și generalii din piețe și de pe poduri, figurile alegorice care-și încoardă mușchii și întind săbiile. „Eroismul” acesta de comandă pare a fi uitat acolo de un negustor care nu și-a aflat clientelă. El împiedecă, incurcă —și trezește sentimente de jenă. De la Arsenalul clădit de Frederic I-ii, mân-

Casă scandinavă.

drul prim rege, pilic și cu picioarele strâmbe, nu mai iese un public cu fața aburită de mândria de a fi văzut steagurile câștigate în atâtea lupte. Reichswehrul trimete pe străzi tinerii în uniformă verde ca a câmpiilor de hrană și a pădurilor ocrotitoare, și ei n'au arme în mână.

Mai departe mult decât Primăria întrecută de atâtea alte clădiri care răsar neconținut din spărtura vechilor case modeste este actualul centru, cu neconținuta procesiune a automobilelor pe două, pe trei rânduri, manevrate cu o perfecție neimitabilă a gestului de blondul sergent spân al *Schupœi* (*Schutzpolizei*), în care nu mai e nimic din brutalitatea predecesorului cu favorite de la 1870 supt coiful cu vârful. Prăvălii de toată mâna, cu același aspect, niciuna din ele cu vre-o invitație la luptă și la glorie: se invocă neutralitatea, se chiamă toate națiunile fără excepție și lângă gimnasiul roșu din fața casei unde stăteau odată, acum aproape o jumătate de veac, din Dorotheenstrasse, cu amintirea mamei celui de al doilea Frederic, un restaurator poltește în englezește pe „cunoscătorii” în materie de gătire.

Totul într-o ordine perfectă, pe cel mai bun pavagiu din lume, asfalt sau grănit, fiecare, în calculul perfect al datoriei sale, făcând cât mai puțină mișcare alături, cât mai puțin zgomot. Idealul mașinei umane de laboratoriu economic. Nicio ispită, niciun farmec: fiecare la locul lui, și cât trebuie. O atmosferă de anonimată peste case ca și peste oameni. Mașinația cea mai precisă în continuă acțiune, la lumina zilei ca și noaptea, când e o feerie de lumină de la un capăt la altul. O neîncetată rostogolire în ritm surd, monoton, a vehiculelor în dosul cărora e omul care în el însuși nu mai interesează.

Iată-ne în cartierele muncitorești. E o uimire, — și o faptă bună fără păreche. O minte luminată, o neînfrântă voință, o supraveghere de fiecare moment, care mișcă în lungul zilei de-a lungul pajjiștilor mașinile de tăiat iarbă, au creat maximul de fericire materială la care poate aspira și lucrătorul cel mai pretențios pentru dânsul și familia sa. Case convenabile, cu câte două-trei rânduri, solide, exemplar de curate, nu fără o originalitate de stil care nu dă în modernismul exagerat, largi ferestre, balcoane aerate, — și, mai ales, de la un capăt la altul al fațadei, rânduri întregi de flori, rose, roșii, ca niște aeriene brânci de frumuseță vie, de iefteună și proaspătă poezie prin care se îmblânzesc pe încetul și sufletele cele mai dure. Spații largi pentru jocul copiilor, pădurici bine împrejmuite, cinematografe, săli de petreceri, grădini: un babilonic magazin de toate cele se clădește din beton. Trece femei îmbrăcate ca burghesele cu ceva stare și se zbeguie copii sănătoși și drăgălași.

E rezolvirea chestiei sociale? Încă nu. Munca nu e asigurată, de și, când o capătă cineva, e așa de remuneratoare. Vezi omul acela cu obrajii galbeni scobiți de ȳlică, ducând de mână o femeie cu ochii plânși, care-și ține în fustă copilul, și el îngrijorat fără a pricepe totul... Par a fi destui. Așa o cere lupta anonimă pentru câștig cu banul, cules de pretutindeni, al capitalistului totdeauna absent.

Dar mai e ceva. Nu mai e cine, în această ireligiozitate a protestantismului veșted, să vorbească sufletului, inimii, înăcar cum o face catolicismul sentimental aplecat asupra capetelor de simplitate bună ale femeilor și copiilor. Cultura laică nu servește la nimic în ce privește adâncurile. N'am văzut în lungul și în latul cartierelor decât o biată librărioară în-

gustă, și, pe o piață săracă, un singur anticvar de cărți clasice. Chioșcurile ziarelor nu dau literatură. Copiii, după o anchetă recentă, nu ceteau decât mai-numai literatură criminală sau rușinoasă. Se constată că întâia nu produce decât aprobări teoretice; cea de-a doua pare mai producătoare de rezultate.

Arla ea însăși desertează de la datoria ei, Am vizitat—în palatul, de altfel destul de meschin în rândul de locuință al stăpânilor, și de-a dreptul sărăcăcios, în vârful scării întortochiate, pentru personal, în care locuia Prințul Moștenitor, iar înainte luminata mamă a lui Wilhelm al II-lea, Impărăteasa Frederic—museul de artă modernă instalat în odăile despoiate de mobile. Ceva sănătos încă din producția ultimului sfert al secolului al XIX-lea, dar fără plan, lucruri răslețe, cu subiecte diverse, după comenzi și cu variații neașteptate de inspirație la același pictor. Într'un culoar o rară colecție de pictură și sculptură franceză: patru Rodin, două portrete de o extraordinară fineță și pulere de expresie și statuia Gânditorului, aplecat într'o liniștită încordare a tuturor mușchilor asupra cugelării care se desfășoară. Un Manet din cele mai frumoase în claritatea și naturaleța lui, câteva pânze mici de Monet, un *pointillé* de Sisley, unul de Signac, viguroase schițe de Degas, flori de Cézanne, un portret de Renoir, o față de țară cu străbălătoarea privire îndelungă, care spune o întreagă psihologie rurală, un Pissaro. Nu se putea face o mai fericită alegere. În celelalte săli zburdă însă cea mai destrăbălată nebunie, Kokoschka lângă Picasso și întreaga serie a maniacilor și șarlatanilor cari desonorează epoca noastră, în manifestațiile prin care mai ales sânt a se judeca societățile omenești. Un neom dintreăștia a pus cu creionul supt un cap pătrățat, dublu, câteva linii ca rădăcinile, a scâldat

totul într'o zamă de culoare vagă, și a intitulat lucrarea lui: pescuitorul cu undița. Un amestec de linii învălmășile din care se desfac două sinuri și un cap de cocoș de hârtie se cheamă „Erotica”. O întorlochire de crăci roșii e „tripla simfonie” sau așa ceva. Rare ori, în flori, în peisagii, o oarecare viziune nouă. Citare a redat într'o presintare 'n lung strada de azi, cu deșirarea în mai multe linii a automobilelor și autobuselor. Curentul pare că vine spre tine. Niciodată ca în această epocă nenorocită dreapta judecată nu s'a plecat mai rușinos înaintea insanității, care a palmuit-o. Și din acestea sufletele murciloror trebuie să ia atmosfera morală prin care, ieșiți din vuitul mașinelor, viața li se poate face tolerabilă...

Comunismul aduce în sine-iliuzii ale unei poezii sociale în locul căreia burghesia, oricât de filantropică, nu dă nimic. În Neu-Cöln locuitorii au votat în număr strivitor pe aceia cari vorbesc de o altă viață. Nu acum întâiași dată o realitate tolerabilă e sacrificată de neliniștitul suflet omenesc speranțelor care niciodată nu se pot împlui.

Totuși pentru intelectualii încă tolerați pe lume, Germania, cu Prusia în frunte, lucrează mai mult decât orice altă țară. Dintr'o statistică recentă extrag aceste cifre: 24.866 opere nouă în 1927, 6.860 de reviste. Biblioteca Statului din Berlin are 2.128.707 cărți tipărite, 56.810 manuscripte; 113 alte biblioteci îi stau alături.-Budgetul ordinar se ridică la 267.000.000 de mărci aur (de 40 de ori mai mulți lei), cel extraordinar la 265.000.000.

Incep cele d'intăiu steaguri ale serbării Constituției. „Spiritul republican prinde.” Ba chiar în mai

Casă de țeran norvegian din Rofskus (Telemark).

mai multe sensuri. La Hamburg, ca măsură de precauțiune, se opresc procesiunile oficiale. De câteva luni, stânga comunistă e în creștere. Ni se spune că totuși capitaliștii mențin lefii de neapărată atâr-nare a „proletarului”. Și acesta, cultivat, legat strâns prin asociații, vorbește limbajul libertății după singura gramatică ce-i stă la îndemână: a comunismului. Alții o ieau pe calea atacurilor individuale, ca în filmele americane: ieri seara, cu bicicleta mecanică, s'a atacat, în trei, un automobil.

Dar orice formă de Stat ar fi sau ar veni, un lucru rămâne: imensul avânt constructiv. După exemplul Americii, unde casa cu cinci rânduri (limita e treizeci și șase) sânt decretate, la New-York, teren de construcție, întregi blocuri de frumoase clădiri se evacuează pentru a se distruge. „Berlinul se reface întreg” după ambiții pe care războiul nu le-a potolit și care se ascund numai când e vorba de a sabota pe creditorii Statului.

Și ce nu se reface, în această mare țară absolut neprădată? Amabilul agent de la răspintii e un sub-ofițer care peste câțiva ani va face loc altuia. Cadrele se pregătesc și oricând armata poate răsări întreagă, ca odată.

II.

Peisagii scandinave. Spre Norvegia

La Trelleborg, dimineața, după o liniștită străbateră în ferry-boat a Mării Baltice, a „Bălții” scandinavorusești. Iarăși priveliștea, în aierul ozonat al dimineții, a simpaticului port cu casele roșii, biserică roșie, numai ziduri roșii, în jurul cărora se rotește praful zburător al rândunecelor. Indată începe câmpul: grâu cu bronzatul spic greu, ovăș încă verde pe care-l pase splendide vite cu părul alb și negru ca de cafea, trifoiu în floare, dughie chiar. Pe șosea trec căruți trase de cai dintr’o veche rasă scurtă, voinică. În fund supt pomi grupe de căsuțe cu înaltul coperiș în două ape, de țiglă, dar adesea de șindilă, de scânduri, chiar de stuh. Mori de vânt își înalță nehoțărârea aripilor largi răsfirate.

Malmö presintă de-a lungul canalului, și în fața Mării de un albastru siniliu, inverosimil, pe care spuma apare ca o scamă răspândită, catedrala-i roșie, șirul de case în aceeași culoare și piața la care vin căruțele țeranilor din împrejurimi cu caii scurți în picioare și văcuțele invariabil negre cu alb. La câțiva kilometri, cu același puternic turn roșu, cu același grup de case și desperarea agitată a morii

de vânt în fund, același spectacol. Pe alocuri, alături de frumoasa recoltă, pepiniere, grădini de flori. Cea mai strictă și, adaug, mai elegantă împărțire a pământului.

Toate acestea sânt scoase din pădure, din vechea pădure golică. Indată ea apare, cu desigurile ei ne-străbătute. Numele satelor o anunțau: aceste *torpa* (*dorf*) și *răda* (de la *röden*), „runc” (v. Runcul Dornei). In numirile de localități și *gruve* (*gruben*), „gropi”, *bude* și *holmi* (Ångelsholm, Laholm), holmuri (v. *Cohalmul*, holmul de piatră, din Köhalom, în Ardealul nostru). In mijlocul pământului învălurat pe neașteptate se deschid lacuri a căror oglindă de un adânc albastru se desface dur din verdeața întunecată a păpurișului.

Mergem pe marginea Mării, căci la Gravic dunga apelor neliniștite țiveste din nou orizontul. Dar din viața istorică nimic: nici veche biserică, nici castel în ruină, nici ziduri de apărare. Parc'ar fi un colț de colonizare canadiană.

La Falkenberg sântem în regiunea brazilor și a molizilor, cari cresc ca pădure pe coastele rotunjite. Spre Göteborg un mușchiu ros-violet îmbracă piatra goală și totuși, alătura, sânt cele mai frumoase sămănături, dese și pline. Niciun colț utilizabil nu e pierdut; grămezile de gunoiu sânt găsite lângă arătura proaspătă, lângă lepezile sure pe care te-ai aștepta să cețești rune. La Warberg sântem iarăși pe malul Mării și firmele pescarilor și afumătorilor de pește încunjură stația plină de trenuri. Ceva mai încolo măruntaiele de piatră ale dealului se taie. Vom trece între apele verzii care se coboară din lacul Venner și această aspră coastă de granit fumuriu, îmbrăcat pe alocurea cu aceeași iarbă violetă: pentru înăia oară văd câteva oi păscând o margene de

lan. Pe alocurea spectacolul e ca în sierrele pustii ale Castiliei, dar îndată veselul lan gata de seceriş râde la soare. Şi în curând pădurea, tot mai deasă, îmbracă piatra.

Göteborg implântă în această natură plină de antinomii puternicele-i case de piatră, lipsite şi ele de orice element istoric. Un singur castel rotund, fără acoperiş, pe o culme, în mijlocul acestei ţerării. Şi apoi ne reia pădurea cu bolovanii ei suri şi brazii largi în braţe. Şi, totuşi, şi pe aici vezi ţeranii la lucru: tăind cu picioarele până la genunchi în baltă papura, ori arând un ogor cât o năframă cu singurul lor căluţ rotungior, voinic şi mândru. La căsuţa de lemn roşu nu lipsesc florile. Vitele nu ţesălate, ci pieptănate cu cea mai mare îngrijire pasc în luminişuri.

Trollhättan. Coadă lacului Vener stăpâneşte prin ochiuri de mlăştini toate împrejurimile. Dar pe piatra goală apele nu poartă mâl şi nu desfac miasme. Un aşcuţit albastru de mare prinde de la soarele cald răsfrângeri de oţel. La Oxpered e punctul prin care el, prefăcut în râu, se coboară spre Mare. Lacul e încunjurat pe la Mellerud. De pe dealul care, la schimbarea de direcţie, domină un splendid peisajiu cald, aproape italian, el se vede supt dealurile din fund, dominând toată zarea. Apoi reintrăm în pădurea de brazi.

Tingvalla: nume ca în Edde şi în „Saga lui Frithjof”. Zeii scandinavi trebuie să mai umble cândva prin pustiuul acestor nesfârşite păduri. Ei îşi vor fi apărând brazii sacri de a deveni hârtie de export. La Ed abia câteva vile se adună în punctul unde e mai vastă pânda de ape a celui mai sprinten din lacurile Suediei. Mişcări de mare-i încreţesc însă lúciul de un albastru metalic. Şi aici zeii Walhallei

Biserică de lemn din Hallingdal (Norvegia)
la Skansen, Oslo.

s'ar regăsi în ciuda Tehnicei care și-a rezervat în vremea noastră dreptul de a face minunile.

Și iată că în vârful pietros al brădetului căsuțele de lemn din roșii încep a fi cenușii. O splendidă șosea mărgenește culmea. Miroasă a hotar. Și în adevăr la gara cu cărămida aparentă văpsită roșu, Kornsjo, firma de „tollkontor” arată că în adevăr aici e despărțirea între cele două țeri, reunite de congresul de la Viena pentru a despăgubi pe Bernadotte, devenit rege al Suediei, de pierderea, către Rusia, a Finlandei, neconținut îndușmănite, apoi, prin invidii de vecini, ajunse a fi legate numai prin ființa aceluiași rege și definitiv despărțite acum treizeci de ani.

Nici funcționari, cari să alerge din loc în loc, nici vameși cu limba scoasă, nici soldați de o parte și de alta, nici zarva unui capăt de țară, și unui început de altă țară. Ciudat. Aflu însă că trenurile accelerate se revisuiesc la Friedrikshalm, vre-o treizeci de kilometri mai departe.

III.

Munte norvegian până la Oslo

Aceleși munte, aceiași brazi. Aceleași oglinzi albastre de lacuri în pădure. Aceleași case de lemn, care une ori își permit a nu fi cenușii, ci tot roșii ca dincolo, ceia ce intră în simfonia locală. Cum, de mult, oamenii nu se văd, nu poate fi vorba de o deosebire între costume și între figuri.

Mergem pe drumul lui Carol al XII-lea, pe ultimul lui drum. De la Tighinea în câteva luni a răsarit aici „leul nebiruit”, lacom de răsplătiri, de biruințe, de cucerire. Pe aici a pornit pentru ultima oară nestinsa lui sete de a ciocni armele și de a face să se înfrunte steagurile. Din urmă îl mână Moartea, și ea lacomă, de a-l avea pe dânsul, pradă cum nu mai putea să aibă alta, și el, cu ochii în același cer de un așa de senin albastru, n'o simția. Mâni din acelea care trec din oameni în oameni, nesăturate, neogoite, îl mânau înainte. Nu putea să steie pe loc: nu-l ținea pământul. Cetatea care-l sfida la hotar, cuibul regelui danes, încunjurat de gurile tunurilor, trebuia luat, cu orice preț. Nu știa el ce mare va fi acest preț, ce sublimă nebunie va veni la scadență.

Răpede, de-a lungul firelor de fier despărțitoare.

Acuma e bună pace pe aici: buna pace a locurilor unde nu e nimeni. Nici sat, nici coș de fabrică, nici ogor, nici pășune în poiană. Suveran e aici bradul, pe ambele laturi. Casa cenușie, casa roșie se înfrățesc, fiind făcute din același lemn. Undeva în desiș morminte proaspete, pe care le păzește un turn, și în sfârșit un furnal înalt. Apoi stăpânirea pădurii rămâne întregă; noaptea prin ramuri pot sufla în voie misterioasele pasiuni de odinioară, de la țară, la țară, de la rege la rege.

Cea mai înaltă, mai strașnică piatră e aici, la Norvegieni, în bolovani uriași râvnind la ceruri, ca și cum s'ar voi să împiedece și intrarea zmeului celui mai aprig în năvală. Intr'un loc măruntaiele muntelui sânt rupte, dar în loc de grănit coerent sânt bolovanii rostogolirilor de ghețari prinși într'un biet moale aluat vulgar. De cealaltă parte însă stau drept, fac front, brazii cu carnea roșie cu țepoasele ramuri, ca grenadirii lui Carol al XII-lea.

Un joc de călușei lângă lacul larg și clădirii de scânduri la un „tampsas”, fierăstrău cu aburi, strică ilusia. În loc de nuferi, bușteni plutesc pe apa neagră supt coșuri ce fumegă. Tisedal, o „vale” de industrie, cu multe fațade cenușii. Instalații imense, aducătoare de mult câștig. Vânzoleli de copii golași în drum, nobile întreceri la locurile de tennis. Dar această obraznică oază modernă se trece răpede. Și noi sântem cu trenul nostru în curentul invasiei, și, pe margini de prăpăstii, fugim, fugim iute către șanțurile de sânge de la Fridrikshall. Picături roșii atârnă de pe ramurile sorbului.

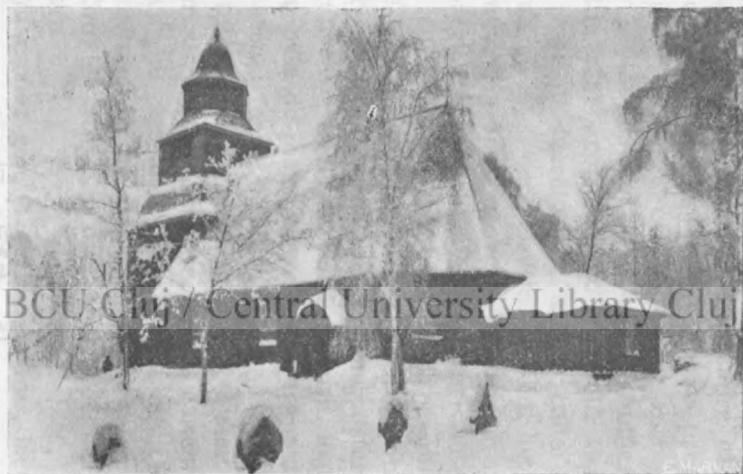
Dar gara largă, de un vag caracter modern, zice numai Halden. Zidiri nouă răsar în toate colțurile. copleșind vechile coperișuri de olane roșii-adânc. Frederic Danesul e gonit din numele localității sale

de noul naționalism, ca și Cristian de la Oslo, odată o Cristianie. Dar nici amintirea suedesă nu poate plăcea. Și de accia trebuie drum la cetatea de sus la piatra lui Frederic, Frederiksten, cu forlurile ei, ale „leului de aur” (Güldenloeve) și ale „Vârfului de munte” (Overbjerget). Și numai așa ți se poate arăta locul tocmai unde glontecele cu izvor necunoscut străbătu fulgerător capul speranțelor fără sfârșit și unde bătrâni ostași ridicară pe umerii lor obosiți trupul regelui care apăsase prea greu asupra vremii sale. Acuma soare, sus, se joacă pe pietre, unde acel sânge a fost spălat de atâtea ploi roditoare, și în curând va fi o lipsă de gust față de democrație să se rostească și numele aceluia în care Alexandru al Macedoniei părea a se fi intrupat din nou.

La gară, în nevoia de a găsi uniforme inedite, regăsesc vechiul ciacou negru austriac cu dunguțe de fir pe margene. Nici aici, picior de soldat. Doar în locul crucii galbene pe albastru e crucea albastră, tivită cu alb, pe roșu. S'a descoperit un nou sens al graniței, care e cel mai puțin imposant, dar poate nu și cel mai rău.

Trecem peste brațul de mare intrat aici, sau peste drumul de ghețare deschis în stâncă, și întrăm în singurătatea muntelui care-și plătește vama cheres-telei și fabricii de hârtie.

În margene: sămănături, ovăs, cartofi, ba chiar sfeclă, varză, cam întârziate. Norvegia n'are bogata câmpie de lângă mare a țerii vecine. Cu atât mai harnic taie ea din trupul codrilor de brazi pentru a se hrăni în locurile unde hrana n'o dă o Mare, a Nordului, de o altă bogăție decât, pentru Suedia, Baltica, împărțită de aproape cu Rusia, cu Finlanda, cu noile State ale Estoniei, Letoniei, Livoniei.

Biserică din Seglora (Skansen de la Stockholm).

Rari vite, cu o înfățișare mai slabă. Cai de aceeași rasă, mărunți, rotofei, pasc prin desișuri.

Industria de lemn urmează. Sarbsborg: poduri înghebate peste prăpăstii, clădirii de scânduri, vagoane pline de prada muntelui. Ca locuitor, un muncitor oarecare. Lângă gară cel mai uriaș deposit lemnos, pe care l-am văzut, de-asupra căruia elevatorle-și deschid aripile. Jos, apa e prinsă de mii și mii de butuci. E cel mai mare măcel de brad ce se poate închipui,— și este de unde, căci aici bogățiile sânt exploatare cu o atență socoteală. Pe câmp case de lucrători ca dintr'o cutie de jucării, tot mai multe, și cu o biserică în felul lor.

Scândurăria epică apare și la stația următoare, cu aceeași risipă printre bolovani negri a caselor cenușii, cu aceleași plute călătorind pe apă. Par curioase lanurile de ovăș și cartofi care se intercalază.

O regiune mai largă, cu un mai determinat caracter agricol, urmează. Satele cenușii, toate de lemn, dar cu basă de piatră, și aici, sânt grupe de fermieri, de aparență foarte nouă. Ele merg într'una, aproape fără întrerupere. Foarte îngrijite, având adesea și grădini de flori amestecate, de un caracter mai variat ca în Suedia-de-jos. O deosebită bună-stare. Frederikstad: satul ajuns oraș. Câteva case de piatră. Cimitire care sânt de la un capăt la altul numai o floare.

În marginea golului de Mare, Moss, locul unde adunarea populară a hotărât acea unire cu Suedia, care trebuia să fie abia trei șferturi de veac, —importantă manifestare, aproape cu totul în afară de obiceiurile politice ale timpului, prin care un popor își arată voința altfel decât după rețeta lui Jean Jacques Rousseau.

Drumul se întoarce spre interior ca să ajungă la

Ski. La opt și un șfert soarele abia se apropie de Apus și se aprind cele d'întăiu lumini. Cerul e încă arzător de flacări și va mai trebui un ceas pentru ca splendoarea norilor aprinși să se stingă, lăsând în urmă o și mai trainică rămășiță de lumină. Pe apa largă a golfului se coboară tot aurul cerului splendid.

Apoi, supt întunerecul care cade foarte încet, ca un ușor fum, care nu împiedcă lectura de la distanță a firmelor și anunțurilor, ne urcăm neconținut prin nesfârșite păduri de brad printre ale căror trunchiuri strălucesc la fereștile caselor ascunse cele d'întăiu lumini. Comparația cu drumul Prahovei se impune: aceleași cărări șerpuitoare, prin aceleași deșisuri, aceleași surprinderi din partea caselor pitite în umbra lor. Apoi, sus pe platou, o gară destul de banală, nu prea îngrămădită — în ciuda congresului de istorie, care, vădit, nu interesează și nu impresionează de loc—, pentru orașul de-abia de 300.000 de locuitori pe care-l servește.

IV.

O s l o

O stradă cu clădiri de granit de o înălțime mijlocie. Altele se deschid în dreapta și în stânga, pe linii perfect perpendiculare. La lumina electrică economicoasă o oarecare uniformitate și, cum, Sâmbătă seara, toate vitrinele sânt închise, și o oarecare tristeță. Cu toată frumuseța acestor amurguri prelungite se vede că nu e un oraș care-și trăiește nopțile. Numai parada otelurilor veghiază, cu auri-turile mătăsurilor și catifelele pentru snobi.

A doua zi, la nouă de dimineață, Duminecă, lumea nu e încă sculată. Mă primblu prin străzile cu asfalt și granit ca prin cărările unui solemn și pustiu ermitagiu. Tramvaiele albastre în veșnică mișcare sânt pe trei șferturi goale. Câteva automobile sună pentru distracție, căci nu e nimeni în calea lor. Mai târziu grupe de familie plecate spre excursii, camioane cu elevi aduși de aiurea, bătrâne cu preistorice capele cu bride, duse la biserică de nepoate.

În voie străbat strada regelui Ioan (Koning Johannsgate), purtând și acum numele lui Bernadotte Suedesul, strada Prințului (prinssinsgate), Strada Bisericii (kirksengate), piața pe care paradează cu pălăria-i largă răsfrântă și bărbuța à la Richelieu

cineva de pe vremea regelui daneș Cristian (unele albume se mai intitulează ale Cristianiei), care a refăcut în veacul al XVII-lea orașul cel vechiu, absolut distrus. Câteva mari clădiri, care cuprind bănci, muzee, Universitatea, Teatrul, marele Storting roșu, Camera, cu linii de mănăstire, fără ca exteriorul să arăte că ar fi potrivită pentru cutare usagiu. În fundul străzii principale, cu un parc strâns într'un unghiu, Palatul regelui Haakon și al reginei Maud desfășură o fațadă încovoiată care nu e lipsită de eleganță. De sus până jos granit solid; alături supt lacurile cenușii pari a găci lemnul, și sânt așa de simpatice anume vechi clădiri scăpate de refacere, cu înaltele coperișuri de olane roșii... Ceramică nouă și veche la ferești. Câteva librării.

Observarea vitrinei lor e interesantă. Mult, și aici, pentru distracție. În norvegiană, „cartea vânătorului și a pescarului”, câteva romane moderne. Puține traduceri. Colecții complete de *english novels*; alături cu acestea, alte cărți engleze, „Lucruri văzute în Norvegia”, „Norvegia și fiordurile ei”, ghiduri. Puțină literatură franceză, de un caracter nescios ori pizant: negoțul cu sclave albe în Argentina (și în traducere). Ceva literatură modernă suedeză. Multă preistorie norvegiană (și în nemțește), și o carte despre vechea cultură țerânească. Doar o broșură catolică despre Sf. Olaf. O singură carte despre Moss și eliberare. Un singur exemplar din memoriile lui Amundsen cel pierdut. Nimic din clasicii lor, ale căror statui împodobesc piețele; Kierkegaard romantic, Bjoernson, Ibsen. Ceva știință aplicată. Puține cărți populare: și una studentească (o broșură de două-trei coli o coroană = 35 de lei). Des-

...muzicilor (de obicei populare). Faptul arăta un
...importanță germană.

Săbii de berea scandinavă pe aceeași, cu simfonii
...de caracți de mare, apoi și ei cu rețeta
...ficus bil Eduard al VII-lea și cu Norvegia și
...un pe Analia independentă și dezvoltare. Văd
...rămă de puștii de plumb și. Nu în vor mără
...războiului a început în Germania, și orice ma
...cile neputință și una ori prăvălindu, n'arunzi în
...nu cu o mare idole și înălțându în în eratare
...pauză și la oare.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Țeran din Nas (Dalarna).

tulă musică (și cântece populare). Pentru artă, mai mult importatie germană.

Soldați cu bereta scoțiană pe ureche, cu uniforma sprintenă, de caracter străin, arată și ei că regina e fiica lui Eduard al VII-lea și că Norvegia-și sprîjină pe Anglia independența și dezvoltarea. Nici urmă de poliție, de niciun fel. N'ai pe cine întreba: cu toată asigurarea Germanilor că orice om cult știe nemțește și une ori și vorbește, n'ajungi la nimic cu vre-o limbă străină, nici la Universitate, prea puțin și la otele.

Cercetăm cel d'întăiu Museu: galeria de pictură și sculptură așezată în dosul Universității, într'o zidire nouă de cărămidă roșie, pe coperișul căreia păzesc grifoni ca pe edițiile lui Cotta de la Stuttgart. Partea de jos o cuprind bogate reproduceri în ipsos și câteva statuate romane. Din pictura străină un curios de Deus, Flamand din secolul al XVII-lea, care arată să fi trăit în Spania lui Murillo, după culoarea, figura și atitudinea eroilor săi, S'a făcut o încercare, în adevăr, să înceapă a înfățișa întreaga dezvoltare a picturii norvegiene abia cu secolul al XIX-lea, când apar cele d'întăiu portrete copiate după cele franceze, urmate îndată de cele d'întăiu peisagii, mari, circumstanțiale, țapene, cu o înfățișare onestă și crudă de cromolitografie. Atmosfera țerii nu e cătuși de puțin înțeleasă, tipul de aici rămâne încă să fie descoperit. Încetul pe încetul însă începe a se desface originalitatea de viziune în ambele domenii. Cu Dahl, Tidemand, Krohg ea se pronunță. Peisagiul lui Munthe e acuma un impresionant adevăr. Cel care, ni se pare mai caracteristic, Eric Werenskiold (n. 1813), cuprinde toate aspectele pământului, toate gesturile omului. Cei de la țară, fețele după gardul de vreascuri strâmbe, cea îmbro-

bodită și codana, amândouă cu aceleași luminițe de cicoare supt grâul părului bogat, în aceleași haine de călugărițe franciscane: în fața lor zarea care fură ochii; țerani la îngropare, privind movila de țernă proaspătă, pe când pastorul sever și impasibil cetește mângâierea cărții veșnice. Cei de la oraș : pianiste cu mânilor prinse pe clape, Ibsen ca spectator liniștit al vieții atât de frământate cu tragicul ei. Dintre cei ai generației următoare, Heyerdahl, mort în 1913, dă o interpretare personală a vieții ce ne încunjură încă. Răsar la această laltă școală fonduri de lirism albastru pe care se profilează fantasmatic arborii îngrămădiți capricios ai pădurilor patriei. Cătare, ca Fritz Thaulow, alcargă pentru altă coloare la piețele arse de soare, la casele albe cu profiluri maure ale Cordovei. La cei de tot noi, mai puțină nebunie anarhică decât aiurea.

Rar public în această zi de Duminică. Une ori țerani de toate vrâstele, serioși, atenți. Se opresc lung unde-și văd căsuța și ogorul; privesc, înțeleg și aplaudă. În piață, jos, muzica militară, încunjurată de mulțime, se învrednicește de adevărate manifestații publice.

După amiazi descopăr în dosul Palatului regal, precedat de statuia desrobotorului Bernadotte, și a vastului parc, deschis când regina lipsește, un întreg cartier, acela pe care l-a creat capitala, pe care-l crește ambiția independenței. Case de locuință se înșiră de-a lungul unui nou eșichier de străzi drepte, perfect pavate cu acel granit care e une ori în formă de stâncă naturală la temelie. Arhitecturi convenabile, utilitare. Un ansamblu plăcut. Nu lipsesc grădinile. Cea mai mare, la Frogner, în colțul Nord-Vest al orașului, se deschide largă copiilor, cu boschete, leagăne, călușei, și în mijloc un modest

Museu al oraşului. La celalt capăt îi răspunde Grădina Botanică.

Vântul a adus nori. Tot spectacolul feeric a dispărut. În fundul zării se chinuie aprig un colţ de Mare murdară. Cu două ceasuri înainte scara a venit. Agonia leneşă a zilei luride e mai tristă decât la căderea subită de perdea în locurile noastre.

Dar lumea se întoarce de acolo, de la Mare, în valuri necontenite. Femeile sânt sprintene şi cochete. Caută colorile cele mai văzătoare. E un pitoresc amestec de roşu, de violet, de albastru, de verde care se cuprinde între cele câteva sute de metri ai pieţei centrale. Nimeni îmbrăcat rău sau neglijent, nimeni părând trist. Sfârşitul de serbătoare cu trup înviorat şi suflet refăcut al unei societăţi absolut sănătoase. Se bucură şi bieteles bătrâne în negru, cu neînchipuite pene la pălăriuţele pescuite în fundul lăzilor, şi trec vorbăreţe strada, făcând ascuţile semne de umbrelă tramvaielor în plină tinereţă care duc un adevărat roi de lume multicoloră şi zimbitoare. Copii cu perişorul de in se zbat în hăinuţe roşii ca nişte flori de câmp în bătaia vântului. Lângă chioşcul cu ţigări, singura prăvălie deschisă, trei soldaţi cu larg lampas la pantalonii largi îşi gâdilă nasul cu moşul negru al căciuliţelor scojiene.

Dar, cu scara, vine ploaia. Ca o perdea s'a tras pe tot cerul, şi plouă. Până târziu în apa care cade lumea aşteaptă tramvaiul salvator. Pentru bucuria zilei de lumină şi frumuseţă, cu toate costurile acestea de fluturi liber exhibate, natura, crudă, îşi iea vama.

A doua zi, pe trotuarele ude mişcarea e extraordi-

nară. Ea continuă toată ziua supt cerul amenințător. Fără nervositate și amărăciune. Incet, aproape comod, cu o vădită plăcere. E ceva meridional în acești oameni ai înaltelor latitudini. Ei gustă vara, dumnezeiește de lungă în lumină, gândindu-se la întunecoasele îngustări ale zilelor de iarnă. Ansamblul e foarte simpatic.

Niciun gest de brutalitate (știu oamenii aceștia să injure?). Sergentul de stradă care se ivește cu ciacoul lui dirige mișcarea automobilelor cu un ușor joc de degete ca al unui pianist expert. Omul cu sacaua Primăriei le așteaptă să treacă. Sentinela de la palatul regal, în marea uniformă cu pene de vânător și cu pușca pe umăr, stă să discute cu d-ta asupra posibilității de înscriere în registrele Curții. Comerțul se face cu cele mai alese preveniențe. Doar necunoștința limbilor străine pune piedeci la înțelegere. Dar această înțelegere fiecărui o vrea întreagă, chiar dacă s'ar pierde vremea, oricât de multă. Cine a mai văzut un gazetar, o „gazetară”, care în mijlocul conversației declară că n'a înțeles tot și așteaptă noile lămuriri pe care amicul meu Karadja, fiu de Suedesă și elev al școlilor Suedice, le dă în cealaltă limbă a peninsulei, pe care o înțeleg toți, și cei cari n'o vorbesc?

În marginea orașului, la punctul de plecare al unci mici peninsule, din vremile vechii regalități a Hakonilor și Olafilor, se ridicase o fortăreață apărătoare a capitalei. Regii danesi o reclădiră, și astăzi ea mai presintă, cu podul ei ridicător, cu șanțurile adânci, cu încunjurul de ziduri, deschise pentru a se putea cuprinde cu ochiul întregul golf cu cele câteva insulițe sămănate într'însul, cu turnurile ascuțite, un impresionant ansamblu. Înăuntru. pe

Erik Werenskiold: Ingropare de țeran.

lângă câteva cămăruțe în colțuri, se întind lungi cămări de primire și petrecere, pe pereții cărora se înșiruiesc regi și regine în portrete coșcove și cojile. Așa cum este, castelul reprezintă singurul element păstrat din viața istorică. a Cristianiei.

Palatul Regal e în interior o înșiruire de goale săli în stil pseudo-clasic cu coloane dorice și covoare mai mult democratice. Impreună cu congresul istoric am fost primit într-o seară pentru obișnuita defilare până în obișnuita sală de ceaiu. Regele Hakon, odinioară Carol de Danemarea, e împotriva oricării etichete și Suveranul popular al Norvegiei se pierde aproape în mulțimea invitaților tineri și bătrâni ai b'etei noastre științi; regina e fiica lui Eduard al VII-lea și a unei princese danese; despre tânărul prinț Olaf se spune că e deosebit de prietenos cu toată lumea și, deci, ș b r i u b i l l u j

Muzeul de antichități cuprinde o foarte bogată colecție etnografică din Siberia și Grönlanda, din Insulele Sondei și din arhipelagurile oceanice, ca și din alte regiuni ale Extremului Orient, și la vre-o sută de mii de monede și medalii. Dar pe lângă aceste două elemente altul de cea mai mare însemnătate științifică. Pământul norvegian ca și cel suedes încheie tesaur de preistorie care iese neconținut la iveală. Nesfârșite sânt dulapurile care prezintă rămășițele epocii de piatră și ale celor de bronz și de fier. Săbiile care s'au găsit la noi la Drajna sânt reprezentate aici și prin câteva splendide exemplare, perfect conservate. La aceste urme ale trecutului fără însemnări scrise se adaugă câteva bucăți de aur. Ceramica e și ea foarte bogată: e toată decorația vaselor noastre și altor manifestații de artă populară. Secția evului mediu e însă o uimire prin nouitatea și

valoarea artistică a lucrurilor care se înfățișează. Nicăiri în lume lemnul n'a avut o mai dibace și îndrăzneță întrebuințare. Înainte de toate triumfala sculptură a ușorilor din bisericile dispărute, cu multele lor turnulețe încălecate unele peste altele ca în unele înghobiri din Ardeal și Moldova muntoasă. Puternicele linii impleticite scriu un capitol deosebit în istoria artei. O fantastică înflorire a fost realizată cu un admirabil simț al spațiului, cu un perfect instinct al naturii. Tot ce s'a mai făcut aiurea în acest gen rămâne manifest inferior. Imaginația nordică a întrecut tot ceia ce Sudul, pe care l-am crede mai înzestrat în această privință, a putut iscodi. Orientul a dat acestor meșteri totdeauna noi lei, reduși la încolăcirii de pisici sălbatice, păsările măiestre cu găturile lungi, ciudatele animale de pradă, laleaua bogat desfășurată drept de-asupra întrării. dar totul se întorochiază și totul se deslușește desăvârșit prin talentul neconținut spornic al acestor mari creatori.

Ei împodobiau și trăsurile uriașe cu înaltele roate, paturile de paradă, jețurile înflorite ale șefilor. Și nu mai puțin luntrile, dintre care câte una, ca aceea din Oseberg, a fost găsită întreagă în adâncimile pământului, bun păstrător. Ținte în toate colorile lat marginile, înflorind negreața fibrei macerate în apa sălcie cu albastrul sau verdele lor de mărgică. Boturile se sapă în fiare de pe altă lume, cu fălcile întinse și ochii cășcați, misterioasă și impresionantă amenințare pentru dușman.

Pe lângă câteva *retables* pe lemn, din veacurile al XIV-lea și al XV-lea, pictura e reprezentată prin întregul plafond multicolor al unei biserici distruse. E acolo o vădită influență a Bizanțului, care atrăgea și reținea pe Varegii întregii Scandinavii. Dar

e în același timp și o minunată spontaneitate populară ca în bisericuțele franceze din veacurile al XI-lea și al XII-lea, S. Savin, Liget. Acciași duioșie de pastorală creștină rețrăită în bunele suflete simple, neseccate izvoare ale unei clare poezii. Maica Domnului se întâlnește cu Ana ca două păstorițe la un ceas de seară, având să-și spuie tainele zilei; înaintea pătuceanului unde zace pruncul, bizare bestii rurale își îliese capetele, pe când, îngrijorată, femeia îngrijitoare se apropie de obosita mamă; pe lângă Isusul în glorie, care vine direct din Orient, Răstignirea se chinuiește în spasme de durere pe lemnul Crucii. Totul în ușoare tonuri ruginii.

În mijlocul fiordului capitalei norvegiene se desface ca o pânză, la Apusul orașului, peninsula Bygdø. Cine nu cunoaște frumuseța de natură și de muncă emenească închise acolo n'a căpătat notiunea exactă de ce poate face această clasă, muncitoare fără a se chinui, din puținul fond pământesc ce i-a fost dat.

Stânca a fost lăsată pentru drumuri, țernă s'a adaus pentru înalții pini cu coaja roșie și acele răsfirate, pentru o întregă vegetație de grădină de pomi, în care atârnă mere și pere care nu știu când și cum s'ar coace (un bogătaș făcea să i se coacă piersicile la razele ultră-violete), pentru trandafiri acățători cari-și răsfață florile în cununițe, pentru un întreg parter multicolor (une ori ce e mai fraged se acopere seara în văluri). Casele lumii bogate sânt aproape fără excepție din lemn, văpsite în alb, în cenușiu, în brun; ferești largi se deschid în senina lor fațadă; totul e de cea mai de aproape îngrijire, cum n'o poate visa nici cel mai bun gospodar.

Și regele-și are aici locuința obișnuită, un alb cas-

tel sprinten, de-asupra căruia se ridică un elegant turnuleț; grădini bogate îl încunjură.

Dar la Bygdö trebuie să vie arheologul, care caută aici una din cele trei luntre de îngropare ale regilor vechi, ca și cercetătorul vieții populare norvegiene.

Un loc întins, cu plantații de toată frumuseța, cuprinde toate înfățișările satului, nu în reproduceri, oricât de dibace, ci în piese autentice, strămutate aici. Inalte clădiri negrii, al căror interior, ca la casele săsești din Ardeal, cuprinde grelele bănci, mesele și lăzile împiestrite, scrinurile, pașurile sculptate, blidarele în care se prind farfurii cu flori vesele; de-asupra se încrucișează grinzile grele. S'a adus și o odaie de baie și șuri, cotețe care răsar din desișul de brădet. O biserică-și grămădește una peste alta, în patru-cinci etaje, coperișurile-i ascuțite de șindilă mărunță; partea de jos cu stâlpi șamănă cu galeria din vârful turnului la înjghebările ardeleni corespunzătoare. Un muzeu strânge alături piesele de ornamentație.

Ni-a fost dat să vedem acolo costumele populare cele mai caracteristice. Femeile cu cozile pe spate, cu sinul prins în corșelul colorat, cu fusta de cit înfoaiată, iar peste toată îmbrăcămintea groasele șnururi roșii. Bărbații într'un port asemănător, cu pantalonii până la genunchi și lungi ciorapi de lână lărcată ca la sătenii noștri de la Dunăre.

Au cântat și au jucat la căderea nopții, în răcoarea pătrunzătoare a brazilor. Cântecul pentru cântec vine din Franța, cu notele-i clare, cu îndrăznețele-i ridicări și neașteptatele capricii: e *jucărie* și e chemare. Altfel cântecul pentru danț, care-și are lenevirile orientale. El răspunde danțurilor înseși, de o mare variație și de un înalt interes. Une ori e hora, cu unele prelungiri de mâni, și mai ales cu

Danș suedes.

încetul ritm grav al unui act religios; alte ori fețele trec supt mânilor îmbinate, ridicate sus, ale băieților și băieții, la rândul lor, supt mânilor fetelor. Jocul în doi, uneori fata la spatele băiatului, face parte iarăși din străvechile noastre îndemănări. Când picioarele bat pământul, pare că aștepti chiuitura românească. Danțul cu cinchituri la pământ, caraghioase, cu sărituri peste cap, cu azvârlirea printr-o mișcare din picior a pălăriei pe care o ține, sus, fata, trimite la datine slave, ca acelea oglindite în „căzăceasca” de la noi. Iată, spune într’un rând vecinul meu frances, un danț curat breton. Dar de aici dintr-o poezie curată și clară, sfințită și ea de inspirații religioase, e danțul faclelor pe care le țin sus flăcării în fața șirului de fete, purtând în mâni laminite, pentru ca ele să se petreacă neconținut prin para flăcărilor și ploaia de scântei, desemnând cu o nesfârșită grație figurile cele mai grele și mai periculoase.

Din Orient vin unele din aceste cântece, din aceste danțuri. Din Orientul bizantin servit de Varegi. Din aceeași lume care a dat luntrilor forme de gondole și li-a pus lei ieratici și monștri răsăriteni la proră, care a prefăcut în rame de uși împletiturile fantastice încunjurând aceleași dihanii de fabulă, aceeași lei cinchiți, în iconostasele ortodoxiei. Ca și prin arta populară, de inspirație tracică, sântem vecini și tovarăși peste atâtea mări și țeri...

Cercelăm ziua aceste căsuțe de lemn unse cu rășină, aceste solide *châlets* în care cu adevărat și-au trăit viața alătea generații de țerani norvegieni. Totdeauna sculpturi în fațadă: din ele n’a putut pleca însă nesfârșita împleticire de linii care împedobeste intrarea în biserici. Raportul acelora față de aces-

tea e al podoabelor de flori, de păsări care se întâlnesc pe casele noastre țărănești după tipare de lemn luate de la ornamentele de piatră ale bisericilor domnești și boierești. Artă nu vine de jos, ci se coboară acolo, la materialele simple, ușoare ce sânt la dispoziția săracului. Pentru a înțelege și a fi drept trebuie inversat raportul.

Înăuntru, covorașul cu linii geometrice înlins peste paiele patului, une ori peste măsură de scurt, masă, blidarul, scaunul n'au nicio săpătură pe dânsele. Nimic din acele țesături bogate care fac la noi mândria caselor țărănești. Nu sânt scoarțe pe pereți, nici perdele la fereștile mărunte. Fantasia are un cerc restrâns și un loc limitat. Pe o scăriță te duci la rândul de sus, unde e adese ori patul și care se deschide asupra unui balconaș.

Biserica are la ușă un cadru de sculptură bogată. Rânduirea ei internă e foarte curioasă. Puter nice coloane susțin un larg pronaos unde se adună mulțimea. Aceasta e biserica. Cea ce formează la noi naosul, nava, se reduce la un mic pătrat, așezat pe un plan mai înalt. În față se află pe alocurea o adevărată catapiteasmă cu fața delicat sculptată și chiar cu șirul de sfinți care deosebește pe cea din Orientul ortodox. Picturile din dreapta și din stânga n'au rânduiala strictă răsăriteană: multe flori, apoi, nefiind cupolă și *pendentive*, doi apostoli stilizați aproape bizantin; două scene oarecare li se alătură. În altarul îngust, o mare zugrăveală, cuprinzând întreaga absidă, presintă Cina cea de taină, cu o notă oarecum germanică. Pe alături, la dreapta, e pridvorul, răzimat pe colonele ca ățelea de la bisericile noastre.

Trei clădiri de Museu se desfac din ansamblul lă-

dițelor de lemn gudronate. Una, cea mai importantă, prezintă odaia norvegiană, mai ales a claselor de sus, în cursul veacurilor, până în pragul vremii noastre, când dai de salonașul lui Ibsen, în fața căruia i s'au rânduie respectuos, onest, dar stângaci toate diplomele de onoare. De la primilivul stil sălesc se trece imediat la un rococo țerănesc și burghes care-și răsfăță florile invoalte, roșii, de „lăzi de Brașov”, în mijlocul bogatului frunziș verde, penajele și toate cochetațiile naive și greoaie. De-acolo înainte pentru toate epocile avem a face cu împrumuturi, până la palidele figuri femeiești prinse de nedibaci meșteri ambulanți de portrete.

Între aceste cămăruțe care învie trecutul în toate înfățișările lui materiale, o sală îngustă, cu scaunele ei așezate în rânduri de amfiteatru și cu spațiul gol rezervat în față, face impresia unui mic teatru de societate părăsit. Acolo însă, în aceste modeste dimensiuni și cu această complectă lipsă de orice lux, și-au ținut ședințele de la 1814 înainte deputații Norvegiei libere. Este drum de acolo până la imensa clădire de granit, sur, cu aspectul de biserică medievală, care adăpostește astăzi, în drept mijlocul orașului, pe reprezentanții tuturor claselor regatului.

Arta de biserică dă, în altă clădire, figuri mari cu fețele busnate, roșii, cu gesturile naturale și vulgare, în care e foarte mult din influența germană de pe continent. E acomodarea la gustul țerănesc a bielșugului de chipuri cioplite prin care se umplea cu nemiluita golul bisericilor de la începutul epocii moderne.

De un mare interes e însă marea colecție, în vreo douăzeci de camere, a artei populare în toate domeniile. Și aici, în blidare, în îmblăciile de bătut rufe, în formele pentru brânză și unt, în marginile

de paturi. În atâtea unelte ale căror rost îl găsești mai mult sau mai puțin e lupta între două stiluri. Înălăuul, cu stelele și zimbții lui, nu e altul decât acela pe care-l cunoaștem și la noi, rămășiță prețioasă a vechii arte preistorice a Traciilor. Celalt descrie lucrurile, reproduce natura, o adaugă și o umflă, dar n'o destramă și n'o reduce la tipurile ei primitive; în locul tonului de vechiu fildes al lemnului înălărit de vreme se aștern de-asupra colorile care mângâie ochiul și acelea care-l satură. Vestul, cu realismul lui, a bătut neconținut în tradiția milenară a artei geometrice și a izbutit a o învinge cu totul. Proporția obiectelor de caracter apusean e zdrobitoare. Te crezi în odăițele unui sat săsesc din Ardeal.

Dacă mai toată ceramica — afară de câte o încercare neizbutită și confusă — are florile albastre pe fond alb pe care le cunoaștem, e altfel cu covoarele și țesăturile. Tot ce se arată aici într'un domeniu și în altul e ca la noi, absolut ca la noi, dacă se înlătură țesăturile influențate de tapițeria occidentală, care așează în mijlocul unui cadru stilizat călăreji în luptă, magnifici regi burtoși, încremenii unul lângă altul supt coroanele lor grele cu multe vârfuri, gen pe care-l imită ateliere de azi în frumoase lucrări complexe, formidabil de scumpe. Floricelele iilor și scoarțelor sânt repetate în sute de modele, din care nu e unul singur în care să se poată ivi vre-o îndoială.

Multă lume țerânească în haine de oraș se primblă prin larga grădină. De la ei și pentru ei e totul: aceasta o văd și se îndeamnă astfel, simțind adânc că țara este în adevăr a lor. Undeva, în aier liber, se joacă „Tatar bled”, „Sânge țigănesc” — „Tatar” e Țiganul și aici ca și în Suedia și ca Tătărășul nostru, pentru că bunii noștri lăutari se trag din au-

E. Werenskiold : Din Telemark (Norvegia).

xăliarii de războiu ai Tatarilor năvălitori în secolul al XIII-lea. De acolo, în sunetul muzicii, pleacă izbucniri de glasuri care răsună până departe. „Satul” tipic norvegian a trebuit să-și aibă, între altele, și scena sa.

La doi pași însă, în singurătate, supt înaltul acoperiș care de-asupra lui înlocuiește cu scânduri albe albastrul cerului de-asupra vastelor mări periculoase, trecutul rasei înfățișat alături cu prezentul ei se întrupează în mândria războinică și eleganța artistică a vasului vichingilor, asemenea cu care altele două sânt expuse la Oslo, lângă Universitate. Gâtul de lebădă se desface nobil, puternic arcuit, lăsat la mijloc de osul axei centrale, de-asupra cuprinsului în care se închidea banda întregă a cavalerilor bătrânei aventuri de vitejie și de jaf. În față, pregătind apariția capului de bestie amenințătoare din vârful cloanțului, dantela animalelor misterioase îndrăzneț stilisate țivește margenea. După lungi rătăciri lemnul negru, de pe care valurile spălau sângele luptelor, a ajuns la bătrânețe să ducă la mormânt trupul reginei adormite.

Se întâmplă, asupra celei de-a doua Dumineci pe care o petrecem aici, ca seara târzie să cadă în cel mai desăvârșit senin. Marea se vede până departe în zări adormind cu o liniștită voluptate. Cerul de un albastru dulce, cu nuanțe nesfârșit de delicate, se înfășură de amurg în văluri rose desfășurate larg ca inspirația vechiului meșter în liniile de sculptură ale unei vechi biserici de lemn. În acest cadru lumea care se întoarce acasă e ca beată de bucurie.

Museul de artă industrială cuprinde splendide colecții de ceramică, mai ales chineză, două aripi pline de mobilă veche, altele prezintă lucrări în me-

tal, obiecte antice, țesături copte, dar cea ce interesează mai mult și aici e aceeași artă populară, pentru care este în Norvegia un adevărat cult, pe care ea îl merită pe deplin. De-a lungul păreșilor se înșiră covoarele: de o parte, în țapene șiruri de figuri solenne și naiv-ridicule, imitațiile gobelinurilor occidentale, între flori și fructe, presintând Biblia alături de scene istorice, Cavalerul călare din Hedemarken de pe la 1180; de alta, în altă gamă de culori, mai ștearsă, mai tristă decât în scoarțele noastre și cu mai multă uniformitate, mergând până la monotonie, figurile geometrice, numai pe margini, sau ocupând tot câmpul. În vitrine cămășile nu se deosebesc decât uneori în cromatică de ale noastre; lipsese însă benzile de pe umere, și figurile stilizate se îngrămădesc într'un biefșug disgrațios pe piept. Și aici, în al treilea Museu deci al produselor populare, îmblăc.ite, *hynd-traek*, *putetraek*, de ambele feluri: preistorice și apusean. Și aici lăzile larg înflorite, ușile zugrăvite vesel. Lucrul, care poate fi datat prin inscripții, continuă până la sfârșitul secolului al XVIII-lea. Unele covoare, cu nume de donatori, sânt închinare bisericilor, ca aiurea tablourile și sculpturile.

În față se întinde o grădină ca un raiu, de-asupra îngrijitelor straturi ale căreia, cuprinzând toate florile Nordului, se ridică înalți mesteacăni cu plângătoare ramuri. Coloane și arme, dar mai ales „stele” negre, cu vârfurile artificiale stărâmate și roase, par a însemna în rune isprăvile vechilor regi. Aici e cel mai îngrijit poate din cimitirele lumii. Se unește pompa mormintelor scumpe, cu sculpturi adesea frumoase, și mișcătoarea simplitate a simplelor lespezi, înșirate una lângă alta, toate asemeni, cu schimbarea numelui singur al membrilor aceleiași

familii. Ici și colo e așezat vasul pentru băutura pășărilor care țupăie pe toate cărările și par a aduce solie de la cei vii în vasta împărăție a morților.

Pentru acci cărora Norvegia li datorește recunoștință e un loc înalt și singuratec, o Walhală cu păjiștile largi de care nu se poate apropia nicio funebră vecinătate. Chipul lui Wergeland se desface de pe o stelă fără alte podoabe. Unde e numai steagul țerii cu faldurii de piatră risipiți asupra granitului roșu doarme Björnsterne Björnson, și unde numai stâlpul cernit se ridică de-asupra lespezilor e Ibsen și soția lui. Aici în mijlocul oamenilor, între flori, nu departe, pentru motive, laudabile, de salubritate și lângă locul unde se aruncă allele din gunoaiete pe care viața le lasă în urma ei, stau de pază creatorii morali ai patriei lor, păzindu-și de supt brazdă opera.

În față, alt cimitir. Aceleași brazde, aceleași flori, aceleași litere de aur pe granitul negru, aceiași pace până la care zvonul străzilor a murit. Cea mai veche biserică a orașului, cu pietrele rânduite încă în veacul al XII-lea, — dar temeinic restaurate astăzi și cu un interior gol și proaspăt zugrăvit care-și urlă banalitatea protestantă—, înșiră lungu-i pronaos, scurtul cor pătrat, absida altarului și accia a proscomidiei. Mic turn modest, acoperiș coborât peste colaterale; nimic din înălțimea și complicația catedralelor unde dorm regii. La cea mai mare din bisericile de aici, a Maicii Domnului, Freselskirke, în fața căreia sânt galerii de comerț ca la hanurile noastre bisericesti, e doar monumentul cu meșteșugită grilă de fier, de la sfârșitul secolului al XVII-lea, al unui general, Frumoasele broderii episcopale se află astăzi la Museul de artă industrială.

Imprejurimile capitalei Norvegiei

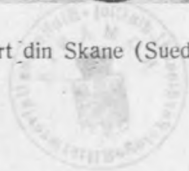
Oslo e într'un fiord și visitarea lui se face în două ceasuri de vaze care adună Dumineca și serbătoarea lume de pretutindeni: fete de prăvălie care-și mănâncă într'un colțisor modestul dejun, multă altă lume femeiască și câte un bărbat doritor de odihnă după munca mecanică a săptămânii.

De la plecare până la întors te găsești numai între vase cu pânzele albe, ca un stol, larg risipit, de păsări marine, între bărci cu motor și mici luntre în care vâslesc tineri goi până la brâu, fete vesele că-și pot încerca puterile. Toate insulițele de granit brăzdate regulat, ca un pieptene, de năvala atâtor valuri, sânt acoperite, iarăși, ca de o coborâre de goelanzi, de această lume albă, albastră, rosă, întinzându-se, oferindu-se soarelui, zburdând de viață, de sănătate și de bucurie, fără umbra vre-unei intenții urâte. Vasul trece pe lângă înotători cari se dau în lături și râd ca într'o feerie a unei mări fantastice. Mii de oameni împoporează un capăt de plajă. Pe tot șerul, unde așteaptă căsuțele imaculate în mijlocul verdeței, a grădinițelor cu broboane roșii de cireși, copii și oameni în toată firea, femei de toată vrâsta aleargă, sar, se aruncă în apă

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Port din Skane (Suedia).

și-și scutură la soarele amestecat cu picuri de ploaie trupurile înviorate de ciocnirea undelor. În această Impărăție a celui mai vesel dintre locuitorii oceanianului Neptun nu e deosebire de clasă: sus pe deal sânt. micuțele adăposturi ale lucrătorilor și cu o perfectă demnitate ei ieau parte la aquatica zbe-guire dominicală a unei întregi națiuni.

Și au dreptate să iasă din această frumoasă capitală care supt munțile de sus își răsfiră într'o așa de armonioasă coborâre miile de case. La fiecare pas e o surprindere. Păreții căptușiți cu brad și smălțați cu floarea veselă a locuinților de lemn se succese, se întortochiază, par a se închide pentru a permite apoi lunecări discrete prin canale înguste. Ei par a fi produsul capriciului nesfârșit al unor neastâmpărate genii marine a căror operă de fantasmă ar putea să dispară de-odată de-asupra apelor unite în sfârșit cu ale Mării deschise. Mării aceleia de departe, cu valuri mari, care duce la Stavanger cu antica-i biserică, la Bergen cu catedrala, refăcută, a vechilor încoronări, la Trondjem, creațiunea altuia dintre regii neastâmpărului medieval, creator cu puterea acestor insulari a unui ducat, a două regate, a atâtor formațiuni răsăritene, scăldându-se în apele surori ale Mărilor calde.

Dar acolo, deocamdată, n'am putut ajunge.

VI.

Spre Suedia prin munți. Peisagii suedese din Vest

Spre Stockholm, drum în munți supt ploaia în-
ceată, îndărătnică, învăluind zărilor. Intregi cartiere
de lucrători cu micile case de lemn brune. Lumini
electrice au rămas prinse de trunchiurile brazilor.
De cealaltă parte, lângă fierăstraiele cu aburi, râul
Lagen cară butucii. De la Lilleström se părăsește
valca Gudbrandsdal, cântată de Wergeland, care-și a-
vea căsuța aici. De aici se merge lângă apa Glam-
menului, larg desvoltată ca un lac. Lângă căsuțele
risipite înalte clădiri de fabrică: se lucrează lemnul,
se face hârtie. La Kongsvinger ne apropiem de
hoțarul Norvegiei tăiat între păduri în care bradul
e amestecat cu copacii văilor. Nicio sămănătură: fâ-
nul cosit se usucă de atâta ploaie pe un fel de gar-
duri.

Lângă Magnor despărțirea, în mijlocul pădurii
cu pământul umed și frământat, e însemnată prin-
tr'un monument care presintă vecinii scandinavi în-
frățiți. În puține țeri s'ar putea încerca în piatră
un asemenea simbol.

Linja merge tot pe lângă șirul dealurilor acoperite
cu păduri. Numai în margine câteva lanuri înguste.

Totul sămănat cu căsuțele roșii, care au revenit. La Ottebol stația se desface dintre lilieci, și puternicul teiu care o umbrește e la acest sfârșit de August în plină floare. Pământul pădurii e răscolit pentru vecina fabrică de turbă (*torf*).

Terenul e mai favorabil sămănăturilor. Ferme mari desfășură păreții roșii acoperiți cu țigle. Căpițe de fân au forma unor bulbi cu vârful în sus. În mângenea lacurilor, la care ne-am întors, se înșiră un grup de case curățele, încunjurând biserica și ea de lemn. Cărămida, foarte roșie și dură, e întrebuințată numai la clădirile de fabrică.

Tot mai larg e. Ieul ocupat de lacuri, care se întind pe toată zarea. Drumul se coboară spre Sud, prin Ținuturi de agricultură. La Kil sântem aproape de Venner, care se întinde ca o Mare.

Prin locuri din ce în ce mai deschise spre Kristinehamn, „Portul reginei Cristina”, unde largile alei de parcă anunță un oraș mai însemnat. De la Laxa, în coada lacului, linia urmează apoi drept la Răsărit, spre Stockholm, tăind regiuni din ce în ce mai populate. Nicăiri însă, până în vecinătatea imediată a capitalei, urme de trecut: arare ori, de-asupra înjghebarilor de lemn, turnul, străbătut de ferești oblonge, al bisericii, totdeauna nouă sau refăcută. De la Laxa forța electrică mână răpede trenul spre Capitală, printr'un Ținut unde fabricile se îndesesc.

VII.

Stockholm

În seara care se lasă înec, cu aceeași cenușie umbră îndelungă, ca supt subita spaimă a unei eclipse, pădurile adânci de brad se oglindesc negre în apele stătătoare care pe rând își arată și își ascund luciurile. Apoi, după un șir de gări mărunte care-ți strecoară o clipă strălucirea fugară, toată zarea se umple de miile de lumini răsfirate în valuri ale Stockholmului.

„Veneția Nordului” are farmecul lacului său și canalelor care pornesc de la dânsul. Pe granitul dur al capătului de munte se înalță mari palate în stil florentin. Al regilor întrece cu mult tot ce s’a mai adaus în umbra lui: clădirea Ministeriului de Externe, pretențiosul Parlament, severa Academie cu fațadă clasică, bănci, imense clădiri de locuință, restaurante cu turnurile terminate în terasă, Museul Nordic, de aceeași aspră maiestate, și chiar masa roșie, de cărămizi aparente, a noii Primării, cu îndrăznețul turn masiv biruind puterea înaltelor ziduri lăiate prea rar de mici ferești gotice și sprijinindu-și laturea de către apă pe coloane prea mărunte. Cu ele împreună, el formează ca o cetățuie interioară, ca un nucleu de necucerit, un adevărat Kremlin al

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Port din Setesdal (Suedia).

slăpânului de pe vremuri, al aceluia care a păstrat stema celor trei coroane ale Uniunii din Calmar. Cu lungile lui șiruri de ferestre și rampele care se taie armonios el are cu mult mai mult prestigiu în vechile lui pietre din secolul al XVI-lea decât ceia ce vremea modernă, cu tirania claselor și îmbulzeala partidelor, a lăsat monarhiei constituționale. Urmașii lui Bernadotte privesc de acolo cu îngrijorare fantomele de distrugere care cu steaguri roșii ispitesc de pe apropiata Mare a Răsăritului.

În acest cuprins îngust se taie străzile pietruite cu același granit din care sânt făcute, în țară caselor de lemn, pachetele marilor clădiri ale burgheșimii de funcții și de comerț. În așa de puțin spațiu orașul de atâtea sute de mii de locuitori își aruncă într-o turbală alergătură camioanele și automobilele înaintea cărora fuge o lume îngrozită. Din tot nobilul calm de acum un șfert de veac tehnica învingătoare n'a lăsat aproape nimica. Neconținutul vuiet surd al marilor capitale răsună și aici în această scoică de stâncă tare care se prinde de stâncoasele temeiuri ale prelungirii de munte. Un tip omenesc înalt, tare, vânjos, în făptura căruia Scandinavul de rasă se amestecă adesea cu Finesul, și, cred, cu un oarecare tip baltic, care nu e de obicei frumos, corespunde aceleiași hotărâri dârze a naturii. Aici nu mai e poetica seminție a vichingilor aventuroși, blonzi Germani pur-sânge, ci substratul politiceii războinice de pe vremuri iese din această interesantă sintesă omenească.

Museul Nordic întrece tot ce se putea închipui, ca bogăție și ca bună orânduială.

Partea de jos e închinată istoriei. Și aici ce domină e regalitatea care se luptă. Steagurile ei și stea-

gurile cucerite de dânsa până la zdrențele moscovite cu dubla pajure pe ele, atârnă de pe balcoane, unul după altul, în grupe după victorii succesive. Carățele cu aurul așa de nou domină cu strălucitoarea lor masă. În cutare loc se expune un drăguț leagăn regal. Armuri de carusel stau în picioare aminiind pompe cavaleresti părăsite. Săbii, puști, pistoale, care au aparținut suveranilor sau celor de supt imediata lor comandă, daruri de metale scumpe și pietre rare venind de la Hanii tatari sau de la alți domni ai Orientului. Prinosul trimis de Ardeleanul Gabriel Bethlen, un cumnat, prin soția sa Caterina de Brandenburg. Prada orientală câștigată de avântul epic al lui Carol al XII-lea. O imensă figură regală ciudat zugrăvită se presintă drept în fața cui intră. Și nu lipsesc nici amintirile tragediilor de luptă sau de palat: Calul lui Gustav-Adolf în lupta de la Lützen în care el a căzut de arma chiurasierilor lui Piccolomini, coiful lui, năframa și cămașa care poartă încă urmele sângelui ce s'a scurs din teribila rană, biata pălărie de piele a lui Carol al XII-lea la Bender, simpla-i tunică albastră, tricornul pătruns de glonte, veșmântul de curte stropit cu Ordine și masca de veselie întoarsă în spaima morții a lui Gustav al III-lea, omorât de Ankarström la un bal.

Dar, sus, în două rânduri, pentru Suedia însăși și chiar, cât de bogati, pentru Norvegia, este *celall*, cu toate ale lui: țeranul care dă pe plugar și pe ostaș. Și aici covoarele în stil geometric, cele care imită în biet folklore naiv tapițeriile cu subiecte istorice și religioase, nesfârșit de multe, cămăși, care ar părea să vie de la noi, lucrări în lemn de o infinită varietate, cu mai multă predominare decât la Norvegieni a artei preistorice, lucrări în fier,

de la iacâte și până la grile, lăzi de țară și lăzi de breaslă, paturi cu lemnul măiestru lucrat, mobile de tot felul. Materialul e rânduit după provincii. În dulapuri apar deosebitele costume, cu pieptărașe și pesteleuțe, ale femeilor, și nu lipsește nici fota cu dungile în lat. Pentru a da impresia vieții câte o femeie care păzește poartă veșmântul provinciei sale.

Seara, la o societate religioasă de femei, cărora, cu anabila traducere a d-lui Karadja, li vorbesc despre România. Oaspete din Finlanda au venit, vreosulă: palide figuri care aparțin în genere altei rase, dar care păstrează încă iubire pentru țara de care odinioară locurile lor s'au ținut. Femei, fete din clasele mai adânci se amestecă în acest public special, care nu e neinteresant. Un protestantism mistic domnește aici: cântece religioase din voce și la piano, cuvântări de evocație a lui Isus, care apare în tablouri și în platuru, coruri de o impresionantă sinceritate, pe când figurile, unele brăzdate de lacrimi, se pleacă adânc. Indată se va vorbi, se va glumi, se va râde, de sigur, dar în loată această comuniune entusiastă cu divinitatea e ceva din pregătirea religioasă a oștilor celui căzut la Lützen, care în coruri ca acestea, cu cărțile de slujbă deschise în fața lor, se găteau de ultimul risc și de supremul sacrificiu.

Ieșit din lunga operă a ilustrului arheolog Montelius, partea istorică a Museului Național presintă într'o uimitoare bogăție seria urmelor nescrise ale activității omului preistoric, din Nord până la marginile evului mediu, căci aici antichitate nu este și vechile forme de viață se continuă foarte departe (în epoca modernă se mai întrebuintau runele, care, cum se știe de altfel, nu sânt decât o imitație a vechilor litere grecești, luate din Bizanț). Lucrul au-

rului se adaugă la puternica industrie a fierului. Forme pe care școala suedesă le consideră ca „gotice” se alcătuieste și se dezvoltă. Ce este alături ca pictură de altar e târziu și în general slab; influența germană domnește fără rivală.

Rândul de sus e galeria de tablouri. Cele străine sânt multe și bine alese. Nu e puțin lucru ca aceiași odaie să cuprindă un grup din cele mai frumoase portrete de Rubens. Madona lui Jordaens, puternica lui Susana sânt din cele mai rare opere ale măestrului flamand. Italia a dat un dureros Crist al lui Bellini, un grațios Botticelli, un Bronzino înfățișând cutare doamnă din neamul Medicisilor. Nu lipsește, sus, un Mântuitor bizantin profund impresionant, icoană de proporții mari și de o mândră concepție. Pictura francesă mai mică din secolul al XVIII-lea e lângă odăița care adună o schiță a lui Delacroix, mai multe bucați de Corot, Courbet, Dupré. Cât despre pictura suedesă, ea trece de la onestitatea operelor pline de un armonios realism din marele salon la nebunia, pretutindeni acceptată, a școlilor moderniste. Zorn zugrăvește scene și figuri de un puternic realism, chemând din toate colțurile satelor viața adevărată a claselor rurale; Lindholm, Troli contribuie la aceeași visiune sinceră. O notă mai întunecată, mergând până la tragic, o reprezintă Josephson. Liljenfors vrăjește aspectele unice ale unei clime care amestecă ziua cu noaptea în cele mai delicate sintese. În același gen, cu mai larg orizont și mai multă poezie discretă, prințul Eugeniu, fratele regelui, prinde cu măiestrie amurgul fără raze care zăbovește asupra locurilor pierdute între stânci. Nu se poate un mai entusiast imn, ridicat de glasuri diferite, care se confundă totuși în aceeași armonie, patriei. Cu atât mai tristă e decăderea în

Femeie din Oktorpsgarden Skansen-Stockholm.

confus și exagerat, în strident și anormal, care urmează.

Pe locul vechilor *șanturi*, deci la Skansen, un entusiast romantic al comorilor țării sale, Hazelius, a început ca student sărac adunarea elementelor răzlețe din care se putea face icoana vieții suedeze de la țară. Azi în imensul parc care se deschide cu bustul lui de bronz și în care se păstrează cu sfințenie căsuța de lemn în care el ca bătrân și-a sfârșit zilele se cuprinde casa țărănească în toate aspectele ei, mai puțin caracteristică în stil și în fațadă decât cea din Norvegia, dar plină de întreaga ei zestre, asemănătoare cu aceia din cealaltă țară scandinavă. O casă de preot e de la jumătatea secolului al XVII-lea: pe perete sânt încă portretul lui Carol al XII-lea și al părintelui său. O biserică întreagă mutată aici n'are prea mult caracter, dar e de cel mai pitoresc aspect clopotnița, ai cărui stâlpi înalți sânt acoperiți cu șindilă așezată în șiruri ca solzii. Case întregi au același înveliș. Apare și cortul-casă al Laponului, cu vatra în mijlocul celor câteva obiecte primitive. Cum și aici, omul locului trebuie să se vadă în căsuța lui. Laponia cu ochii oblici și umerii obrazului ieșiți se învârtă în spațiul zgărcit ca în adevărata ei gospodărie din Nordul depărtat.

În jur e flora și fauna țării, aceasta până la ulimii zimbri, până la castorii din nou aclimatisați în Nord, la urșii albi și la greoaiele focu cu trupul de cartaboși și capul de bancher bătrân. Aici, ca și aiurea în această țară de bunătate și viață, veverițele sprintene cu coadă în evantaliu își joacă pe iarbă și peste cărări mogâldețele alunii. Mai departe, că în regiunile cercului polar, cireada de reni, de la puțul abia deprins cu mersul până la formidabilul patriarh cu coarnele larg înrămurite, se grămădește:

în colibe pe mesele lungi de lemn alb s'a adus a-nume pentru dânșii mușchiul albastru-sur al țerilor de origine. După toată truda vieții lui acest singur ajutor al omului în regiunile unde, timp de jumătate de an, e noaptea și în amiazi, va fi jertfit de stăpânul și tovarășul său și în ospătăriile, de la țară se va vinde neagra lui carne afumată în smocuri unede care par lăiate vii. O lume care încetul pe încetul se îndepărtează, se pierde, se stânge de când cazmaua izbește în stânca lor roșie care dă fierul. Danșuri se joacă pe platformă ca la Oslo, și iată parada pe care și-o fac între ei băieți și fete, complimentele către public, ușoara purtare de o alcașă gentileță de „cavalleria rusticana”.

În față, peste întinderea de apă, acoperită de vase, în căderea serii miile de lumini se aprind în mori și silosuri de-asupra negrului granit.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La capătul unor lungi alei, cu desisuri seculare, cu poduri pitoresce, pe care le ridică la trecerea luntrilor de primblare fete sprintene care danșând învârt macaraua, prin toată această fragedă Svițeră septentrională, ajungem la castelul așezat între lacuri, în punctul chiar de unde privirea îmbrățișează în același timp pădure, întindere de ape, blocuri de înaltă zidărie, prinsă pe granit. Acolo un bancher bogat, Thiel, a adunat, pe lângă un grup de Rodin, un șir de schițe francese de-ale lui Carrière, ce e mai caracteristic în pictura contemporană a țerii sale. Totul e și aici din priveliștile fantastice ale țerii cu zilele cele mai mari urmând nopților celor mai lungi: albe zări ninse, zori triumfale, seri cu lumina trecută prin sită, vietăți răsărind de supt stâncă, vulturi răpezindu-se din văzduhuri, lebede albe plutind în albastrul adânc al luminii fără

soare, țermuri de mare sămănată cu vâlmășagul păsărilor luciului. Se merge până la marile porirete trase din îndrăznețe linii albastre ale lui Jansson. Astăzi Statul e stăpân pe comoara adunată de bogătașul evreu care n'a voit ca bogata lui recoltă să rămâie după uși închise.

Duminecă, pe cel mai vesel și cald soare pe care l-am apucat în aceste locuri ale Nordului, străbat străzile, mai libere puțin de alergarea turbată a automobilelor. Totul e închis; prăvălii, Musee, biblioteci, chiar și restaurantele și cafenelele, până la ceasul unu', când se mântuie serviciul în biserici. Acestea sânt pline, dar cu o perfectă rânduială pe stălele de unde nu se cîlteste nimeni. La biserica germană, destul de cercetată, largul cuprins răsună de cuvintele predicii.

Printr'o deosebită favoare putem vedea sălile palatului nobilimii. Dintre cele trei „state” de odinioară — al țeranilor fiind represintat, cum se vede din cutare tablou, de un rural bărbos și pletos, cu un fel de jachetă rusească legată la mijloc și cu cizme în picioare — numai acest „ordo equestris” și-a păstrat casa. Vastă clădire cu fațada împodobită, pe care e însemnată devisa „arte et marte”. Mobilarea, foarte distinsă, aparține la deosebite epoci ale trecutului. Sala cea mare, unde se păstrează locuri deosebite pentru fiecare — de o parte conșii, de alta baronii, în față nobilii obișnuiți — e tapisată întregă cu stemele familiilor nobile, pe fiecare însemnându-se și data intrării în ordin. Nu mai poate fi vorba de un rol politic, dar clasa se simte încă: dispunând de o avere totuși însemnată, ea se îngrijește de cei nenorociți și scăpătuți din're nobili. Intâmplător, aceeași sală, domina ă de chiul lui Gustav-Adolf, e închiriată pentru congrese.

Merg o bucată de vreme, condus de experiența de o viață a prietenului Karadža, crescut aici prin vechiul Stockholm, plin de amintiri istorice și de clădiri care au fost marture ale trecutului. Strânte strădițe de odinioară cu șerpuitoarea linie plină de surprise, case întunecate cu porți pe frontonul sculptat al cărora se găsesse date din secolul al XVII-lea, pieți pe care au căzut capete în lupta cu monarhia Danemarcei, s'au înălțat ruguri pentru rebeli și au ars cărțile catolicismului detronat. Strada de comerț tăind acest cârtier, care se întinde până în dosul Palatului regal, e ca o Mercerie venețiană, îngustă, plină de vitrine amestecate. În această veche parte a orașului, unde nu urlă la fiecare răspântie automobilele, câte un blajin bețiv, întârziat în cărciuma lui, se lasă dus amical, până la închisoarea care-l așteaptă, de calmul sergent de stradă cu atitudinea de *constable* engles. În centru a rămas numai ici și colo câte o zidire a trecutului, căruia-i aparține vechea Primărie și de care era legat și Palatul ars în jurul raclei lui Carol al XI-lea, tatălui eroului de la Narva. Pe una din piețe s'a așezat reproducerea în bronz a frumoasei sculpturi în lemn medievale, undeva într'o biserică, reprezentând pe Sf. Gheorghe luptând cu balaurul, pentru mântuirea domniței care-l așteaptă.

De fapt, aici orașul nou e pretutindeni. El nu e un adaus la celalt, o culegere de *avenues* nouă-nouțe în margene. De-alungul lacului, unde abia întârzie câte o veche clădire din veacul al XVII-lea, cu rosa ei fațadă împodobită de sculpturi cenușii, se împlântă, adesea și pe stâlpi de lemn ca la Veneția, imensele zidiri de granit: bănci, școli, oteluri cu terasele pline de lume elegantă, căreia i place a trăi bine și larg, săli de petrecere care anunță a-

Într-o parte a căminului se află un mic salon cu două scaune și un covor, iar în partea de față a căminului se află un mic salon cu două scaune și un covor, iar în partea de față a căminului se află un mic salon cu două scaune și un covor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E. MARVAN

Port din Rättvik,,Dalarna (Suedia).

fară oara exactă la care se mântuie balul, locuințe de bogătași, ca aceia în stil *mudejar*, spaniol, pe care proprietarii fără copii le lasă bucuros, urmând exemplul regalității înseși, obștii pentru Musee, Poșta, Bursa, Teatrul Național, Opera, în altă parte marea bibliotecă populară — deosebită de depositul, plin de cele mai rare manuscrise și incunabule, pe care-l conduce d. Isak Collin—, în stil modernist.

După amiazi întrăm în biserica gotică din Riddarholm, din „insula cavalerilor”, care, sămănată cu pietrele nobilimii, cuprinde mormintele regilor. Doi dintre cei vechi sânt la altar: mari statui moderne culcate i-ar represintă. Gustav-Adolf e pomenit la dreapta, și eroicul chip se înalță de-asupra sicriului greoiu. În față, supț steagurile smulse de la Rūșii lui Petru Alexeievici, între tobele pe care s’au bătut ritmurile atacurilor cutezătoare, sarcofagul simplu al lui Carol al XII-lea; alături sora și moștenitoarea. Ulrica-Eleonora: în criptă dorm ceilalți ai neamului vechilor regi. Pentru cei noi, morminte pompoase într’o capelă din dreapta.

Un distins om politic suedes îmi explică instituțiile și partidele țerii lui. Aici se continuă viața politică a evului mediu. Parlamentul nu e o vagă imitație englesă, ci dezvoltarea Statelor, a Statelor generale de acum câteva secole. De aceia ele există, ca reprezentante ale adevăratei națiuni, nu numai ale trecătoarei „națiuni” electorale, alături de rege, de și nu împotriva lui, care însă, dacă le poate pofti la dânsul, când se deschide sesiunea, n’are dreptul de a călca în lăcașul celeilalte puteri. Acest Parlament real are conștiința că regalitatea familiei Vasa, urmată de Bernadoșii francesi adoptați, pleacă dintr’o hotărâre a lor pentru a încorona un edificiu care

din State își trage toată puterea. Din votul Adunării pornește comisiunea, neconținut înoită, dar cu președinți numiți de rege, care administrează Datoria Publică, așezământ autonom, și inspectorii responsabili ai deoschitelor servicii publice.

Mi se dă o carte, a d-lui Hildebrand, despre actualul rege, Gustav al V-lea, energetică figură, ai cărui șaptezeci de ani îi permiteau, anul trecut, să apară, la revista pentru aniversarea lui, călare pe un cal focos. Se vede cum partidul liberal, dând țerii formele cele mai îndrăznețe, a pierdut terenul, în folosul socialiștilor. Astăzi el e împărțit în două (o fracțiune e a „frisinnigilor”) pe chestia alecolului, pe care unii îl vor cu totul suprimat. Socialiștii înaintează către majoritate; sântem într'o perioadă electorală. Ei au a dovedi acea puțință de a governa pe care o reprezintă mai mult ca însușiri personale, Branling, un prieten de clasă al regelui, trecut și el, ca oricare, prin școala publică. Deocamdată comuniștii sânt puțini, dar dincolo de Mare e Rusia, supt orice formă amenințătoare, și Ovcreiașul de la Legația Sovietelor ține o întregă armală de propagandiști cari nu stau degeaba. Totuși starea materială a lucrătorilor e mai bună decât a intelectualilor săraci, și nobilimea, care trăiește ca o clasă și-și are lângă palat splendida ei „Casă”, trebuie să se cotiseze pentru a face pensii fetelor din sângele ei, care rămân nemăritate și nu trebuie să decadă.

VIII.

Imprejurimile Stockholmului

Mălarul se întinde fără sfârșit, zeci de kilometri. De o parte și de alta, câtăva vreme, vilele, căsuțele de lucrători, toate de lemn, adesea cu steagul țerii împlântat în grădina plină de copii, corturile vizitatorilor de Duminecă smâltează bogatul verde al brazilor creșcuți pe rotundele lespezi sure. Ici și colo palide flori albe ori rose acopăr cu un ușor tapet asprimea granitului. Apoi nimic decât pădurea, aceeași neatinsă, nebiruită, pustie (2 locuitori la kilometru). De-asupra luciului ușor încreștit, care restrânge cerul de plumb al toamnei începătoare, trec păsările de mare, oprindu-se une ori pe semnalele cu vârful în formă de mătură care arată mersul vapoarelor. E Sâmbătă și luntrile nu străbat luciul; din când în când numai o corabie cu pânze-cară încet sarcini grele de lemn.

La o întorsătură se desface, între căsuțe ce se confundă între ele, masa puternică a unui castel regal. E Gripsholm. Imensă alcătuire de piatră cu turnuri rotunde, acoperită cu caracteristica văpseală roșie. O restaurație recentă i-a distrus patina istorică. Dar neatinsă se păstrează unele părți din fațadă și vechea piatră a rămas dură, goală în scările invărtite, în zidurile aspre ale închisorii unde legenda aşază suferința regelui nebun Eric al XIV-lea, pecetluit aici de usurpația fratelui său. Ici și colo în marea cușcă de granit cu șazeci de încăperi

vremuri mai blânde au încercat să creeze colțuri de viață plăcută. Secolul al XVII-lea deschide săli de recepție, al XVIII-lea creiază pentru iubiri prin-ciare ascunse câte un șir de budoare și salonașe, care încearcă între acești pereți reci să zimbească; undeva s'au l'p'it oglinzi, s'au înălțat coloane dorice, s'au înșirat fotolii și s'a deschis o scenă: umbra lui Gustav al III-lea francisatul, elegantul, e aici aproape de a nebunului Eric.

În curtea largă două splendide tunuri de împodobită formă italiană odihnesc, fiare supuse, cu boturile de mistreț care le termină. Inscricția, într'o solemnă slavonă, pomenește pe Ivan cel Groaznic și anii 1575 la 1578.

Și, așa, sute de portrete, originale și copii, de regi, de prinți, indigeni și străini, de generali și cavaleri, de nobili cu și fără funcții tapisează zidurile care au văzut alătea schimbări. În nesfârșitul Museu de figuri, întâlnești o dulce Marie Stuart, copilă cu vioii ochi negri mari supt căpița care strânge perizorul blond, o tânără Elisabeta a Angliei cu fina figură albă, cu privirea rece, dar încă umedă de tinereță. Un sprinten Carol al XII-lea ca rege, lângă atâtea alte pânze care-l înfățișează, copil blond, roz și zglobiu, une ori și cu părinții, alături de sora lui Ulrica-Eleonora. Este și un colț de Orient, cu genealogia Sultanilor în chipuri și cu-ambasadorii în turbane, serviți de dragomani fanarioți.

Intinderea Mălarului e plină de vase în cutare după-amiazi strălucitoare, care nu-și va transmite caldul, bunul soare zilei celeilalte. În toate părțile ateargă albele pânze, luntrele electrice, bărcile, vapoarele de comunicație. E o bucurie generală că apele rîd în atâtea lumini și fiecare-și cere partea din mișcarea, din plăcerea la care ele invită.

Cele două poezii au fost în limba suedeză și au
fost traduse de profesorul de limbă suedeză
și de limba suedeză din gimnaziul nostru
de aici în limba română. În traducerea
acestei lucrări am avut în vedere să
punem în evidență și unele particularități
ale limbii suedeză în raport cu limba
română.

Port din Leksand, Dalarna (Suedia).

Cale de aproape un ceas, la Versailles-ul suedes, plin de prada de bronzuri a Războiului de treizeci de ani. Castelul greoi și disarmonic, cu păreții triști supt cupolele împrumutate din Răsărit se oglindește în apele mereu încrețite ale lacului imens, care-i dau un farmec ce lipsește creațiunii artificiale pe un teren fără frumuseță a-lui Ludovic al XIV-lea. După normele epocii acestuia se desfășură minunata grădină plină de statui. Cifra Ulricii-Eleonora înseamnă data. Intre flori și opere de artă eroismul desprețuitor de forme, de frumuseța însăși, se leagă de bieșugul monarhiilor stăpâne pe popoare cărora nu li se cerea decât ascultarea și tributul. Se lasă seara cu steaguri de aur în Apus, și pe butoaiile de metal răsturnate ale semnalelor durduliile păsări albe ale mării se adună în grupe de odihnă.

Celalt mal al Balticei e întru toate asemenea cu cel suedes. Căci Suedia a radiat în afară de-a lungul veacurilor: asupra insulelor, din care Aland se cerea reunită la regatul din Vest, de și s'a dat dreptate Finlandei, de care ține astăzi; asupra Finlandei înseși, unde cei mai mulți înțeleg limba suedesă, și alăția o și vorbește; asupra acestei Pomeranii odată slavo-letică de rasă, care a făcut parte din Statul suedes. Pe Rügen același câmp de ovăs și de grâu, de cartofi, de sfeclă, aceleași vaci albe-negre, aceleași mori de vânt cu largile aripi. Și, după ce se trece la Stratsund, țara cu vechile biserici roșii amintește mai mult Ținuturile scandinave. Ce vine mai jos către Berlin, cu casele de cărămizi răpănoase și meschine, cu tristele fabrici banale, n'are caracter. Pădurea de brazi care ocupă Nordul Prusiei face parte din peisagiul nordic. Dar îi lipsește nobleța și pitorescul granitului.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Patru conferințe
despre Suedia și Norvegia.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

BÇU Cluj / Central University Library Cluj

Stockholm, Castelul și Parlamentul.

I.

Ț a r a.

Cu mijloacele puține ale cuvântului voiu cerea să vă înfățișez țara admirabilă, în afară de orice critică, nu numai pentru pitorescul cu care se înfățișează, dar și pentru originalitatea pe care o prezintă în fiecare moment și în orice domeniu. Voiu căuta să învederez însă și ce foloase oferă cunoașterea acestor două țeri din Nord,—parlea cea mai caracteristică a Nordului. Căci Danemarca, regatul cu care erau legate prin uniunea de la Kalmar, are foarte multe lucruri care o apropie de foastele sale tovarășe, din care a voit să facă supuse, dar sânt și foarte multe lucruri care o deosebesc.

Cred necesară această expunere, fiindcă, după socotința mea, în aceste țeri noi avem un model pentru viața noastră însăși, pentru această viață plină de greșeli pe care să dea Dumnezeu să nu le plătească atâta lume nevinovată.

Da, avem învățături de luat din aceste țeri. Dacă am fi un popor format—, căci să nu credem că sântem un popor format; *am fost* un popor format, în tradiția noastră medievală de până la 1830—, nu ni-ar mai fi necesare aceste învățături. Evul mediu înseamnă: acțiunea societății care se manifestă și prin

oficialitate, pe când evul modern înseamnă: activitatea oficialității care omoară, care distruge acțiunea societății. Cât timp am fost în evul mediu al nostru, societatea trăind înlăiu și condiționând Statul, nu aveam nevoie decât de conștiință, nu de îndreptări. De când am trecut în epoca modernă și contemporană, când Statul este tot și societatea ar trebui să fie nimic, Statul impunându-și principiile și mai ales hârtilăritul, din acel moment noi trebuie să căutăm în dreapta și în stânga îndrumări care nu sânt în trecutul nostru. Unde găsim un Stat modern condiționat de societate, unde Statul ia învățături de la societatea pe care o oglindește, datoria noastră este să ne îndreptăm acolo și să căutăm ce se potrivește cu nevoile noastre.

Și nu există în Europa, potrivit cu noi și mai ales cu proporțiile noastre (de la țeri prea mari nu poți împrumuta, după cum nu poți împrumuta de la țeri prea mici), decât trei popoare de la care putem învăța. Putem învăța de la Ceho-Slovacia, de o parte, și de la Suedia, de la Norvegia, de cealaltă parte. Pentru țara noastră exemplul Suediei și Norvegiei folosește chiar mai mult decât acela al Cehoslovaciei, fiindcă aceasta din urmă este, oricum, o bucată din Austria, și nu se poate să nu aibă câteva urme ale Austriei. Pe când, dincoace, avem a face cu niște societăți care s'au dezvoltat în afară de imitația Revoluției franceze, ale cărui principii abstracte n'au avut aici decât un rol foarte secundar. Avem a face deci cu țeri care sânt în legătură nedespărțită cu întregul lor trecut. Căci și Suedia și Norvegia sânt așa legate de trecutul lor, încât trebuie să cunoști toată viața poporului și toată dezvoltarea lui istorică ca să le înțelegi. Avem a face cu societăți sprijinite înainte de toate pe țerani, pe

țerani adevărați, nu pe contrafaceri de țerani; pe țerani cari nu trăiesc numai în costumul lor, ci înainte de toate în sufletul lor. Avem a face cu țerani cari au aspirații politice, de sigur, dar aspirațiile acestea sânt sprijinite pe un simț de solidaritate națională, indispensabil oricărei societăți, pe un simț religios, care nu se face din gazete de agitație, și, încă, pe iubirea pentru cultură, în afară de care nicio politică nu are niciun viitor. Politica pentru politică, nereligioasă și antisolidară, este o nenorocire pentru orice țară. Această nenorocire n'o veți întâlni nici în Suedia, nici în Norvegia. Astfel o expunere va deveni firește fără voia mea o învățătură; cum, de alminterea, din orice expunere poți scoate o învățătură, și cu atât mai mult, cu cât ea este mai adâncă și mai sinceră.

Vin la însuși subiectul meu de azi, Cluj

Când va fi vorba de arta populară, una dintre cele mai strălucite arte populare, strâns legată de propria noastră artă de la țară, și se va prezenta o problemă care nu a fost încă deslegată, de și eu cred că am găsit o soluție, care nu întâmpină critici, acolo nu va fi vorba de ceia ce *desparte* Suedia de Norvegia, Cunoșc tot ceia ce a despărțit înainte și ceia ce desparte mai ales acum aceste două țeri. Este o întregă stare de spirit care tinde a le deosebi. Dar, în materie de artă populară, îmi va fi imposibil să nu arăt că, în fond, este aceeași artă populară și de o parte și de cealaltă, îmbrăcată de multe ori și în ceia ce privește felul de presintare în aceleași forme. Cele două Skansene, un imens parc aranjat ca pentru viața rurală— și s'ar putea face foarte bine în marginea Bucureștilor un asemenea parc, fiindcă țeranul este mai simpatic în viața lui decât ca agent electoral—, presintă aceeași

lume rurală. Dar, dacă în domeniul acesta al artei este unitatea, ea nu se impune atunci când este vorba de viața politică. Viața politică într'o țară și în cealaltă se înfățișează foarte deosebit.

În ce privește pământul, este de asemenea o comunitate puternică, dar dincolo de această comunitate sânt fără îndoială și deosebiri, pe care le voiu prezenta și care sânt foarte importante.

Astăzi există o Suedie mărgenită de Marea Baltică și de culmea munților din mijlocul peninsulei, culme care nu trebuie înțeleasă ca Alpii sau Carpații noștri. Munții aceștia formează o succesiune de platouri, între care sânt cuprinse văi întinse. Platourile se ridică până la o notabilă înălțime, în interior ele ating sute de metri.

Accastă întindere de pământ, foarte puțin locuită, care alcătuiește peninsula Scandinaviei, are un element comun incontestabil, care însă nu se prezintă cu totul în același fel la dreapta și la stânga acestui șir pe care noi îi numim Alpii Scandinavi, iar acolo se numesc Kjöl.

Ar fi o greșală însă dacă s'ar înțelege comunitatea această scandinavă numai în legătură cu platourile și văile acestea. Pentru a avea icoană Scandinaviei întregi și a-i simți deosebirile, trebuie să mergă cineva pe coastă. Pe coasta Norvegiei este foarte mult continent înecat, redus la un simplu praf de insule, și se va vedea cât farmec este aici, farmec pe care nu-l găsește numai turistul engles. Și, pentru a avea impresia totală, trebuie mers mai departe încă, până unde au mers vechii navigatori nordmani, până la celelalte insule, mult mai mari, care nu mai sîn azi de Norvegia, una din ele, Islanda, fiind legată azi de Danemarca, de și este o călătorie foarte

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Stockholm, Castelul Regal.

lungă accia care duce pe un Danes până acolo. Tot în legătură cu Norvegia stau și insulele care aparțineau cândva Scoției, iar azi aparțin împreună cu aceasta Angliei: Shetlandele, Orcadele, Feroele, care au fost toate una cu Norvegia, precum se vede și prin același vechiu tip de biserică.

Vechii regi norici, nortmani, — același lucru ca și: norvegieni — aveau deci stăpânire până la insulele care duc spre America, spre Grönlanda și „Țara Vinului”, descoperită de setea nebună de aventură a acelorași Nortmani, pentru prima dată.

Pentru a reveni însă la acest munte, pe care nu-l poate cuprinde o privire de total, ca pe Alpi, pe Apenini și Carpații noștri, muntele acesta e pretutindeni, dar nu-i poți aprecia în destul calitatea lui de stâncă. Atunci când se apropie cineva de Carpați, vede înălțiu, peste șesurile înflorite, peste muncelile (care sânt mai mult sau mai puțin întinse, după regiune), ridicându-se colții de piatră. În Alpi, pe alocuri, ca la Geneva, de-asupra lacului ieșit din largul râu se înșiră drepți, munții, în forma cea mai impunătoare.

Particularitatea Suediei și Norvegiei stă în faptul că muntele este pretutindeni și de accia nu-l simți deosebit. Noi cari sântem obișnuiți cu văi lungi pline de saie, ninse primăvara de florile primilor copaci, din mijlocul cărora se ridică vârful bisericii albe, sântem mirați în fața văilor capricioase, în care terenul este ros, sdrumical de ploi.

Dar este înainte de toate o regiune de platouri, care se presintă deosebit: de o parte la Est și de cealaltă parte la Vest. Și avem a face și cu două mări deosebite, ale căror ape, ai căror aburi, creiază aspecte deosebite ale naturii.

Norvegia este o țară de Ocean. Acciași deosebire pe

care o înfățișam acum doi ani între Portugalia și Spania. Tot așa peninsula aceasta este străbătută de munți, munții aceștia sânt amestecați în tot peisajul, văile se strecoară printre ei; dar coasta Spaniei este mediteraneană, este o Mare cu valuri mici, și altfel este sculptată coasta Spaniei de Mare, altfel coasta Portugaliei de Ocean.

Marea septentrională, bătută de vânturi aspre, s'a luptat neconținut cu uscatul și, luptându-se cu el, l-a sculptat. l-a dantelat, l-a mărunțit; e aici opera de duminică a asprului element geologic, de gneis, făcută cu nesfârșită răbdare în clipele care au urmat după cutremurele violente. Astfel, coasta Norvegiei este o coastă de fiorduri. „Valea” îngustă care se strecoară prin amănunțele săpate de Mare, poate trece nebăgată în samă; valea muntelui are mai multă importanță decât dânsa. Oceanul se joacă și cu pământul: cum ne jucăm noi cu nisipul, Zeul Odin face să iasă insulele de pe coastă, cu complicațiile lor nesfârșite.

Afară de *stânca desfăcută: insula*, este deci *stânca pătrunsă: fiordul*. Ochiul nostru nu poate urmări în de ajuns fiordul, care se umple Dumineca și serbătoarea de o nesfârșire de luntri cu pânze sau abur. Fiecare, dacă prinde ceva bani, este bucuros să cumpere vasul lui mic de primblare, așa cum, la noi, ar lua cineva un cărucior cu un mânzoc, ca să iasă la primblare afară. Fiordurile, pline de o lumină nesfârșită, îți fac impresia unui zbor de păsări multicolore, care s'au abătut asupra acestor stânci goale. Străinul poate să rătăcească un ceas prin fiord, pentru ca, fără să știe, să se pomenească la urmă acasă.

În Norvegia nu este decât această coastă, afară de bucata de la Sud, unde se deschide golful de Cris-

tiania, golf în care intră degetul ridicat în sus al peninsulei danese. Numai când trece cineva în Suedia, aspectul este deosebit.

Sufletul iubitor de pitoresc aprig, căruia-i plac emoțiile puternice, sufletul zbuciumat, de care este plină epoca noastră, se simte foarte bine în țara fiordurilor. Acolo el află lucrurile extraordinare făcute pentru capriciul zeului Mării, nu pentru plăcerea ușoară a oamenilor.

În Suedia, decorul interior este același, însă cine are sufletul îndreptat către reverie, acela căruia îi place natura înfășurată în neguri, ar face mai bine să meargă în locurile acestea, unde Marea este însăși numai un mare golf. Apele sânt relativ liniștite aici și coasta e de obicei prelinsă de ape cu o atingere netezind liniile pe care le adaugă încet mălurile fine.

Marea Ballică n'are nimic dramatic, tragic. Coasta se ridică, astfel, ușor de-asupra mării, fără tăieturile fiordurilor. Un Ținut de lentă pierdere dulce, lângă celalt Ținut de rupere prăpăstioasă.

Deosebirea, însă, nu stă numai în ceia ce privește aspectul Mării; ea se continuă și în interior. În Norvegia platoul este străbătut de văi, unde casele sânt rar sămănate. Pot spune încă de acum că oricine aleargă după marele sat norvegian nu-l va găsi. Există centre urbane, care represintă aglomerații de câteva mii de oameni, dar nu „satele mari”. Căsuțele de lemn se înșiră pe firișoarele de văi capricioase, create de primele cataclisme cosmice. Sânt ici și colo lacuri de întindere foarte mică: o apă încremenită, care n'a luptat să ajungă până la fiorduri, bucăți de scurgere părăsite. Pe când, în Suedia, înfățișarea e cu totul altă. Lacurile Venner, Vetter și Mălar sânt din cele mai mari care există

în Europa. Cineva se încurcă în geografia țerii ca mine, care, în caietul meu de note, însemnăm neconținut apariția mării și erau numai lacurile acestea imense, răsărind pe neprevestite în peisagiu. Râuri fără mare importanță alimentează aceste oglinzi de apă. Pe când, deci, Norvegia este un Ținut în care Marea a intrat, Suedia este apărată de Mare: aici rolul Mării este ținut în loc. Dar este „Marea” interioară a vastelor lacuri, de pretulindenea. Cuvântul german „See” arată mai bine înfățișarea generală a unui astfel cuprins de apă, și lacurile sânt poate elementul esențial din natura suedesă.

Cum însă apa creiază atmosfera, rezultă aici un aspect general deosebit de al Norvegiei, supt un aier care nu este totdeauna clar.

Ajungem la atmosfera însăși, acest element esențial al viziunii. Unele țeri nu sânt legate prea mult de atmosfera lor, fiindcă trăiesc foarte mult prin ele înseși. Roma este așa de frumoasă în ea, încât atmosfera particulară și foarte interesantă a vechiului oraș o uită cineva: este acolo atâta lucru omenesc, încât ce dă natura poate fi lăsat la o parte. În regiuni cu casele sămănate, opera omului o vezi, o prețuiești, te înduioșezi de dânsa; dar ceia ce stăpânește înainte de toate este peisagiul. Dar acest peisagiu nu rezervă omului surprize ca în Elveția: ceia ce interesează nu este el, peisagiul, nici opera omului, ci aspectul atmosferei, aspect determinat și el de caracterul cu totul deosebit al anotimpurilor.

S'ar putea crede că nu există în regiunea aceasta septentrională decât o veșnică iarnă, pe care trebuie să ni-o închipuim de o admirabilă zăpadă, care nu se poate compara însă cu zăpada noastră, me-

Castelul Skokloster (Suedia).

niță a dispărea în câteva zile, — ca să nu mai vorbim de orașele noastre, unde ea se transformă în noroiu, cum atinge pământul. S'ar putea crede că, în țara aceasta, primăvară și vară nu există. Ele există, dar cu un caracter cu totul particular, purtând ca un mister și având ca o frică de moarte, care li dă un farmec deosebit. O ființă plăpândă, care se trece răpede: toți ochii se opresc înălăcrimați asupra ei. Gândul că totul este pentru câteva zile, pentru câteva săptămâni, impune o atitudine deosebită de înduioșare. Noi nu ne uităm destul la primăverile și verile noastre: mai ține încă, o poți vedea și mâncă, și, iată, îți pare rău când trece fără s'o fi văzut destul. Dar în aceste anotimpuri care se grămădesc unul peste altul — primăvara și vara, țin cam de la 15 Maiu până pe la 10 August —, în țara unde pentru a avea persici coapte se întrebuițează raze ultra-violete, la aspectul acesta fraged al puținelor zile luminoase se adaugă din partea oamenilor o sete deosebită de a gusta ceea ce stă să treacă. Sânt, astfel, Dumineci și serbători cu soare, în care toți par beți de această rară, surprinzătoare lumină, care cade pe albastrul lin și clar al Mării și pe verdele adânc și tragic al munților.

Mai este o părere. Își închipuie cineva că zilele în acest Nord sânt de regulă foarte scurte. Vara, ele sânt nemăsurat de lungi. În August poți ceti la oara nouă și jumătate în lumina aceia lamisată, trecută ca prin sită, care e pentru arta suedesă un întreg capitol, cu degradările acelea de lumină, pe care le-a redat așa de bine un prinț din familia domnitoare care e unul din cei mai distinși pictori ai țerii.

Dar își mai închipuie cineva foarte ușor că în iarna aceia lungă, cu zilele de câteva ceasuri, tre-

buie să fie o tristeță nesfârșită. Tristețea aceasta există în Anglia, unde zilele de iarnă se cufundă în neguri. Aici însă e cu totul altfel; și în zilele cu ceață rămâne stăpânitoare zăpada neatinsă, imaculată, care înseninează sufletele.

Nu voi uita niciodată zilele de soare rece dintr'o călătorie pe care am făcut-o, acum câțiva ani, la Upsala, unde fusesem invitat să țin câteva conferințe. Când mi s'au deschis ochii dimineața, tot pământul era acoperit de giulgiul, adânc moale, de zăpadă, albastră de albă ce era. Cerul de de-asupra, sever de senin, părea că păzește aspru caracterul neprihănit al omătului alb. Prin scânteietoarea coajă înghețată, drumuri deschise ici și colo, oameni mergând pe ski, și din peisagiul acesta, cu căsuțele de lemn roșu, acoperite ele însele de un al doilea acoperiș alb, se ridicau ca niște făclii funerare brazii uscați și negri.

Nu, cine se teme de iarna Nordului greșește. Nu numai atât, dar în noaptea însăși era atâta lumină venită de jos, lumină care, întorcându-se apoi din cer asupra pământului, da o impresie de religioasă solemnitate.

—După ce am înfățișat aspectul țerii și aspectul cerului, cum apare omul însuși în acest mediu? Nu omul în cea ce privește rasa, ci așa cum „mobi-lează” el natura, cum se presintă în legătura această strânsă cu dânsa.

Este inutil să presint o statistică a repartisării populației pe acest pământ. Sunt de-o parte două milioane, de altă parte patru până la cinci milioane; nu este nevoie de multă statistică pentru a spune proporția dintre locuitorii orașelor și satelor: sânt cam 70% cei cari trăiesc la sate.

Țeranii din Suedia și Norvegia sânt însă numai în parte agricultori, în mică parte, fiindcă numai în puține ținuturi se poate lucra pământul. Partea de Sud și de Răsărit până la Stockholm, această regiune agricolă se presintă foarte frumos; acolo se poate sămăna ceva grâu și secară, orz și ovăs. Verdele acesta al sămănăturilor este pătat, vara, de turmele de animale de o rasă specială, întrebuințate la lucrul câmpului. Vite care nu samănă cu felul maiestros al boilor noștri albi și suri, cu coarnele lung împărătești. Acolo este o vită mică, mai des neagră decât roșietecă. Agricultorii le strâng împreună, le fixează, le leagă, așa că aceia ce este pitoresc la noi în sămănarea animalelor pe câmp nu se întâlnește aici.

Unde se poate însă, pământul e lucrat până în cele mai mici amănunte. Nu era acum vre-o cinczeci de ani: atunci criticii preindeau că Norvegia și Suedia nu știu să lucreze pământul. Astăzi tot ce pământul acesta, puțin, poate da, dă, fără îndoială. În Norvegia există o agricultură numai ca să se zică doar că există. Țeranul trăiește din diferite alte mijloace; din creșterea vitelor mai ales. Este acolo un cal militel care sămănă cu cel din câmpiile răsăritene, căluțul mărunț, fără nicio asemănare cu calul puternic, solemn din Sud, care intră de-a dreptul în frisele antice. Cocheta dihanie stă pe lângă casă ca un fel de copil al omului.

După regiunea de agricultură, unde este, vine aceea în care oamenii trăiesc numai din creșterea animalelor. Apoi, de la o bucată de vreme, în ultima jumătate de veac s'a găsit un nou mijloc de viață pentru acest popor: exploatarea pădurilor. Fierăstraiele cele mai mari din Europa se găsesc în această regiune; grupe întregi de țerani sânt între-

ținuți numai din lăierea copacilor din păduri. Aceste păduri sânt supuse însă la un regim strict. N'are voie o societate să iaie decît o anumită parte din pădure; nu s'a ajuns, ca la noi, unde numai cu câțiva lei poți călca legea silvică și unde poți să atragi torrente prăpăstioase, când transformi în pulbere munții. Contra exploatării sălbatece a pădurilor este în Suedia și în Norvegia o legislație foarte aspră. Pădurile sânt ale comunei și ale Statului în cea mai mare parte; și faptul că nu sânt date pe mîna oricui este încă un element asigurator al acestei imense bogății.

S'au găsit pe urmă și mine de fier, cupru, cobalt, crom. În regiunile din extremul Nord exploatarea acestor mine începe prin secolul al XIX-lea, cu foarte mari dificultăți.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Odată prin aceste regiuni de veșnic îngheț era doar Laponul și renul lui, cerbul de frig, hrănit cu mușchiu, una dintre cele mai blânde înfățișări ale faunei nordice. Il vezi mergând cuminte la locul unde i se pune pe masă hrana lui înfoiată și seacă. Mai sânt câteva sute de mii de reni în Nord, cu sau fără Laponi. Dar acesta începe a fi lucru de trecut și de grădină zoologică.

Când s'a instalat dinastia Bernadotte, primul rege a pus mîna pe o mare parte din aceste terenuri și acum exploatarea se face de cîte o societate pe acțiuni. Sânt azi vre-o patru mari mine în regiunea aceasta extrem-nordică, în care lucrează o populație, trebuie s'o spunem, foarte nenorocită. De sigur, munca în regiunea aceasta nu este un chin pentru Laponul, care e însuși un fel de mușchiu al naturii, însă ea nu se potrivește cu zdravănul țeran din Sud, cu Dalccarlianul care, neavînd ce munci la el, a fost

Castelul Varholm (Suedia).

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Castelul Gripsholm (Suedia).

atras aici. Dar, acasă, lucrul e puțin, și astfel mulți dintre acești țerani s'au dus și în Statele-Unite, unde au format o colonie întreagă.

Satul, de o parte și de alta, se înfățișează cu case de lemn, care sânt aduse și cu luntrile, gata făcute. Casa de lemn e pretulindeni la țară, adesea și în orașe, unde, pe vremuri, era singură. Sânt case foarte frumoase, în care am fost primiți de familii foarte bogate, case în care se pot simți bine cei mai de rasă represintanți ai unei culturi istorice superioare. Ceia ce impresionează pe străin este răsunetul pe care îl trezesc pașii lui; casa toată vujește ca o vioară, când piciorul părăsește acoperișul covoarelor.

Casele acestea represintau însă, în orașe, caracterul general al locuinței numai în timpurile mai depărtate, istorice, mai ales în Suedia, care este un pământ istoric. pe când Norvegia este un pământ țerănesc, și numai într'o foarte mică măsură istoric. A trebuit să vie deci și în Suedia dorința de a se compara cu alte popoare pentru ca să se creeze arhitectura cea mare. Aristocrația are acolo multe castele care au fost pe vremuri regale. Acel vestit Gripsholm, cu amintirile lui grozave, ale regelui nebun Eric, închis în el până la moarte, „castelul reginei”, de lângă Stockholm, Drottningholm, represintă un strat de puternică influență continentală în evul mediu și epoca modernă. Stockholmul, produs al ambiției regalității suedese, e întruparea mândriei lui Gustav-Adolf; puternicul oraș cu splendidele lui palate, supt care geme pământul, înseamnă ieșirea din dalina nordică și intrarea în pompa monarhiilor absolute din restul Europei. E astfel o rupere din tradiție, o inovație prin împrumut. Cam

Hot așa și în Norvegia, capitala, Christiania, care a revenit la numele cel vechiu de Oslo, mai ales în cartierele noi, de construcție solidă. Căci aici, de când țerile s'au deosebit, s'a creat un oraș cu desăvârșire modern, cu case largi, cu grădini foarte bine întreținute, produs al mândriei, înviate, a Norvegiei. Este ceva asemănător în proporția dintre foasta Christianie și Stockholm și aceia dintre Viena și Budapesta. Viena, oraș plin de farmec istoric, și Budapesta care alerga, storcând o țară întreagă, ca să devie un vrednic rival. E rivalitatea dintre orașele al căror rost n'a fost legat de un nex istoric și acelea, ridicate de evenimente, care țin și ele să aibă un loc d'intăiu.

Dar, pentru a cunoaște cele două țeri scandinave, trebuie să meargă cineva să vadă, pe lângă aceste grupe de case de țară, pe lângă castelele sămănate ici și colo și pe lângă capitalele, dintre care una este istorică și cealaltă ar dori așa de mult elemente istorice, și mai micile orașe de comerț și modestele centre universitare.

În Norvegia, cuibul de pescari s'a prefăcut, la Trondjem, unde dăinuește amintirea vechilor regi ai mării, la Bergen, unde se află orașul chemat, folosit și stăpânit de Ocean, în solide înjghebări de comerț. În Suedia orașele mari, Goteborg, Malmö, au înfățișarea mai monumentală decât grupele acestea de case de lemn, așezate în marginea fiordurilor, cu privire către Oceanul hrănitor.

Dar Suedia are, în afară de aceasta, orașe universitare; aceasta înseamnă: Upsala și Lund.

Upsala, am văzut-o. Din albul general al țerii, la venirea mea se ridicau clădiri în mare parte de lemn pe ulițe străbătute de o populație de lip ome-

nesc foarte amestecat: voinici Goji din Sud, alături de elemente fine din Nord, femei sigure de sine, viteze, grupe de studenți cu multă disciplină, perfect organizați, lucrând în căminuri care sânt model de curățenie, ordine și moralitate în rândul întâiu. Și, pe lângă aceste case mai modeste, marile clădiri școlare, adause mai târziu, care formează Universitatea din centrul orașului, laboratoriile de știință, și una din cele mai mari catedrale ale Nordului.

Domnește aici o comunitate de viață și de studiu, în vechea atmosferă tradițională și religioasă, o viață stăpânită, care poate servi drept model pentru orice viață universitară.

II.

R a s a.

Să cercetăm acuma rasa, nu numai supt raportul etnografic, ci și supt alte raporturi care ne preocupă și care sânt în strânsă legătură cu curiozitatea noastră cea mai firească; s'o cercetăm supt raportul condițiilor de viață și, nu mai puțin, supt acela al artei.

In materie de rasă este o prejudecată foarte răspândită; prejudecata unității de rasă. Și la noi ea a fost represintată cu un imens talent de Eminescu.

In ceia ce privește Suedia și Norvegia teoria aceasta ar avea mult mai mult rost decât la noi. La noi nu se poate vorbi de o rasă pură, oricât ni s'ar părea nouă că zvâcnește numai sânge roman în vinele noastre, fiindcă mult sânge omenesc s'a amestecat aici. Rasa este, de fapt, ceia ce se formează sufletește, și cu urmări fizice de la o vreme, din dezvoltarea istorică a unui grup omenesc, care este totdeauna de caracter amestecat.

In Scandinavia, am putea crede, deci, că rasa e mult mai unitară decât aiurea. Țară izolată, legături puține, nu sânt bogății mari care să atragă pe

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Țesătură.
Nordisk Museum.

năvălitori cum a fost cazul cu noi. Din potrivă, locuitorii Suediei și Norvegiei, mai ales, Nortmanii, au plecat de pe locurile acelea pentru a căuta aiurea, în prăzi, bogățiile care lipsiau acasă la ei; plecau pe luntrile lor împodobite cu elemente artistice aduse din Orientul bizantin și mergeau în țeri mai binecuvântate de Dumnezeu, înaintând pe gurile râurilor în Anglia sau și poposind în Franța de astăzi.

Prin urmare, Suedia și Norvegia nu sânt, cum fără îndoială a fost țara noastră, o regiune expusă năvălirilor din cauza bogățiilor naturale pe care locuitorii nu sânt în stare să le apere totdeauna, ei, din potrivă, ele represintă una din acele regiuni în care, locuitorii fiind săraci și împrejur fiind bogății mult mai mari, ei sânt îndemnați să plece la „plean”. În aceste condiții firește că rasa se poate păstra mult mai bine. Străinii neavând niciun gust de a pătrunde acolo, elementele primordiale ale populației s’au putut păstra foarte multă vreme.

Cu toate acestea un anumit amestec de populații străine trebuie să se admită și în ceia ce privește aceste două țeri: este, adică, o rasă germană care s’a așternut peste o altă rasă, mai veche. Nu pot spune peste două rase mai vechi, fiindcă una din ele păstrează caractere cu desăvârșire deosebite, și nu se amestecă, precum nici aceia cari au venit pe urmă nu au avut nicio plăcere să se amestece cu ei; este vorba de Laponi. Bieți omuleți săraci, neatrăgători nici prin aspectul lor fizic — mai ales femeile sânt foarte urâte —, nici prin inteligența lor. Trăiesc și azi câteva zeci de mii de Laponi: nu o rasă care să decadă și mai mult: așa, câți sânt, se vor păstra, fiindcă nimeni nu caută să se așeze în regiunile pe care le locuiesc ei. Laponul cu renul lui și câțiva câni ajunge pentru regiuni pe

care nu le invidiază nimeni. Dar trebuie să adaug că Peninsula Scandinavă a avut cândva o foarte numeroasă populație de Finesi, cari sânt o rasă foarte veche. O parte din ei se găsește pe pământul Finlandei, pământ care se numește Suomi în limba lor; ceilalți s'au pierdut în mijlocul unor rase mai înzestrate, nu însă fără a li transmite ceva din înfățișarea lor fizică. Finlandezii sânt o rasă capabilă de cele mai mari progrese de civilizație, dar ei nu s'au manifestat ca o rasă creatoare în domeniul culturii, ca o rasă din acelea pe care se sprijină, mai mult sau mai puțin, dezvoltarea și progresul omenirii. Frumoase Finesele nu prea sânt, dar e o rasă harnică și onestă, de o rară statornicie în lucrul început.

Au fost în Scandinavia mulți Finesi și se simte — mai mult în Suedia decât în Norvegia — amestecul sângelui finlandez. Deosebirea este ușoară de făcut între cele două tipuri. Acela de sânge germanic este înalt, blond, sprinten, pe când rasa finesă este mai mică de talie, cu membrele groase, rasă pătrată, butucănoasă, care nu suferă comparație cu calitățile fizice măndre, de putere și frumusețe, ale rasei năvălitoare.

Prin urmare un amestec de populații a fost, dar, în ceea ce privește elementele germane care nu sânt autohtone, ele au venit în anumite împrejurări — și aici să-mi dați voie să vă prezint o teorie la care (în și care se deosebește de părerile obișnuite ale istoricilor. Teoria generală este că Goții s'au găsit întâiu în regiunea Baltice și din această regiune s'au coborât în ținuturile pe care le-au ocupat, în centrul Europei, de s'au întins până la râurile care se varsă în Marea Neagră. Fiindcă se știe că o parte din ei au trecut și pe pământul nostru, până la năvălirea

Hunilor, cari i-au aruncat în Peninsula Balcanică, de unde au ajuns o parte în Italia, iar Visigoții până în Spania, unde au întemeiat un regat ale cărui urme se pot vedea până astăzi. Numai că această teorie a provenienței din Nord a Goților nu este adevărată. Întăiu trebuie să se observe un lucru: regele Suediei poartă titlul de: „rex Suecorum, Vandalorum et Gothorum”. Prin urmare chiar în titlu se recunoaște că sânt *mai multe* populații germanice. Orașe cu localități care să fi rămas de la Goții aceștia nu se întâlnesc în Nord, ci în Sud. Aceasta ne face să credem că Goții nu s’au coborât de la Nord spre Sud, ci, după Huni, ei au venit din părțile Crimeii, unde s’au păstrat încă pe la 1600, și din această regiune de Sud s’au ridicat către Nord. Sânt dovezi hotărâtoare pentru proveniența Goților din regiunile acestea sudice. Numai această teorie explică asemănările artei nordice cu arta noastră populară. Căci Suedia și Norvegia au o artă populară aparținând vechii arte preistorice care se găsește și la noi.

Dar mai este încă un lucru: Suedesii pun articolul la sfârșit, ca noi, pe când Germanii îl pun la început. Dar articolul postpus se întâlnește numai în anume regiuni. Știu că sânt și în Asia câteva regiuni de acestea, dar acolo fenomenul e sporadic. Prin urmare, ca să se explice de ce articolul, care se pune la urmă în toată Peninsula Balcanică, se întâlnește așa și în regiunea aceasta nordică, trebuie să se admită ceia ce spuneam cu puțin timp înainte. Dacă aceste popoare nu s’au găsit împreună de la un moment dat, aceasta se datorește cataclismului aceleia din secolul al IV-lea după Hristos, năvălirii barbarilor turanici, cari au împins popoarele germanice către Nord. Ele au plecat și au dus cu ele aceste

două elemente: articolul post-pus și arta populară primitivă.

Și, astfel, Suedesii, așa de departe astăzi de noi — o să trebuiască să găsim însă mai multe legături cu dânșii, fiindcă avem de împrunutat atâtea lucruri din țara lor —, reprezintă ca niște vecini înstrăinați.

Atâta în ce privește originea rasei elementelor germanice venite odinioară acolo, în Nord.

Dar, în ce privește populația, mai este ceva de observat. De sigur că nici Suedia, nici Norvegia nu se găsesc cu totul la o parte de drumul națiunilor. La început, cum am mai spus, n'a fost nicio atracție către aceste două țeri, de și, când au venit elementele germanice, s'au produs aceste mișcări de la Sud către Nord. După aceasta însă țerile scandinave au putut să aibă o dezvoltare normală: nu s'a întâmplat ca la noi unde s'au strecurat elemente de import, utile, peste masa țerănească vrednică, de toată lauda și cu puțință de a crea și în domeniul literaturii și al artei.

Din rasa aceasta nordică însă s'a putut desvolta o societate completă fără introducere de elemente străine, ceea ce nouă nu ni-au îngăduit împrejurările. Noi avem o burghezie care nu este a noastră. Și boierii nu s'au ridicat totdeauna din mulțimile românești. Se credea altă dată, și se crede și astăzi, că oricine se îmbracă altfel decât aceia de la țară este „ciocoiu”, „fanariot”. Nu e totdeauna așa și: chiar când este, nu e o crimă. Deci, pe lângă țerani de o rasă mai mult sau mai puțin amestecată, o burghezie de origine adesea balcanică în Muntenia, sau galițiană în Moldova și o clasă dominantă care poate fi acuzată de fanariotism supt raportul sângelui și poate fi poreclită cu numele de „ciocoiu” supt raportul social.

Săpături în lemn. Nordisk Museum.

Dar în Suedia și Norvegia nu se întâmplă acest lucru. În ceasul în care aceste două națiuni se manifestă și se desvoltă, apare însă o deosebire dintre țeranii din Suedia și țeranii din Norvegia. Țeranii din Norvegia au avut o viață, mult mai locală, dar având mai multe legături cu regatul. Și, când a fost regatul, acest regat trebuie să ni-l închipuim în mai multe formațiuni: era în fiecare regiune câte un rege. De la o vreme numai, acela care în cursul expedițiilor lua conducerea luntrilor rămânea șef și după aceea. Și s'a întâmplat astfel un lucru foarte interesant, pe care îl povestește un autor mai vechiu.

Se spune că, într'un rând, când Norvegia trimețea oameni pentru războaiele regelui din Copenhaga, s'a atras atenția unui general asupra faptului că printre țeranii trimiși sânt doisprezece cari pretind a fi de sânge regal. Generalul a spus atunci: dacă este o oarecare autenticitate în pretenția acestor țerani, am să încerc să-i recunosc. A arătat în mulțime pe aceia care după infălișare presintau o distincție deosebită și într'adevăr erau tocmai țeranii cari își atribuiau acest sânge regal.

Ce poate fi mai frumos ca acești țerani, unii cu câte șaisprezece strămoși, cari își atribuie o așa de nobilă și înaltă demnitate! Regele, generalul e pentru ei „tata”. Este același lucru ca la răzeșii noștri. Eu sânt sigur că, dacă s'ar pune alături răzeșii, de la noi din Moldova și mazilii din Basarabia și cineva s'ar încumeta să aleagă cari sânt fiii boierilor de odinioară, aceia cari ridicau și coborau pe Domni, aceia cari au făcut să se păstreze vorba „Vodă da și Hâncu ba!”, foarte ușor ar putea fi recunoscuți.

Tot atât de puternică era conștiința dreptului lor moștenit și la acești țerani norvegieni. Se bătea re-

gele Danemarcei cu acela al Suediei. Intr'unul din aceste războaie, țeranii au stat și s'au gândit: dar de ce ne batem noi? Și au făcut pace, țeranii între ei: Statele pot să continue a se bate, dar noi nu mai facem războiu fiindcă nu are niciun sens pentru noi. Lucru caracteristic pentru țeranul din Norvegia, pe care Statul îl reprezintă, și de aceea nu are dreptul să-l facă a merge alături de interesele sale îndăltinate.

În ceea ce privește pe țeranul suedez, el a ajuns să fie una din clasele politice ale țerii, avându-și reprezentanție deosebită în parlamentul Suediei celui vechi. Venia acolo îmbrăcat cu costumul lui special, cu haina aceea groasă și cizmele acelea mari, cu limbajul lui de acasă, care nu trecuse decât prin Biblie. Cum și la noi țeranul a primit partea mai frumoasă a limbajului său de la Biserică: cel mai bun stil țărănesc devenit Biblic a creat apoi cea mai frumoasă limbă a țeranului. Veniau deci țeranii suedesi în grup, și nimeni nu poate decât să se bucure de un grup al națiunii format din țerani care nu are nevoie să fie reprezentați de „profiteuri” politici.

Țeranul norvegian nu a jucat acest mare rol, fiindcă n'a existat totdeauna un Stat norvegian pentru sine, pe când Statul suedez pentru sine n'a fost întrerupt niciodată.

Țeranul a fost chiar elementul de siguranță pentru Statul suedez. S'au făcut alegeri în Suedia acum după plecarea mea. Știam că propaganda bolșevică era de o foarte mare obrăznicie. Știam, fiindcă am putut să asist la începutul unei propagande de stânga de o îndrăzneală extraordinară. Nu numai în Norvegia, unde faimoasa d-nă Kolontay, e „ministru” al sovietelor, dar și în Suedia lucra această propagandă.

În Norvegia bolșevismul se înfățișează amenințător, în Suedia el atacă fără niciun fel de rezerve. Alegerile au fost însă în felul în care le doria orice prieten al ordinii sociale și morale. Țeranii au votat bine.

Conflicte au fost între nobilime și țeranii, dar nobilimea s'a păstrat, puternică, vitează și solidară.

La Stockholm se poate vedea și astăzi casa nobilimii, o Casă frumoasă ținută. Prin tradiție, nobilimea aceasta mândră s'a conservat până astăzi. La Grips-holm se înșiră toate portretele — cu miile — ale ei. Dar nici burghesia și nici nobilimea nu au contribuit atâta la îndepărtarea bolșevismului, cât țeranii. Căci țeranii sânt acolo o clasă politică de veacuri întregi, având o experiență a afacerilor de-a lungul epocelor, clasă care a sprijinit pe rege.

Iată ce este țeranul din Norvegia și din Suedia. El se îmbrăca odinioară altfel decât locuitorul din oraș. Vechile reprezentări ale acestor costume se pot vedea și azi în muzee și în „Skansene”, în acele două parcuri care înfățișează, în ambele Capitale, gospodăria țerăncască.

Acum, în cea mai mare parte țeranii scandinavii umblă îmbrăcați ca burghesi. Câtă vreme am stat la Oslo, n'am văzut țeran caracteristic decât când a fost vorba să ni se prezinte țeranul de odinioară.

De asemenea la Stockholm și Upsala n'am văzut ceia ce se vede așa de obișnuit în România și în Polonia: ba chiar la Roma, care în unele privinți are și un caracter rural, și, alături de toate acele impunătoare monumente ale trecutului se adaugă aspectul actual al locuitorilor Romei contemporane.

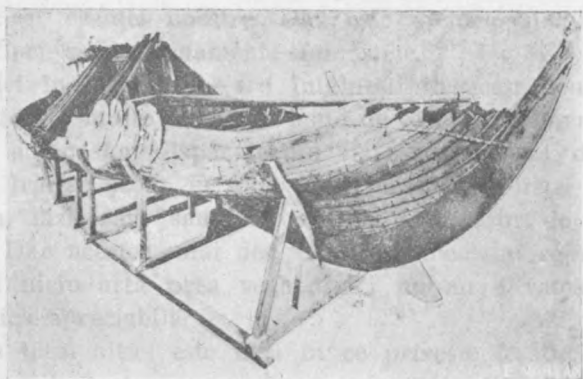
Țeranii aceștia din Nord însă au avut odinioară

costume de tot frumoase. Dar ele cuprind și alunci unele elemente luate de la orașe. Trecerea deci de la costumul primitiv la cel amestecat este foarte veche. Adesea un țeran de dăunăzi samănă cu un nobil de provincie, în portul căruia să fi rămas unele elemente vechi. La bărbați, un fel de șalvari largi, cu o tunică, o scurteică, strânsă la mijloc.

Costumele femeiești nu și-au păstrat în Scandinavia valoarea lor artistică. De sigur că pe lângă costumele noastre din Moldova sau Ardeal sau vâlnicele împodobite cu un adevărat curcubeu de colori din Mehedinți, costumele femeilor scandinave se prezintă de-savantagios. Precum și la bărbați costumul de la noi, sprinten, simplu, elegant și practic, de sigur că biruie pe acela de acolo.

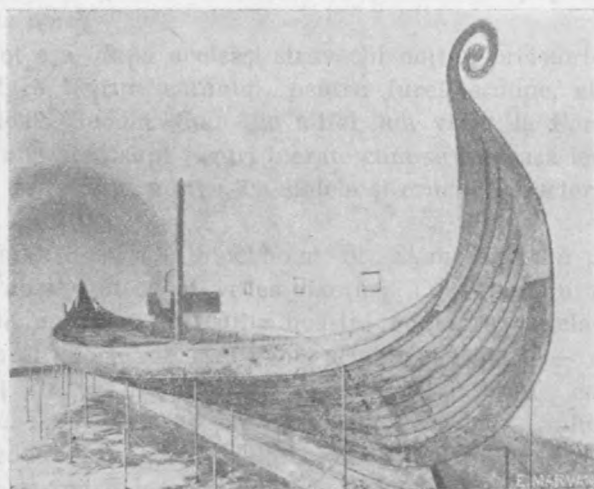
Dar, dacă portul omului este supus schimbărilor, în ce privește arta clădirii și a împodobirii, aceasta se schimbă mult mai greu ca formă generală; se poate spune că n'a evoluat. Și astăzi casa, ca și biserica, țeranului din Suedia și Norvegia se clădește ca și odinioară. Aceleași încheieri de bârne, aceleași coperișuri țuguiate, aceleași înflorituri sculptate. În ceea ce privește interiorul bisericilor, pot spune că unele asemănări cu bisericile noastre există în Norvegia. Intră cineva întâiu în ceea ce este și la noi tinda, găsește în naos absidele pe care le poate vedea cineva în această formă redusă și pe la bisericile noastre din Maramurăș. Este însă o deosebire. Lumea stă mai mult în tinda femeilor, iar corul e îngust. între altar și partea aceasta unde stau credincioșii.

Casele sânt bogat împodobite. Împodobirea aceasta este de două feluri. Grinzile rămân în afară, ca în vremurile cele mai vechi. Blidare nu sânt și ceramica nu există așa de originală, ca la noi, cu far-

Luntre de viking din tesaurul de la Gokstad.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Luntre de viking.

mecul ei care este pe cale de a se pierde, ceea ce este o adevărată nenorocire pentru caracterul artistic al căsuței noastre. Dar este pictura, pictură de flori și de ornamente fantastice.

Căci în țerile de Nord întâlnești în acest domeniu foarte multe elemente luate de la oraș, elemente care acum sânt dispărute din viața orășenească, dar care trăiesc acolo, în sate: mese, ceasornice mari de lemn, lăzi, care samănă cu cele de Brașov de la noi. Dar acestea, mai des, de stil rococo, nu reprezintă nicio artă prea veche, nici nu au o valoare estetică apreciabilă.

Cu totul altfel este însă în ce privește țesăturile, întru cât acestea au rămas, — nu atât cămeșile, ci fola sau catrința și covorul. Și fota Suedeselor din unele regiuni și covorul-scoarță sânt absolut ca la noi. De și covorul a intrat la fabrică, totuși se păstrează și în acest domeniu, elemente care corespund în chip uimitor cu elementele de artă populară de la noi.

Tot așa, după aceleași străvechi norme preistorice, se face lucrul lemnului, pentru furci, scaune, etc., în toată Suedia. Cum, de altfel, am văzut la Porto boi mergând supt juguri lucrute cum se lucrează lemnul de țeranul nostru, cu stelele și crucile caracteristice.

La Oslo ca și la Stockholm, în „Skansene”, am putut auzi cântece și vedea danțuri. Cele d'întăiu nu odată amintiau melodiile noastre populare. Celelalte erau în parte de străveche origine germană — un danț foarte meșteșugit, cu făclii aprinse, de care șliau bine să se păzească sprintenele fete—, altele reproduceau grația franceză de import, dar nu odată, urmărind mișcările iuși, executate cu temperament, mă puteam crede la noi.

III.

Istoria.

Am crezut că istoria Suediei și Norvegiei poate fi tratată cu desăvârșire unitar, și la această m'a îndemnat, în rândul întâiu, Uniunea de la Kalmar: faptul că Suedia, Norvegia și Danemarca s'au găsit împreună pentru o bucată de vreme. Cele trei coroane s'au găsit alături, au fost regi scandinavi cari au cuprins câteși trei aceste țeri. Regina Margareta, după regele Olaf, și regele Eric de Pomerania, au fost, până târziu în secolul al XV-lea, suverani în lustrele aceste regate. Și, pe de altă parte, pe urmă a existat, atâta timp, o Norvegie unită cu Suedia, de și niciodată aceste două țeri n'au avut aceiași organizație, aceleași legi, aceleași „ministere”. Și, tot așa, între Suedia și Norvegia a fost numai o unire dinastică. Dar faptul că de la Karl Johann, care a fost întâiu prinț de coroană, apoi rege al regatelor unite, la începutul secolului al XIX-lea, cele două țeri au fost împreună, a putut face pe cineva să creadă că ruperea în două a acestor țeri este un accident, pe când ceia ce trebuia să fie ar fi fost fără îndoială unirea scandinavă mărgenită la cele două țeri din Nord.

În privința aceasta, dacă ar fi întreat cineva pe

un Suedes sau Norvegian de prin 1869 asupra uniunii dintre Suedia și Norvegia, și s'ar fi spus, în foarte mare majoritate că așa trebuie să fie. Căutare poesii cuprind imnuri îndreptate către suveranul care stăpâna și de-o parte și de alta a Alpilor scandinavi.

A fost apoi o perioadă de oarecare neîncredere în ceea ce privește posibilitățile de viață împreună. Norvegia a păstrat mult timp sentimente foarte loiale față de dinastie; s'a menținut neatinsă statuia celui mai însemnat rege din dinastia Bernadotte. Pe de altă parte actualul rege al Norvegiei despărțite, de sigur cel mai simplu dintre toți regii, care a avut răbdarea fără păreche de a asculta pe toți vorbitorii de la ședința festivă a congresului internațional de istorie, a ajuns pe tronul norvegian și prin faptul că are legături tocmai cu dinastia care se înlăturase printr'o revoluție fără sânge. S'a putut crede că la aceste două țeri se va alipi chiar și Danemarca; se întreba lumea de ce să nu se reînnoiască acea Uniune de la Kalmar de la sfârșitul secolului al XIV-lea. Și chiar ieri, după despărțire, pe timpul războiului celui mare, în care cele trei coroane au fost neutre — adevărat că neutralitate de nuanțe deosebite: cea suedesă, mai germanofilă decât cea norvegiană, fiindcă Suedesilor nu li s'a înecat nici cel mai mic vas de pescari, pe când Norvegienilor li s'au distrus multe vase importante —, când cele trei țeri au fost silite de aceste necesități neașteptate, regele Suediei a ținut un foarte frumos discurs, spunind cam așa: Uniunea de la Kalmar nu se mai poate reface; ceea ce se poate reface este însă solidaritatea, nu de interese materiale, ci de ideal.

Astăzi, când nimeni nu mai este urmărit de amintirea Kalmarului, pe de o parte și când, pe de alta, e cu neputință unirea dinastică, problema deo-

șebirilor istorice în ceia ce se pare adesea că este unitatea scandinavă, se poate trata cu mai multă libertate.

Și rezultatul la care ajunge cineva este acesta: între Suedia și Norvegia n'au existat totdeauna legături reale. Însăși Uniunea de la Kalmar nu era rezolvirea unei probleme politice. Ea se datorește faptului că în trei dinastii s'au întâmplat anumite lucruri legate de orice viață omenească. Și aceasta a făcut să se adune în mâna Margaretei și a lui Eric de Pomerania cele trei coroane. Aici printr'o simplă întâmplare s'a ajuns la aceasta.

Prin urmare e necesar să se trateze viața acestor două țeri deosebit, fiindcă reprezintă realități istorice cu desăvârșire distincte, organisme care au alte principii politice și urmează altă linie de dezvoltare.

Nu cred că ar fi un lucru mai greu și mai neplăcut la orice fel de examen universitar (care toate la un loc nu plătesc nimic) decât să se ceară o expunere dinastică a istoriei Norvegiei. Dar anumite linii generale se desfac din aceste dezvoltări.

Cine privește harta Norvegiei vede că țara aceasta nu este compusă dintr'o bucată, ci din mai multe țeri: Bergen, Trondhjem, Oslo, reprezintă țeri deosebite. Nu are decât să privească cineva harta îmbucătățită prin configurația naturală ca să înțeleagă că aici nu se poate face o mare politică cu caracter unitar, că aici nu pot exista decât grupări mici, fiindcă văile chiamă fiecare o altă așezare. Primele formațiuni ale neamului nostru au fost de asemenea neunitare. Noi am trăit întâiu pe văi, fără vre-o puțință de unitate. De aici văile s'au adunat supt Voievozi și Ținuturile supt Domni, însă mult mai târziu. Dacă la noi, unde despărțirea este

Sanie de viking din Tesaurul „Shetelig“.

făcută numai de marginea dealurilor line, și viața la început a fost risipită (mai ales în Muntenia), cu atât mai mult în Norvegia, unde valea este mult mai adâncă și unde de-o parte și de alta sânt munți înalți (azi comunicația se face pe coastă cu vaporul și căile farate sânt numai pe alocuri). Wikingii, acei regi vechi cari sânt și ai Mării și ai uscatului, trăiau pe aceste văi ca iarli (engles: earls). Cât de strânsă a fost în acest timp legătura dintre Norvegia și Scoția și chiar cu îndepărtata coastă a Irlandei și a Grönlandei, mult mai strânsă, firește, decât legătura dintre Norvegia și Suedia! Marea nu osebește între vecinii cari se găsesc pe una și pe cealaltă din coastele ei. Deci din primele timpuri: poporul acesta care stătea cu ochii tot asupra Oceanului n'a căutat unitatea națională. Ideia aceasta ar fi trebuit să apară atunci ca absurdă.

Astfel se trăia în Norvegia numai pentru exploatarea Mării, pentru pescuire și pentru pradă. De aceea prin secolul al X-lea și al XI-lea nu se poate vorbi de Statul norvegian, cum nici de Statul suedes. Mai târziu, este adevărat, regalitatea a căutat să arăte că a existat de la început și că a fost întocmai cum este astăzi. Dar, precum, cândva, am căutat să dovedesc că Imperiul bizantin nu este mai ales o formațiune de uscat — și de aceea când cineva îl ataca, el se putea reface îndată—, ci aceea ce numesc o „thalassocrație”, și Norvegia este o „thalassocrație”; o „thalassocrație” eroică și desprețuitoare de priemejdii.

Aceasta a fost vechea Norvegie. La început existau alcătuiți politici locale, mici, mai târziu, când s'au ivit regii de unitate națională, ei își dau numele de *supra-regi* Intocmai cum s'a petrecut în Anglia, care, când s'a redus de la opt regate la șapte—

eptarhia — și, apoi, la unul singur, a trebuit să caute — așa se mai crede încă — un nume nou pentru șeful suprem al rasei.

Regalitatea norvegiană nu avea la început nicio capitală. Oslo însemna foarte puțin lucru pe acest timp: un mic centru ca oricare altul, căci nu s'a impus niciunul. Oamenii aceștia au fost, fără îndoială strâns legați de aceiași lege, ca toți barbarii germanici, cari au început cu codificări de drept, dar ca să se ajungă la unitatea unui Stat, trebuia sau o influență romană, veche, sau influența romană nouă a Bisericii. Biserica catolică, ea a făcut Statele din Europa apuseană și centrală, fiindcă ea reprezintă o formă largă și în stare să se potrivească oricărui popor.

Dar aceștia erau păgâni. În Suedia au fost chiar o mulțime de lupte între păgâni și creștini, ca și în Ungaria, unde, când s'a creștinat Sfântul Ștefan, care se numea înainte Vajk, Voicu, problema religioasă nu s'a terminat, ci vre-o sută de ani s'au bătut Ungurii păgâni cu cei creștinați.

Creștinismul, în regiunile acestea din Nord ca și în Ungaria, a fost un lucru care s'a impus cu multă greutate și târziu. Nu v'ați întrebat niciodată de ce numele lui Hristos se amestecă adesea în numele oamenilor, la popoarele acestea nordice? Christoph, Cristina, Christian. . . Tocmai fiindcă religia nouă trebuie să fi însemnat o întreagă revoluție în viața veche scandinavă, care era patriarhală și anarhică. Și creștinism nu înseamnă încă: organizație creștină, cum a fost și la noi, cari am organizat Biserica aici în Muntenia abia pe la 1350, iar în Mol-

clova după 1400: și înainte eram creștini, dar a-
veam numai Biserică țărănească.

În Norvegia și Suedia, după creștinare, a trebuit
să se ajungă apoi la o a doua fază în care *Biserica*
să domine. A trebuit să treacă timp până ce au ve-
nit călugării din Anglia și Franța, cări ei au făcut
în Norvegia ceea ce au făcut la noi călugării ve-
niți din lumea grecească și din lumea slavă.

Dar, când s'a ajuns să se pună la cale unitatea
națională norvegiană, această unitate a întâmpinat
și o piedecă — dacă judecăm conștient, dar nu
era o piedecă, în realitate, pentru acel moment.
Norvegia, fiind țară de Mare, având legături natu-
rale cu insulele, fiind vecină cu Scoția și Anglia,
fatal nu putea să se deosebească de aceste țeri ma-
rilime. Cutare rege norvegian a murit în Anglia,
atâția dintre dâșii aveau legăturile cele mai strânse
cu țerile de la Apus, de peste Mare. Toți acești regi
au porcele dintre acelea care se găsesse numai la croii
populari din aceste regiuni, și din Danemarea, mai
puțin în Suedia: unul este „Dinte-albastru”, altul
este „Genunchiu gol”, fiindcă avea legături de aproape
cu Scoția, unde este obiceiul și azi într'un anume
corp al armatei, highlanderii, să umble cu genun-
chii goi.

Dar s'a ajuns la un moment când, potrivit cu uni-
tatea domeniului maritim, creată de însăși Marea
Nordului pentru toate coastele ei, ca Roma de Me-
diterana, un singur om a stăpânit peste toate a-
ceste țeri din Nord: Kanuț, al cărui nume a rămas
în amintirea tuturor cum este la noi numele lui
Ștefan-cel-Mare.

Și Kanuț și fiul său Swen au stăpânit peste a-
ceste țeri ale căror hotare erau determinate, nu de
caracterul pământului, ci de întinderea Mării. În

această tendință de a ținea în acciași mână mai multe țeri, de a fi, astfel, *Impărați ai Nordului*, erau susținuți acești regi — cari nu mai erau regi de Mare — de imensa amintire glorioasă a lui Carol-cel-Mare. Nu este o întâmplare că după Olaf cel Sfânt († 1030) au venit regi cari se numesc Magnus, ceea ce nu este altceva decât Carolus Magnus.

Icoana lui Carol-cel-Mare și a lui Kanut vor stăpâni mult timp Norvegia și Danemarca. Și cum Carol e Impărat al Crucii, spre Răsărit se va îndrepta ambiția, care e mai ales o datorie, a acestor regi schismatici: Rusia, Gardarike, Bizanțul, Miklegard, „grădina cea mare”, țara Arabilor, Serkland, unde prin cruciate Norvegia a avut un mare rol, Sidonul, Ierusalimul, Iorsala, întrind în geografia cuceritoare a descendenților de vikingi. Unul dintre regii Norvegiei în secolul al XII-lea, Sigurd, se numește Iorsaullfore (după cum regele Andrei al Ungariei se va numi Ierosolimitanul).

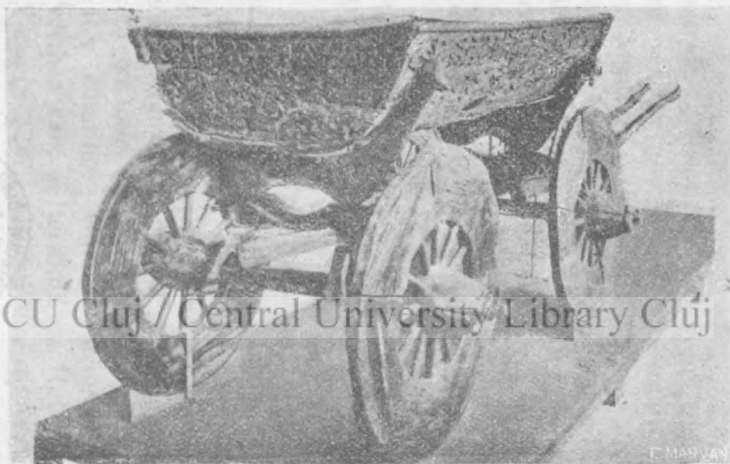
După această stăpânire, până așa de departe, a Mării, Norvegia a fost silită însă, de împrejurări să rămână în Nord.

Drumurile către Apus s'au tăiat și ele, din rătăcirile într'acolo rămâind doar ducatul norvegian al Normandiei, al lui Hrolfr (Rolls), *altă Norvegie*, care și ea va ajunge în Anglia, după vechii Nortmani¹. Oceanul s'a închis pentru dâșșii, fiindcă au apărut pe coasta de Vest State puternice, care i-au oprit. Când s'a așezat statornic regalitatea francesă, atunci n'au mai putut veni Nortmanii, de altfel potot-

¹ V. *Cinquième congrès de la Fédération des Sociétés normandes, Journée norvégienne*, Evreux 1928, studii de dd. Christiansen, Koht (Normandia a influențat administrativ Norvegia) și de Saint-Pierre.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Căruță din tesaurul de la Oseberg.

liți în feuda lor din Nordul galic, să prade Parisul când aveau poftă. Norvegianul s'a închis în Norvegia lui. Dar, dacă el era închis în calitate de cuceritor, nu era și ca aventurier. În deosebite forme, el străbate lumea întregă. Sicilia va primi Normanzi, cum i-a primit Anglia.

Cât privește Suedia, ea va avea numai peste cinci, șase veacuri un glorios reprezentant al acestui spirit de aventură: Carol al XII-lea, nici astăzi mort pentru poporul care i-a fost sacrificat; căci popoarele se împart în două: cele care sânt ferice când se văd asigurate supt raportul material; popoare inferioare, popoare de jos, și cele care sacrifică oricând orice se găsește în ordinea materială ca să ajungă la ceia ce este misiunea lor; popoare superioare. Supt acest raport, și Norvegia și Suedia au rămas în rândul popoarelor de sus.

Epoca de aventură ține până în secolul al XIV-lea, când se creiază în întreaga Europă altă lume, o lume care nu mai urmărește aventura pretutindeni, ci o aventură mai apropiată; o lume în care *sentimentul de onoare domnește*. Noua atmosferă cavalierească e cu totul deosebită de atmosfera piraților și corsarilor d'inainte. Atunci și Norvegia s'a potolit, în vremea care se termină cu Hakon, fiul său Olaf al V-lea († 1387), ultimul din dinastia lui Harold Haarfager, și cu Margareta, mama lui Olaf, regina care personifică acest cavalerism de ev mediu târziu.

În această epocă de cavalerism elegant un rege din Nord, Magnus al V-lea, care domni și în Suedia (de la 1319), vrea să semene cu regii franceși și ica în căsătorie pe Blanche de Namur, cuvântul frances prinde în limba norvegiană, eroii romanelor

medievale franceze pătrund în literatura norvegiană, în care, ca un efect al poeziei lirice, „a iubi” și „iubire” se numesc cu termeni cari vin din „cher” francez, pronunțat ca în Picardia.

În vremea aceasta Statul norvegian se organizează și fără ajutorul Bisericii, nu fără oarecare greutate. Regii încep să se sprijine pe țărâtime. Partidul acesta țărănesc, care se numea „purtătorii de opinci” *Birkebener* (cejalții erau ziși *Bagler*), provoacă lupte interne care ocupa sfârșitul veacului. Dar, când Norvegia a ajuns aici, când politeța franceză a luat în stăpânire aceste țeri, care înainte aveau altfel de virtuți decât zîmbetul care vine pe buze când trebuie să vie, vlaga cea veche a țerii a dispărut. Domnia Margaretei n'a ținut multă vreme. Norvegia însă n'a căpătat niciodată viața ei deosebită. Norvegienii au obiceiul — foarte explicabil — să înfățișeze supt numele regilor danesi viața lor proprie, dar e de sigur o viață în care orice fel de manifestare politică a originalității naționale este interzisă.

Țara aceasta se țărănește astfel, orașele nu mai au importanță, pe când satele se dezvoltă. Dacă setea de eroism se mai manifestă, adevăratul următor al regilor Mării va fi doar un Henric Ibsen, poetul aventurii morale. Sînt regi cari joacă un rol ce nu este regal, dar sînt și oameni cari nu sînt regi și au totuși rol regal. Rege este de fapt cine conduce sufletul unei națiuni, și, astfel, regele Norvegiei a fost la vremea lui, de și trăind la Roma, după ce începuse marea lui luptă împotriva unei vieți sociale false, a unei burghesii muribunde, el, Ibsen.

La capătul acestei vieți de trei secole prin țărani, când s'au început marile războaie napoleonice, Nor-

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Cap de animal de pe vârful unei luntri
din tesaurul de la Gokstad.

vegia, despărțindu-se de stăpâna ei Danemarca, prin abdicarea lui Frederic al VI-lea, regele danes aliat al lui Napoleon, în 1813, și-a ales un prinț danes, Cristian-Frederic, pe care biruitorii de la Leipzig nu l-au acceptat. Atunci Norvegienii au ținut o mare adunare, la Eidsvold, în care partidul național, pentru a afirma voința lui de a trăi deosebit, a făcut Constituția de la 1814, plină de originalitate. Dacă ar întreba cineva pe un Norvegian din timpul nostru de ce este mai mândru în trecutul său, el nu ar vorbi de marele drum eroic vechiu, ci de adunarea care a inaugurat perioada modernă de libertate.

Atunci când regele Suediei prin voința și prin victoriile aliaților a cerut, în puterea tratatului de la Kiel, încheiat de Frederic al VI-lea, Norvegia, el a fost refuzat și au înfrat deci trupele lui Bernadotte, moștenitorul tronului suedes. A fost un moment când el nu era destul de tare, când trupele lui au fost răspinse și, fiindcă totuși el nu putea fi evitat, s'a procedat așa: Cristian-Frederic, chemând un Parlament, un *storting*, înainte de adunare a abdicat; Parlamentul a introdus oarecare schimbări în Constituția populară, pentru ca noua ordine de lucruri să poată fi primită. Regele Suediei putea fi în același timp și al Norvegiei, dar Norvegienii l-au fost ales ca rege al lor. Carol al XIII-lea (al II-lea aici), a stăpânit câțeva vreme, dar de fapt tot Bernadotte avea conducerea, până ce dubla coroană i-a revenit, în 1818.

Cum se vede, sânt două Norvegii, cu totul deosebite: vechea Norvegie eroică omerată de guvernul danes, cu clasele de sus dispărute, cu literatura în limbă danesă, cu burghesia trăind în împrejurări foarte modeste. Și Norvegia nouă, rurală și constituțională.

Să trecem la Suedia.

Suedia foarte multă vreme nu are o formă politică, atunci când Norvegia avea regi nu numai pentru dânsa, dar și pentru țerile vecine. Este o întregă parte din istoria Suediei pe care nu poți s'o înfățișezi ca istoric critic fiindcă este cuprinsă încă în legende. Nimic mai explicabil pentru vechii istorici suedesi ca dorința de a voi să înfățișeze istoria țerii lor din cele mai vechi timpuri, însă istorie stabilită în mod critic nu există până la biruința creștinismului supt Sversker († 1155). Numai atunci au fost adevărați regi la Upsala, apoi la Stockholm.

Regii aceștia sânt regi *de interior*. Și se poate să poată să întrebe cineva: de ce n'a ieșit capitala la coastă ca în Norvegia, unde toate orașele de samă sânt pe coastă?

Fiindcă Marea Baltică nu însemna nimic. De ce să treacă la Finesii din față, unde erau și Cavalerii Ensiferi, „purătorii de spadă”, de origine germană, cari, au închis, mai jos, acest mal, precum, apoi, Cavalerii Teutoni au închis Prusia, Rusia venind de la Ghievul ei bizantino-normand foarte târziu: ba se poate zice că acest Chiev, această țară a Niprului, a fost pentru Suedesi ceia ce Normandia a fost pentru Norvegieni.

Dar Suedia, neînsemnată supt raportul regal în primul ev mediu, are în trecutul ei ceva foarte de-părtat care nu este istoric, ci preistoric: vrâsta aceea de fier care dă în fiecare moment monumente de o înaltă civilizație; ele nu au a face însă cu monumentele istorice.

Suedia nu a putut să fie prinsă în unitatea Mării ca Norvegia, fiindcă, țară de interior, ea trebuia să poarte o viață cu totul deosebită, în legătură cu necesitățile ei proprii.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Portalul bisericii din Hallingdal, Buskerud (Norvegia).

Și, când a ajuns la o viață nouă prin creștinism, viața aceasta, din secolul al XII-lea, este determinată de un antagonism, acela între două tendințe indestructibile, care sânt: pe de-o parte *Suedia regală, de împrumut*, pe de altă parte *Suedia țărănească, de tradiție*.

Aceste două Suedii stau neconținut față în față. Și la alegerile din urmă a fost același lucru: de-o parte Suedia comunistă, de împrumut, și, de alta, Suedia țărănească, de tradiție. Și clasa de țară, care a învins atâta vreme, a învins și acum, pentru binele Suediei ca și pentru binele lumii întregi. Coasta Suediei, graniță a Rusiei bolșevice, face parte din aceeași linie de apărare a civilizației ca și granița Nistrului nostru.

După Magnus al II-lea, apoi, peste usurparea lui Albert de Mecklenburg, supt Margareta, vin doi Germani de sânge, Christoph și Eric. În această vreme Suedesii s'au ridicat împotriva acestei regalități străine, pentru vechea lor regalitate.

Din acel moment avem un șir întreg de oameni cari se ridică din mijlocul poporului. Din Dalecarlia răsare Engelbrekt, țeran, un fel de Tudor Vladimirescu, care adună poporul și se ridică asupra Daneșilor, un fel de Fanarioși. Gândiți-vă că la noi Fanarioșii ar fi stăpânit multă vreme și că am fi avut o serie întreagă de „Tudori”; antagonismul între aceste două puteri ar corespunde cu starea Suediei în secolele al XV-lea și al XVI-lea.

După Engelbrekten apare Carol al VIII-lea, a cărui origine rurală se poate găci din însuși aspectul figurii lui, om hotărât și rud, pe care nimeni nu-l poate scoate definitiv din locul în care se așezase până la moarte, în 1470, pe când la noi Ștefan-cel-Mare începea lupta-i cu Turcii.

Și, când a ajuns la o viață nouă prin creștinism, viața aceasta, din secolul al XII-lea, este determinată de un antagonism, acela între două tendințe indestructibile, care sânt: pe de-o parte *Suedia regală, de împrumut*, pe de altă parte *Suedia țerănească, de tradiție*.

Acesle două Suedii stau neconținut față în față. Și la alegerile din urmă a fost același lucru: de-o parte Suedia comunistă, de împrumut, și, de alta, Suedia țerănească, de tradiție. Și clasa de țară, care a învins alăta vreme, a învins și acum, pentru binele Suediei ca și pentru binele lumii întregi. Coasta Suediei, graniță a Rusiei bolșevice, face parte din aceeași linie de apărare a civilizației ca și granița Nistrului nostru.

După Magnus al II-lea, apoi, peste usurparea lui Albert de Mecklenburg, supt Margareta, vin doi Germani de sânge, Christoph și Eric. În această vreme Suedesii s'au ridicat împotriva acestei regalități străine, pentru vechea lor regalitate.

Din acel moment avem un șir întreg de oameni cari se ridică din mijlocul poporului. Din Dalcarlia răsare Engelbrekt, țeran, un fel de Tudor Vladimirescu, care adună poporul și se ridică asupra Danesilor, un fel de Fanarioși. Gândiți-vă că la noi Fanarioșii ar fi stăpânit multă vreme și că am fi avut o serie întreagă de „Tudori”; antagonismul între aceste două puteri ar corespunde cu starea Suediei în secolele al XV-lea și al XVI-lea.

După Engelbrekten apare Carol al VIII-lea, a cărui origine rurală se poate găci din însuși aspectul figurii lui, om hotărât și rud, pe care nimeni nu-l poate scoate definitiv din locul în care se așezase până la moarte, în 1470, pe când la noi Ștefan-cel-Mare începea lupta-i cu Turcii.

Și alții de același caracter au avut apoi Suedia în mână. Stenon Sture, nepotul lui Carol, Sven Sture, adversarul lui Stenon Sture al II-lea, toți veniți din mijlocul satelor.

În sfârșit Gustav Vasa, alt țeran, s'a impus rege, și a stabilit o dinastie, o zdravănă dinastie, care a stăpânit până la sfârșitul secolului al XVIII-lea și a dat tot ceia ce toți regii precedenți n'au putut da.

Regele daneș Christian a înecat întâiu în sânge Stockholmul. Ceia ce s'a petrecut atunci a fost de fapt moartea Bisericii catolice din Suedia (1520). Astfel s'a deschis un drum Bisericii populare, care, acolo, este protestantismul. Aducerea protestantismului de Olaus Petri corespunde cu instalarea definitivă a lui Gustav Vasa. Gustav Vasa adună poporul, care îl proclamă rege. Chiar și numele de Gustav este cu totul popular. Până atunci veniunea în regii suedesi nu purtase un asemenea nume; el nu-și schimbă pe al său. Cùm a fost în Franța, atunci când, obișnuită cu Ludovici și Caroli, a avut un Împărat cu ciudatul nume străin de Napoleon.

Gustav a fost ales rege, și, din 1523, se poate zice că trăiește, prin el, Suedia modernă. Regi holărâți să facă pacea internă; oricine se ridica era zdrobit, nu totdeauna cu armele, ci și cu cuvântul, cu scrisorile în care șeful Statului se adresă „oamenilor buni”.

Regalitatea aceasta foarte puternică supt Gustav († 1560) a putut trece peste vremurile cele mai grele, peste tragica Domnie a lui Eric al XIV-lea, rege foarte inzestrat, pictor, musicant, care a nebunit și fratele l-a pus în închisoare pe viață (1569).

A putut trece peste convertirea la catolicism a regelui Ioan, acest crud frate, soț al princesei polone Ecaterina, și peste mutarea în Polonia, la 1587, a fiului ei, botezat cu numele, obișnuit în dinastia

Cap de leu pe vârful unei luntri, tesaurul din Aseberg.

polonă a Piaștilor, de Sigismund. A putut trece peste greutatea că și supt cei cari au urmat lui Sigismund Suedia a urmărit neconținut stăpânirea în Polonia. Statul acesta era gata oricând să se piardă în astfel de aventuri. Bunul simț al claselor țărănești a făcut însă ca mai târziu să se revie la echilibrul național.

Când, astfel, fiul lui Carol, fiul mai mic al lui Gustav, care înlocuise pe nepotul Sigismund, stăpânind armata cea mai impunătoare de pe continent, armată în care domnia cel mai puternic spirit religios de devotament către rege, a devenit șeful protestanților din Europa, când cu legiunile lui nebiruite a apărut în Germania și a bătut armata austriacă și când, învingător la Leipzig, el a murit plin de glorie la Lützen, Suedia lui Gustav-Adolf era la apogeu. Aceasta nu însemna însă că, în chiar biruințele din Germania, dorința de a se întinde, din Pomerania cucerită, pe pământul german nu era *allă primejdie de înstrăinare*.

Când regina Cristina, fiica eroului, prinsă de o nestinsă dorință de a învăța, a părăsit tronul suedez, când armatele regale au fost cumpărate de Richelieu, se poate zice că vechea Suedie s'a pierdut. Ceva din ea va mai răsări, dar pentru a trece iar la aventuri continentale, legate de aceiași idee fixă a dreptului în Polonia, supt Carol al XII-lea.

Când acesta a făcut un rege în Polonia, pe Stanislaw Leszczyński, și și-a închipuit că poate sfărâma puterea rusească, infundându-se până la Pultava, când, biruit, n'a vrut să se creadă pierdut, când a preferat să stea aici, în Moldova, la Bender, ani de zile, decât să-și iea drumul și a scos un strigăt de mânie desperată, atunci în 1711, văzând pe Marele Vizir cum încheie pace cu Țarul învins care ar

fi putut să fie prins aluncea cu întreaga lui armată, când a mers cu sila, după o luptă cu gazdele turcești, până lângă Constantinopol, la Demotica, fără a voi să-l vadă pe Sultan, pentru ca apoi să treacă în haina de ofițer german prin Pitești și să se ducă în țara lui pentru a începe de la capăt lupta cu Danemarca, sperând să ia Norvegia, dacă nu se întâmpla ca un glonț să-i străbată capul—un glonț care până astăzi nu se știe de unde a venit —, el a încercat să întrebuițeze pentru o adevărată revoluție cu sens internațional pe toți acești țerani suedesi cari-și dădeau voioși viața ca ca să lupte alături de „Leul nebiruit”. Erau aceiași țerani pe cari s’a sprijinit regalitatea supt Gustav-Adolf, oameni cari-și jertfiau viața bucuros, și pentru neizbândă nu păstrau niciun năcaz. Unul din urmașii eroului, Gustav al III-lea (1771-92), a lovit în aristocrație și a căutat să sprijine pe țeranul suedes viața solidă a Statului său. A murit ucis la un bal de unul din nobilii contra cărora fusese regele filosof reformator înainte de Revoluția francesă. Cu Gustav al IV-lea și Carol al XIII-lea dinastia s’a stins, și o dinastie de adopțiune, tot țerani, dar Francesi din Sud, inobilați de victorie supt steagurile Revoluției, a luat tronul vacant.

Când Bernadotte, Carol-Ioan, s’a așezat în Suedia, s’a îndeplinit acolo ceva care nu se spune de obicei în cărțile de istorie. Anume s’a curățat de toate păcatele trecutului clasa țerănească. Clasa aceasta, neglijată attâa vreme, se dăduse la băutură. Numărul alcoolicilor din Suedia după 1800 era enorm, ceia ce era firesc în țara aceasta de Nord cu lumină puțină, cu zile scurte. S’a început atunci o operă de refacere materială și morală a clasei țerănești. Și

Biblioteca Regală din Stockholm.

Miniatură din mănăstirea Vadstena (sec. XIV-V-lea).

supt Bernadotte, supt fiul său, Oscar I-iu, supt urmașii lor până la regele actual s'a îndeplinit lucrul acesta mare: refacerea materială și morală a clasei fundamentale a unui popor.

Și aceasta valorează— aici este morala pentru noi— mai mult decât tot votul universal și decât toate iluziile parlamentarilor.

Arta și literatura.

A trata în același timp arta și literatura este un lucru pe care nu-l încerc pentru prima oară. De atâtea ori, și acum în urmă, într-o serie de conferințe la Sinaia, am încercat acest lucru, pentru ceia ce privește poporul nostru. Căci arta și literatura sânt manifestațiuni ale aceluiași suflet în aceleași împrejurări. O voi face și acum, în marginea îngustă a timpului disponibil.

Avem a face cu o artă care oferă în unele momente aspecte extraordinar de interesante și cu o literatură modernă care a cucerit admirația lumii. Este de ajuns să se pomenească numele lui Bjornsterne Bjoernson, lui Ibsen, lui Strindberg, al Selmei Lagerlôf, care, mai ales acum câțiva ani, erau foarte larg populare (mai toți au fost traduși la noi—și Strindberg a fost și jucat, dar influența lui nu este din cele mai fericite) Nu vom da amănunte, dar voi încerca în câteva frase de caracterizare să prind măcar unele legături de căpetenie.

Voiu fi silit să tratez și arta și literatura norvegiană, deosebit, fiindcă nu reprezintă același suflet, ca ale Suediei. Chiar dacă rasa este aproape aceeași, ea nu ajunge ca să producă aceeași artă și aceeași

D. von Krafft : Carol al XII-lea.

literatură. Și deosebirea este și în ciuda teoriei mediului, care prelinde ca în aceleași împrejurări să răsară acciași artă și acciași literatură: are a face însă cineva și cu personalitatea omenească și aceasta vine de la Dumnezeu, când nu vine de la adversarul lui.

Voiu începe, urmând vechimea mai mult decât însemnătatea, căci nu-mi permit să fac o cântărire în valoarea artistică și literară a fiecăreia dintre cele două țeri, de la Vest spre Est, mergând către poporul care samănă mai mult cu noi, și care este cel suedes.

Este o foarte veche artă norvegiană, pe care oricine este obișnuit puțin cu desemele de artă preistorică o cunoaște. În timpuri foarte depărtate de noi, atunci când în anume regiuni din Franța sud-vestică și din partea nord-estică a peninsulei iberice se dezvoltă o admirabilă artă de reproducere, naturalistă, cu animalele inimitabil înțelese și redată, a existat în Nord o altă artă, de un caracter foarte curios și care nu are nimic frumos, dar care este totuși foarte interesantă prin mișcarea pe care a prins-o. Samănă această artă preistorică, numai de mișcare și având și un anume sens religios, cu unele aspecte ale artei negre de astăzi. Se găsesc și la noi, în locurile unde s'au făcut descoperiri în timpul din urmă, de d. Ploșșor, grupe de acestea care reprezintă simbole. Lucrarea presupune o oarecare îndemânare. Trebuie să adaug însă că în Suedia s'a găsit și cutare înfățișare a renului care e de toată frumuseța, asămănătoare cu animalele zugrăvite în peșterile pomenite din Franța și Spania. Este însă o întrebare dacă rasa care a făcut aceste lucruri are ceva comun cu cea de astăzi: ea poate fi pusă mai curând în legătură cu finesii, cei mai vechi locuitori. După

aceasta însă vine în Norvegia altă artă. E de prin vremea lui Carol-cel-Mare, atunci când Kanut sau Swein stăpâneau în aceste regiuni. Ea are o notă naturalistă, pe când cea veche, înrudită cu arta Tracilor noștri, este geometrică, abstractă, nereprezentând lucrurile așa cum sânt, ci în forme matematice, schematice.

Aici însă se pune o întrebare. Artă aceasta, care a fost întreruptă de o ușoară influență carolingiană, pe la anul 900, și care e apoi reluată, deschide o problemă. Când am mers la congresul de istorie de la Oslo, ni s'au înfățișat tuturor exemplare din cea mai adevărată artă norvegiană în evul mediu, împodobirea luntrilor care serviau și pentru îngroparea regilor și reginelor, împodobire prin linii delicat împleticite, care ajung une ori să aibă un caracter extraordinar de sprinten, de șerpuitor, țesându-se una cu cealaltă, și peste țesătura aceasta se aruncă o linie dominantă cu înfățișarea unui șarpe care, străbătând totul, țîșnește până sus. Aceiași împodobire se întâlnește și în frontonul multor biserici de lemn, și chiar în cea ce noi numim catapeleasmă și acolo se numește „antemensale”, cu un vechiu termen latin.

E în această imaginație nestânjenită ceva din complicația de linii a bizarei, monstruos de încălcitei miniaturistice din Irlanda, unde și vechea epopee, de un caracter așa de particular, are aceiași notă.

Problema este aceasta: Avem a face cu o creațiune nordică, e vorba de originalitatea geniului norvegian? Noi, cari cunoaștem bine, în jurul nostru, și altă artă, putem să-une cu hotărâre, nu!

Artă aceasta de schematisare, de rațiune, vine fără îndoială din călătoriile pe care Nortmanii le făceau în Răsărit, diu rătăcirile acelea până la străntorile

Constantinopolul și după în Europa. În acest timp
sunt învătate înțeleși în aceste lucruri noi
Sculptura este cea din colecțiile noastre și
figural, expunând în mod deosebit în
deosebitele lucruri și în moduri noi de
sculptură și în moduri noi de

BCU Cluj / Central University Library Cluj

*Alexander Roslin (1718-1793): Portretul baroanei
de Neuburg-Cronière.*

Constantinoplei și până în Siria. Este fără îndoială artă bizantină imitată în aceste regiuni nordice. Sculptura este cea din catapetesmele noastre. E refluxul, explicabil istoric, al Orientului bizantin. Până și animalele fantastice prinse în țesătură sânt cu desăvârșire asemănătoare celor de la noi din secolul al XVII-lea sau al XVIII-lea.

Această fasă de artă n'o găsim decât în Norvegia. Și tocmai faptul că Suedia nu are aceste luntre și nici aceste portale și antimense, dovedește împrumutul din Bizanț, cu care Suedia n'a putut fi în așa de strânsă legătură, pe Mare. Numai Norvegia, care a avut o întregă epocă de aventurieri pirați, numai ea a putut suferi influența acestei arte. Până în secolul al XII-lea poate fi urmărită această artă. Până și sfinții au aspectul bizantin. Biserica de lemn mutată la Muscul din Oslo m'a uimit prin asemănarea zugrăvelilor ei multiple și multicolore cu frescele noastre bisericesti,

Și nu e de mirare când cercetări ca ale d-ului Puig i Cadafalch au descoperit, peste Italia de Nord, forme arhitectonice și tipuri de sfinți cu inscripții grecești chiar, în anume văi pierdute ale Cataloniei, fără a pomeni structura orientală a unui S. Front din Périgueux.

După această artă bizantină particulară Norvegici singure vine o alta pe care o au în comun aceste două țeri, dar iarăși Norvegia mai mult decât Suedia. Este vorba de arta de împrumut francesă. Franța a cucerit lumea într'o anumită epocă din evul mediu și influența ei e în Nordul scandinav vizibilă pretutindeni. Și arta romană e reprezentată aici, și arta „gotică” numită atunci *opus francigenum*, „lucru frances”. Când catedralele germane înseși sânt făcute după modelul frances, cu oarecare greșală în proporții,

cu turnul colosal care strivește tot restul bisericii, când arta de clădire a Franciei a trecut peste tot până în Ungaria și Polonia, nu e de mirare că a pătruns și în acest Nord. Numai că aici nu e re-presetată arta goticului *flamboyant*, ci avem goticul din primele lui faze.

Un tip simplu de artă romanică e în biserică din cimitir (Gamle Akers Kirke) la Oslo, din nenorocire odios renovală în interior, la Bergen (Mariakirken); unul puternic la Trondjem, în biserică domului. Tot așa, la Stavanger și în insulele Orkneye, la Kirkevaag, biserică lui Magnus, pentru Norvegia.

La Sigtuna, la Upsala în Suedia acciași păreți sprijiniți pe contraforturi, aceleași întretăieri ale liniilor gotice în bolți, aceleași ferești larg deschise, aceleași elemente de împodobire¹.

Sculptura în lemn și în piatră, și cu câte un cap de rege, ca al Norvegianului Eystein ori al St. Olaf, se inspiră tot de acolo.

După această artă medievală se ajunge la o artă modernă, care însă nu-și poate găsi de la început meșterii.

Și aici trebuie făcută o mare deosebire între Suedia și Norvegia. Norvegia încetează de a mai avea o conștiință politică: din uniunea de la Kolmar Suedia a ieșit vie, pe când Norvegia a rămas unită cu Danemarca. Și Danemarca i-a distrus limba deosebită. Norvegianul Holberg a scris în limba daneză, și de aceea el aparține literaturii danese, întocmai cum cuture scriitoare de la noi care a scris în limba franceză aparține acelei literaturi și nu literaturii noastre. Norvegia a fost scoasă din domeniul literaturii prin

¹ V. Einer Letow, *Norges Kunst*, Oslo, f. an.

Gustaf Cederström : Narva.

această stăpânire danesă. În tot acest timp ea s'a țerănit până la învierea ei la începutul secolului al XIX-lea.

Suedia însă are regi, cari ajung să fie în secolul al XVIII-lea regi de Curte după moda lui Ludovic al XIV-lea; în jurul lor se strânge o nobilime foarte numeroasă, foarte mândră, care conservă și astăzi blasoanele ei și-și are la Gripsholm mii și mii de portrete. Al lui Gustav Vasa cu lunga lui barbă albă peste pourpointul secolului al XVII-lea e impresionant ca adevăr, și pictori locali sau străini ni vor păstra drăguțe figuri feminine din secolul al XVIII-lea. La Roslin e vădită influența francesă.

Dar unde este regele, unde este nobilimea, unde este Curtea, trebuie să se desvolte și o artă. Artă aceasta este înainte de toate *o artă de castele* și *o artă de portrete*. Aici este marea deosebire între foarte modesta artă norvegiană și imponenta artă suedesă, din aceeași epocă. Suedia va da în acest secol și vastul și elegantul palat de piatră din Stockholm, unul din cele mai nobile monumente ale monarhiei europene.

N'am vorbit până aici de literatură, care nu există încă nici de o parte, nici de cealaltă. Este în fund Edda, cu ale ei legende eroice, dar ea aparține limbii nordice vechi, și, pe lângă aceasta, există o literatură în limba latină, apoi o nouă literatură religioasă, de predici protestante, dar nimeni nu poate pomeni o operă literară de imaginație în secolele până la al XVIII-lea. Danemarca singură, în alte împrejurări, a putut să aibă o literatură.

În țerile nordice s'a putut, astfel, trăi o vreme numai cu Biblia și cu cântece populare. Un popor se poate reprezenta întreg numai în literatură, cum se poate reprezenta numai în artă, precum, iarăși, un

popor poate să reprezinte tot sufletul său numai în viața morală, fără să aibă nimic altceva.

Secolul al XIX-lea aduce în ambele țeri foarte mari schimbări.

Pe de o parte, un gest care se întâlnește în toată Europa, falșul clasicism, care se găsește pretutindeni în Europa până la Varșovia, invadează și aici. Literatura care corespunde acestui curent nu este rea, ea cuprinde chiar elemente foarte frumoase, avânturi religioase emoționante ca un răsunset de orgă, căci avem a face aici cu o rasă nobilă. Apoi romantismul apare și aici: între clasicism și romantism nu se pot face deosebiri foarte netede; sânt note clasice care se păstrează și în opere romantice.

Unei direcții și celeilalte îi aparține de o potrivă marele Esaias Tegnér, care a fost arhiepiscop de Upsala și este mai cunoscut prin „Saga lui Frithjof”, tradusă în multe limbi, cū povestea iubirii curate din vremile eroice, când se ciocnesc săbiile în luptă și se deșeartă cupele la ospețe. Las să urmeze imnul lui către soare, una din cele mai frumoase bucăți pe care le-a scris:

*Un cântec nou îți voiu cânta,
O, soare 'nalt în strălucire,
De pe u tronului mărire.
In noaptea cea fără sfârșit
Tu lumile le-ai răsădit,
Vasalii tăi. Și tu privești
In jos spre cele omenești,
Dar prin lumină-i calea ta.*

*Te uită, moartă e natura
Și noaptea s'a înstăpânit
Peste lumina ce-a perit.
In casele triste și mici
Lucește lampa pe prichiciu.*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Gustaf Cederström : Conductul funebru al lui Carol al XII-lea.

*Dar tu te 'nalți, te 'nalți din nou
 În strălucirile din zori,
 Cum foile de trandafir
 Dintr'un boboc țâșnesc în șir,
 Și totu 'nvie luminat,
 Iar tu te uiți cu bucurie
 La foile care adie,
 Pe muntele înflăcărat.*

Romantismul caracterizat pornește prin înțelegerea și iubirea naturii de acolo, a naturii norvegiene bogate în stânci și fiorduri. Dar poesia artistică a fiordurilor a fost descoperită târziu. Pictura care se poate numi „rocailleuse”, aspră, cu stânci și cascade furioase, a fost reprezentată de o serie întregă de pictori cari și-au făcut școala la Dresda între 1820 și 1830. Indată, între felul de a înțelege natura al Norvegienilor și al Suedesilor apar deosebiri care nu s'au semnalat în de ajuns. Natura norvegiană se reprezintă mai totdeauna singuratecă; doar câte-un căluț apare câte odată lipit superficial pe stâncă, pe când natura suedesă este totdeauna deplină până la visiunile așa de impresionante ale lui Lars-son și Liljefors, fără îndoială cel mai mare animalier al veacului, cu adâncă lui înțelegere, frățescă, pentru pasărea albă zburând de-asupra lacurilor, pentru vulpea care pândește din ascunziș, pentru iepurașul care se strecoară alb pe zăpada albă, până la scenele de amurg îndelung pe care așa de măestrit le pricepe prințul Eugeniu.

În Norvegia literatura acestei epoci întâmpină o mare, o covârșitoare greutate inițială, din care o ajută să iasă doar o personalitate literară cu desăvârșire mare. În ce limbă trebuia să scrie Norvegianul? În danesă? Într'o norvegiană creată din limba țeranului și a vechii literaturi?

A fost și aici un avânt extraordinar și au fost și oameni cari prin tradiția lor nu erau potriviți pentru așa ceva. Dar, pe lângă acești oameni cari seriau tot felul de lucruri la întâmplare, au răsărit doi contemporani, care și acum în judecata lumii se luptă pentru întâietate. Acum câțeva vreme Ibsen era biruitor; apoi s'a format un curent și în favoarea lui Bjornstern Björnson. Intre ei doi e de sigur o mare deosebire. Björnson este mai armonios, mai liniștit, Ibsen este sufletul însuși al vikingilor revoltaji.

În această privință este o asemănare cu acel mare gânditor olandez Dekker, care iscălia Multatuli. Precum Multatuli a luptat împotriva burghesiei înguste care asfixia viața țerii sale, împotriva lucrurilor moarte care opresc viața cea vie și, luptând, a trecut peste țintă, tot așa și Ibsen a trecut peste țintă osândind cu o nesfârșită cruzime sentimentele cele mai naturale și legăturile cele mai sfinte dintre oameni. Avem în „Casa de păpuși”, „Nora”, o femeie care, vrând să trimeată în Italia pe bărbatul ei bolnav, găsește pe cineva care-i împrumută o sumă de bani; suma aceasta se cere: tatăl este bolnav pe moarte, femeia falsifică iscălitura și nu se mai gândește apoi la aceasta, trăind fericită mai departe, până ce ajunge la momentul când acela care a primit iscălitura lucrează în aceeași întreprindere cu bărbatul ei și acesta, de și neputându-și explica anumite atitudini, îl dă afară. Se presintă atunci o serie de conflicte și catastrofe și la urmă această femeie își părăsește copiii și bărbatul pentru a putea fi liberă. Când se gândește cineva la responsabilitatea redusă a femeii, la lipsa însușirilor ei de caracter practic, vede ușor că eroina în revoltă ei trece dincolo de țintă, când își părăsește și copiii ca să trăiască în adevăr.

G. v. Rosen : Sten Sture intră la Stockholm după lupta
de la Brunkeberg (1471).

Tot așa când este vorba de Brand mergând nebun peste strivirea trupurilor acclora care îl legau de pământ, ori când este vorba de Peer Gynt sau de „pretendenții la Coroană”, pretutindeni se vede pornirea aceasta romantică, de a trece peste societate, peste rosturile vieții de toate zilele care ascultă numai de minciuni, peste ipocrisia care ascunde viața vie, peste toate aceste piedeci, oriunde, până la capăt. Acesta este strigătul lui Ibsen. Nu se poate cere însă artei să reprezinte așa ceva.

Cât este de deosebită arta nouă norvegiană, care merge până la Verenskjöld, o artă care înfățișează pe om în viața de toate zilele, prin care nu trece niciodată linia de inspirație revoltată care străbate opera lui Ibsen!

În ceia ce privește Suedia, ea înregistrează o epocă de romantism liniștit. În această privință, exact aceeași deosebire care există în natură. Pentru Suedia, avem astfel o serie întreagă de poeți amabili, cari se pierd în reverii rustice, fac drăguțe bucăli de almanah și ajung, îndulcind vechi legende, la „Saga lui Frithjof”. Se ajunge la un fel de „Alecsandri național”. Ce are a face acest zâmbet amabil al eroilor cu Saga primitivă, numai fulgere și mânia a zeilor?

În ceia ce privește însă arta, ea face în Suedia ceia ce literatura de pe vremea lui Vergeland încercase a face în Norvegia.

Există acolo un șir întreg de admirabili pictori cari înfățișează viața de la țară, cu nesfârșita iubire duioasă a unui Zorn, îndrăgostit de mușchioasele trupuri blonde ale fetelor de sat, și alții, cari nu sânt pictori foarte mari și cari au înfățișat aspectele eroice ale istoriei. Astfel dubla viziune a lui Carol al XII-lea, redat de un pictor suedes în cele două mo-

mente mari ale vieții lui, la Pultava biruinței și apoi mort, purtat pe umeri de prieteni, în drumul dureros spre Stockholm.

Vremea mai nouă va aduce, cu altă tehnică, desperata atitudine a lui Josefson. O altă vreme repudiază naturalismul pentru a trece, în drumul spre formulele neinteligibile, la intimitățile înduioșate, ca în cazul lui Larssen. În sculptura gingașă a lui Wergeland, așa de transparentă pentru ideie, e aceeași notă.

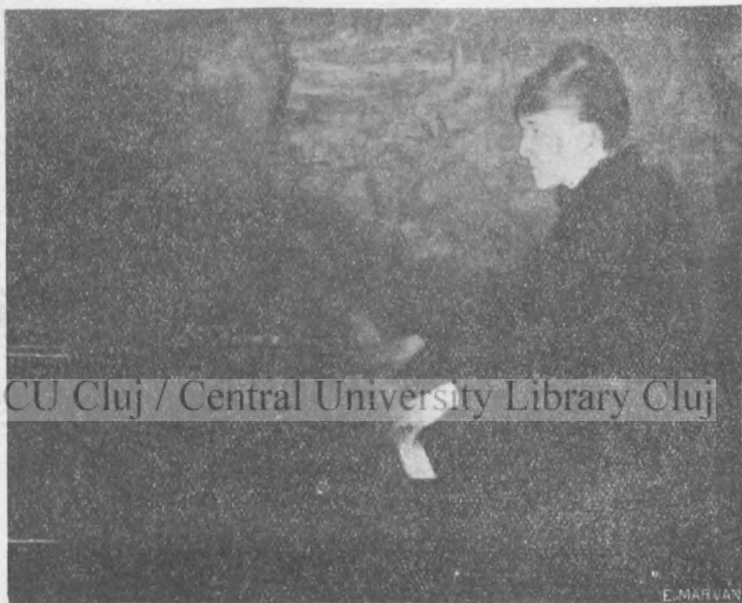
BCU Cluj / Central University Library Cluj

Anders Zorn (1860-1920): „I sorg“ („în griji“).

*Câteva bucăți poetice din
literatura scandinavă*

BCU Cluj / ~~Central~~ University Library Cluj

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E. Werenskiold ; Erika Nissen.

BENGH LINDNER.

*Sus, în cuprinsul norilor,
Îmi sună harpa între stele
Și pe aripa zorilor
Închinu-ți cânturile mele.*

*Cândva, în fundul vremilor,
Ai răsărit din stânci eterne,
Și, singur stând tu, niciun cor
De heruvimi nu ți s'așterne*

*Din haosul îngrozitor
Ce ți se pleacă supt picioare,
Tu, cel a toate tiitor,
Făcuși a cerului splendoare.*

*Și, cum erai numai cu tine,
Porunca ta a răsunat:
A serafimilor mulțime
Cu cântec te-a încunjurat.*

*La semnul care l-ai făcut
Se'ntinse larga lume nouă:
Furtuna veșnic' a trecut
Și ni-ai vestit numele-ți nouă.*

*Tu poți din nou la voia ta
S'arunci în haos glob și cer,
Să sfarmi a lumilor stihii;
Un lucru nu-l vei strămuta:
C'ai fost, că ești, și ai să fii.
Aleluia.*

STRINDBERG.

O, cântăreți !

Cât timp cântec de leagăn pe buze veți avea

Și-ți adormi copiii cu vers de jucărie,

Puindu-li în gură același biberon?

Doar laptele într'insul rămâne neațins,

Căci a prins dinți copilul.

O, cântăreți,

De ce de la 'nălțime cântați tot vers înalt?

Ce dă viață însăși înalt e cel mai nalt.

De ce ar fi Frumosul fals pentru Adevăr?

Și, de-i urât, atâta cât Falsul e Frumos,

Urātu-i Adevărul!

LEVI SEITZBERG BENTZELDERN

1878-1918

BCU Cluj / Central University Library Cluj

E. Werenskiöld ; Henrik Ibsen.

DIN SIGBJÖRN OBSTFELDER¹.

Suflă vânt, uragan,
Gol, vreau să mă scald în apele tale,
Uite brațele-mi albe!
Părul meu zboară. Ah!
Joacă-mi în păr, uragane,
Suflă și zboară,
Să 'nțind' al meu suflet aripile largi:
O lume cu ele cuprind de stele,
Și cerul se zguduie 'n ele.
Uragan, Uragan,
Gol stau în tine,
Ca tine în iarba câmpiei m'arunc,
Iar brațu-mi spre spațiul imens îl întind,
Spre spațiul etern!
Ah!
Hai! Să ne jucăm!
Marea s'o prindem!
Și frunzele moarte,
Corbi din văzduh, pești și cascade!
Hai, nouri furioși,
Haidem la danț,
Voi și cu mine!

---

¹ Poet suedes modern.

WERGELAND.

*O, zori de dimineață, să fiu eu rău dispus ?
Îmi trebuie o rază din soarele de sus
Și râd din toată voia, de și nu știu de ce:
O foaie verde dacă o miros, și îmi e
Destul și rău și bine, prieteni și vrăjmași.*

*Pisica de-mi atinge obrazul, dragălaș,
Se duce de pe suflet și ce mai greu m'apasă :
Ca 'ntr'o fântân' adâncă durerea mi se lasă,
Dacă privesc în ochii unui câțel iubit....*

WERGELAND.

*O, zori de dimineață, să fiu eu rău dispus?
Îmi trebuie o rază din soarele de sus
Și râd din toată voia, de și nu știu de ce:
O foaie verde dacă o miros, și îmi e
Destul și rău și bine, prieteni și vrăjmași.*

*Pisica de-mi atinge obrazul, dragălaș,
Se duce de pe suflet și ce mai greu m'apasă:
Ca 'ntr'o fântân' adâncă durerea mi se lasă,
Dacă privesc în ochii unui cățel iubit....*

BCU Cluj / Central University Library Cluj

Frescă din Edde (pictură modernistă).

HENRIK IBESEN

PASĂREA EIDER...

*Știi, pasărea Eider, la noi își clădește
Un cuib unde Marea în golfuri lovește ;
Își sfâșie pieptul ca fulgii să-și dea :
Să-i fie cald cuibul și moale ar vrea :*

*Pescarul nu știe de milă năicum :
El cuibul i-l pradă, de-l află în drum.
Nu pierde iubirea, de-i omul cel rău,
Și pasărea-și rupe din nou pieptul său.
Din nou de o pradă, din nou va găsi
În fulgii din pieptu-i cu ce-l căptuși.*

*Dar, când înc'odată îl vede pradat,
Își iea 'n primăvară un zbor desperat :
Prin noapte de neguri, cu sânge pe piept,
Acuma spre Sudul cel cald zboară drept.*

PEISAGII NORDICE.

I.

Supt cer de Nord cu nourii fugari
Răsfrânt în marea cea adânc albastră
E țara un tablou furat de pe fereastră,
În care noi colori s'arată și dispar.

Dă codrul nepătrunsul lui frunziș,
Și pajistea din veraele ei clar zâmbeste
Și ca un mac cu creasta mândră crește
Căsuța cea cu roșu-acoperiș.

Și 'n toată marginea de drum pătrunde
Covorul schimbător de aur și smarald
Vrăjit supt trecătorul soare cald
De omul care singur se ascunde.

II.

Prin codrul des fără locuitori,
Unde păzesc brazi nalți ca de 'ngropare
Și nu găsești altfel de trecători
Decât drumeți pierauși spre sate rare,

Când noaptea cade și totul a tăcut,
Peste cărări cu mușchiiu lipit de ele
Se 'ndreaptă un cortegiu sur și mut
De-ostași cari lovesc cu pasuri grele :

*Ei duc pe umeri frânzi în lung războiu
 Comoara ce li este cea mai mare,
 Culeasă jos în sânge și noroiu :
 Pe Carol-Craiu cel mort pentru onoare.*

III.

*Pustiu de brazi și ape clare
 Nu sânt nici fiare în păduri,
 Nici flori nu cresc în munții duri,
 Un zbor de pasăre n'apare.*

*Sânt oameni ? Unde stau ascunși ?
 Căsuțe cu goale ferești,
 Pe drum nu-s chipuri omenesti :
 De-or fi stăpâni, par nepătrunși.*

*Vor fi, din vremuri legendare,
 Eroii ce se ațin aici ?
 În peșteri se pitesc pitici ?
 Pustiu de brazi și ape clare.*

IV.

*Supt coperiș de scânduri nouă stă luntrea veche,
 Căzute-s vârstele și carii au săpat
 În negrul lemn de multe mări scăpat :
 E moartă vitejia cea fără de pereche.*

*Au dus sicriu de rege pe lemnul hrentuit,
 Apoi a stat în paza bătrânilor acasă :
 Atâta părăsire și cinste o apasă,
 De ce pentru vecie avântu-i țintuit ?*

*Și, noaptea, când nu-i nimeni aici și împrejur,
 Din largul mării vine cu vântul plângător
 Un vuiet lung de glasuri mânat de-același dor ;
 Al-sufletelor care plutesc pe luciul sur.*

V.

*Pe fiordul larg un zimbet se coboară
Din cerul care 'n albastru se 'nveșmântă;
Un cor de raze calde 'n aier cântă
Și ca o desmierdare cuprinsul înfășoară.*

*În lumea omenească-i atâta bucurie!
Pe stânci, pe brazde și pe luciul apelor
E-un zbeguit zglobiu molipsitor.
Nu-i om în care dorul de viață să nu 'nvie.*

*Și Soarele de sus, ca un părinte,
Privește ce-a trezit iubirea lui
Pentru a răsplăti prinusul omului
În cele șapte zile-a' muncii sfinte*

VI.

*Se pierde luciul lacului în mare,
În jur se 'nalță cheiuri de granit:
Orașu 'ntreg e 'n piatră 'ncremenit;
În zare stolul luntrilor dispăre.*

*Supt ploaie deasă truda vieții trece,
Tăcută 'n încordarea ei supusă,
Cu grijă grea de noua vreme-adusă,
Cu hotărâre în privirea rece.*

*Dar, bloc de piatră neclintit și dur,
Încunjurat de creaincioșii lui,
Stă sus cetatea mândr' a regelui,
Acum pacifică, supt cerul trist și sur.*

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
I. În drum. Germania de după războiu	3
II. Peisagii scandinave. Spre Norvegia	18
III. Munte norvegian până la Oslo	22
IV. Oslo	27
V. Împrejurimile capitalei Norvegiei	44
VI. Spre Suedia prin munți. Peisagii suedese din Vest .	46
VII. Stockholm	48
VIII. Împrejurimile Stockholmului	59
<i>Patru conferințe despre Suedia și Norvegia :</i>	
I. Țara	65
II. Rasa	80
III. Istoria	90
IV. Artă și literatură	106
<i>Câteva bucăți poetice din literatura scandinavă . .</i>	<i>117</i>